

Open access –julkaiseminen Turun
kauppakorkeakoulussa

Päivi Kanerva

Tampereen yliopisto
Informaatiotutkimuksen
laitos
Pro gradu –tutkielma
Marraskuu 2008

TAMPEREEN YLIOPISTO
Informaatiotutkimuksen laitos

KANERVA, PÄIVI: Open access –julkaiseminen Turun
kauppakorkeakoulussa
Pro gradu –tutkielma, 132 s., 3 liites.
Informaatiotutkimus
Marraskuu 2008

Tutkimuksen tarkoituksena on ollut tutkia miten hyvin open access (OA) -julkaisemisen kenttä tunnetaan melko pienessä, kauppatieteellisen alan tutkimusta harjoittavassa korkeakoulussa?

Tutkimukseni kohdeorganisaationa toimii Turun kauppakorkeakoulu (TuKKK), jonka tutkijoita, laitosten henkilökuntaa sekä hallinto- ja tukipalveluiden henkilökuntaa olen teemahaastatellut vuosina 2006 ja 2008.

Tutkimuskysymyksinä olivat: miten hyvin OA-julkaisemista TuKKK:ssa tunnetaan, miten paljon OA-julkaisemista TuKKK:ssa tapahtuu ja minkälaisin eri muodoin? Lisäksi selvitettiin tutkijain asenteita OA-julkaisemista kohtaan?

Tutkimuksessa tarkasteltiin myös OA-julkaisemisen ohjeistuksia: onko TuKKK:n laitoksilla ja oppiaineissa jotain yhteisesti sovittuja toimintaperiaatteita tai ohjeita? Ohjeitten ja toimintalinjausten kannalta otan tutkimuksessani tarkasteluun myös sen, miten opetusministeriön suositukset vuodelta 2004 avoimen tieteellisen tiedon edellytysten parantamiseksi Suomessa toteutuvat TuKKK:ssa?

Tutkimus osoitti, että OA-julkaisemisen kenttä on vielä melko tuntematon, eikä sitä harjoiteta juurikaan TuKKK:ssa. Suurimmat syyt sille ovat se, ettei OA-foorumeita tunneta tarpeeksi hyvin, eivätkä ne toistaiseksi vielä meritoi kauppatieteellisen alan tutkijoita samalla tavoin, kuin joillakin muilla tieteenaloilla. Kuitenkaan asenteissa OA-julkaisemista kohtaan ei tutkimuksen mukaan löytynyt mitään suurta vastahakoisuutta. OA:n ansiot mm. tutkimustiedon laajemman levikin edesauttajana tunnustetaan.

OA-julkaisemisen kentän tuntemattomuus sekä se, ettei sitä arvosteta samalla tavoin kuin perinteisempiä tiedejulkaisemisen foorumeita, aiheuttaa tutkimuksen mukaan myös sen, ettei TuKKK:lla ole olemassa mitään toimenpideohjelmaa joka määrittelisi sen, miten OA-foorumeihin pitäisi suhtautua. Tämä aiheuttaa myös sen, ettei OA-foorumeita markkinoida mitenkään erityisesti TuKKK:n tutkijoille, kuten opetusministeriön suosituksissa asetetaan tavoitteeksi. Muutoinkin opetusministeriön suositukset olivat TuKKK:n koko henkilökunnalle melko tuntemattomia, eikä niiden asettamia tavoitteita näin ollen ole otettu mukaan yleiseen keskusteluun, saati toteutettu.

Se, ettei suosituksissa ehdotettuja kohtia ole otettu huomioon TuKKK:ssa johtuu myös siitä, että julkaisuforumivalinnat nähdään loppujen lopuksi tutkijoiden henkilökohtaisina valintoina, joihin ei haluta kovinkaan paljoa vaikuttaa. Näin ollen perinteistenkin julkaisufoorumeiden suhteen ei ole olemassa mitään TuKKK:n yhteistä tiukkaa ohjesääntöä, vaan jokainen tutkija valitsee foorumin omien henkilökohtaisten, ja tutkimuksen aiheen mukaisten linjausten mukaan.

Asiasanat (YSA): Open access, tieteellinen julkaisutoiminta, tutkimuslaitokset

Sisällysluettelo

Sisällysluettelo	3
1. Johdatus tutkimukseen	5
2. Tutkimuksen keskeisten käsitteiden esittely	11
2.1. Open access –julkaiseminen	11
2.1.1. Open access -julkaisemisen eri muodot	12
2.1.1.1. Avoimet tiedelehdet	13
2.1.1.2. Avoimet julkaisuarkistot	14
2.1.2. OA:n tekniset ratkaisut	18
2.2. Julkaisufoorumin valintaan liittyviä tekijöitä	19
3. Tutkimuksen taustaa ja aikaisempi tutkimus	21
3.1. Tutkimuksen taustaa	22
3.1.1. Open access-liikkeen historiaa muualla ja meillä	22
3.1.2. OA:n hyvät ja huonot puolet	24
3.1.3. OA-julkaisemista koskevia toimintalinjoja ja suosituksia	29
3.2. Aikaisempi tutkimus	31
3.2.1. Korkeakoulut ja Institutionaaliset julkaisuarkistot – mitä on tutkittu tähän mennessä....	31
3.2.2. Aikaisempaa tutkimusta OA-julkaisemisesta kirjoittajan näkökulmasta.....	33
3.2.3. Tieteellisen tiedon tuottamiseen liittyvät alakohtaiset eroavaisuudet.....	37
4. Tutkimuksen kohdeorganisaation esittely sekä tutkimusmenetelmät	41
4.1. Turun kauppakorkeakoulu	41
4.2. Turun kauppakorkeakoulun tutkimuspisteet sekä journal-lista	44
4.3. Tutkimuksen empiirinen aineisto	46
4.3.1. Aineiston keruumenetelmä	47
4.3.2. Haastateltavien valinta sekä haastatteluiden toteutus	47
4.3.2.1. Tutkija- ja opettajahaastattelut	47
4.3.2.2. Laitosten henkilökunnan haastattelut.....	50
4.3.2.3. Hallinto- ja tukipalveluiden haastattelut	52
4.3.3. Haastatteluiden teemat	55
4.3.3.1. Tutkija/opettajahaastattelut	55
4.3.3.2. Laitosten henkilökunnan haastattelut.....	57
4.3.3.3. Hallinto- ja tukipalveluiden haastattelut	60
4.4. Haastatteluaineiston analyysi tutkimuksessa	61
5. Empiirisen aineiston analyysi	64
5.1. Tutkija- ja opettajahaastatteluiden analyysi	64
5.1.1. OA-julkaisemisen muodot ja yleisyys Turun kauppakorkeakoulussa	65
5.1.2. Asenteet OA-julkaisemista kohtaan.....	69
5.1.3. Toimintaperiaatteet OA-julkaisemista kohtaan	72
5.2. Laitosten henkilökunnan sähköpostikyselyiden analyysi	73
5.2.1. TuKKK:n julkaisuarkistot.....	75
5.2.2. Julkaisufoorumien valinta TuKKK:n laitoksilla	81
5.2.3. OA-julkaiseminen TuKKK:n laitoksilla	85
5.3. Hallinto- ja tukipalveluiden haastattelun analyysi	90
5.3.1. OA-julkaisemisen tila Turun kauppakorkeakoulussa	91
5.3.2. TuKKK ja OPM:n suositukset – nyt ja tulevaisuudessa	94
6. Empiirisen aineiston tulkinta	101
6.1. OA-julkaisemisen yleisyys Turun kauppakorkeakoulussa	102
6.2. Asenteet OA-julkaisemista kohtaan.....	107

6.3. OPM:n suosituksissa esiin nostetut seikat TuKKK:ssa	112
7. Keskustelua, päätelmiä ja toimenpide-ehdotuksia	120
8. Lähteet.....	127
9. Liitteet	130
LIITE 1 Haastattelukysymykset tutkijoille	130
LIITE 2 Sähköpostikysely laitosten amanuensseille ja koulutus- ja tutkimussihteereille	131
LIITE 3 Sähköpostikysely laitosten johtajille, vastuuopettajille ja jatko-opinnoista vastaaville ohjaajille.....	132

1. Johdatus tutkimukseen

Julkaisutoiminta on päällisin puolin tarkasteltuna tutkijan tai tutkimusryhmän pyyteetöntä tutkimustiedon tieteellistä kommunikointia eli tiedon välittämistä ja tulosten alistamista kritiikille (Roos 2004, 4). Julkaisutoiminta on kuitenkin myös yksittäiselle tutkijalle tai tutkimusorganisaatiolle väline tieteellisen pätevyyden osoittamiseen sekä oman paikkansa lunastamiseen ympäröivässä tiedeyhteisössä. Tutkimustyön kannalta keskeistä painoarvoa on sillä, että tutkijat voivat julkaista oman alansa keskeisissä kansainvälisissä referee-julkaisuissa. Tutkimuksen tuloksilla voidaan myös sanoa olevan arvoa vasta, kun ne on saatettu muun tiedeyhteisön nähtäväksi ja arvioinnin kohteeksi.

Tieteellisen tiedonvaihdon eri osatekijöiden välillä vallitsee nykyisessä mallissa kuitenkin selkeä ristiriita. Muutaman vuosikymmenen aikaisen kehityksen myötä ollaan nyt tilanteessa, joka on paradoksaalinen: tiedeyhteisö tekee työn, mutta kaupallista voittoa tavoitteleva kustantaja asettaa hinnan sekä poimii voitot, jolloin tiedeyhteisöllä pahimmassa tapauksessa ei ole varaa omiin tuotoksiinsa.

Tämä nk. tiedelehtien kustannuskriisi, alkoi jo 1970-luvulla. Internetin kautta jaettavien verkkoaineistojen olisi luullut helpottavan tilannetta, vaan toisin kävi. Kustannuskriisin tilalle tulikin toinen, niin sanottu ”käyttöoikeuskriisi”. Elektronisten aineistojen ostaja ei saakaan ostamaansa aineistoon täydellistä omistus- ja käyttöoikeutta, vaan joutuu vielä erikseen taistelemaan monien erilaisten käyttörajoitusten kanssa. (Suber 2003)

Edellä esiteltyihin kriiseihin on haettu ratkaisua open access-julkaisemisesta (joissakin teksteissä termin ulkoasu on muodossa open access, joissakin OpenAccess, jatkossa käytän lähinnä muotoa OA). Open access tarkoittaa, että vertaisarvioidun, tieteellisen julkaisun voi internetin kautta lukea,

kopioida, levittää ja tulostaa sekä tehdä niihin vieviä linkkejä ilman korvausta tai rajoituksia. OA voidaan nähdä eräänlaisena tutkijoiden ja kirjastomaailman aikaansaamana liikkeenä, jonka tavoitteissa on keskitytty kahteen strategiaan: ensinnäkin on pyritty luomaan uusia tai muuntamaan vanhoja lehtiä toimimaan OA-periaatteiden mukaisesti, toiseksi on kannustettu tutkijoita ja tiedeyhteisöjä perustamaan vapaasti saatavilla olevia avoimia julkaisuarkistoja, joihin tutkijat voisivat tallentaa muissa, perinteisemmissä tiedelehdissä julkaisemiensa artikkelien rinnakkaiskopiot. (Hedlund & Roos 2006) OA-julkaisemisen taustalla on halu luoda vakavasti otettavia ja pitkäikäisiä ratkaisuja tieteellisen tiedon tuottamiseen ja välittämiseen. Uudella toimintamallilla tavoitellaan ennen kaikkea julkaisujen helppoa saatavuutta, tavoitteena saavuttaa mahdollisimman monia tieteellisestä tiedosta kiinnostuneita ihmisiä sekä kustannusten laskua.

Innostus OA-julkaisemista kohtaan on muutaman viime vuoden aikana levinnyt ns. OA-liikkeeksi, jonka näkyvimpinä ilmenemismuotoina ovat toimineet erilaiset julkilausumat, tunnetuimpana niin sanotut Budapestin, Berliinin ja Bethesdan julkilausumat, joilla on vedottu tutkimusta tuottaviin organisaatioihin kaikkien akateemisten alojen tutkimusartikkelien avoimen saatavuuden takaamiseksi. Avoimen saatavuuden puolesta on allekirjoitettu monia muitakin julkilausumia ympäri maailmaa ja pohjoismaista erityisesti Ruotsi, Norja ja Tanska ovat olleet avoimen tieteellisen julkaisutoiminnan aktiivisia edelläkävijöitä. Niinpä myös Suomessa on koettu tarpeelliseksi luoda ohjeita ja suosituksia koskien OA-julkaisemista. Opetusministeriön vuonna 2004 asettaman työryhmän tarkoituksena oli laatia suositukset OA-julkaisutoiminnan edistämiseksi Suomessa. Suosituksissa tärkeimmiksi keinoiksi tieteellisen tiedon avoimen saatavuuden takaamiseksi nähdään korkeakoulujen ja tutkimuslaitosten pystyttämät avoimet elektroniset julkaisuarkistot, sekä se, että tutkijoita kannustettaisiin tallentamaan julkaisujensa rinnakkaiskopiot näihin ja heitä informoitaisiin aktiivisesti OA-julkaisemisen mahdollisuuksista ja eduista.

Vaikka OA-julkaisemisen periaatteessa alkaakin olla jo melko tuttu akateemisessa maailmassa (ks. mm. Rowlands & Nicholas 2005, 5, 28-30), ei se kuitenkaan ole horjuttanut perustavalla tavalla tutkijoiden tutkimus- tai julkaisukäyttäytymistä. Edelleenkin julkaiseminen perinteisissä, tilausmaksullisissa lehdissä näyttäisi olevan se “hyväksytympi” tapa esitellä tutkimustuloksia. Tämän takia tarvitaankin syvempää tietämystä siitä, kuinka hyvin OA-käytännöt ovat levittäytyneet akateemiseen maailmaan ja mitkä asiat puhuisivat sen puolesta tai vastaan, että OA-julkaiseminen voitaisiin hyväksyä yhdeksi mahdolliseksi keinoksi tutkimustiedon välittämisessä.

Aikaisemmassa tutkimuksessa OA-julkaisemisesta on keskitytty paljolti sitä mahdollistaviin teknisiin ratkaisuihin, niiden käyttöönottoon ja omaksumiseen (ks. mm. Thomas & McDonald 2007 sekä Davis & Connolly 2007). Muutaman lähivuoden aikana on alkanut ilmestyä myös tutkimuksia, joissa on evaluoitu OA-julkaisemisen eri muotojen käytön yleisyyttä, miten tunnettu käsite OA-julkaiseminen ylipäättään akateemisessa maailmassa on ja mitä asenteita tätä yhtä tieteellisen tiedon tulosten julkistamisen väylää kohtaan tunnetaan (ks. mm. Nicholas et al. 2005 sekä Swan & Brown 2004). Tutkimusten mukaan vaikka tietämys OA-julkaisemisesta alkaa olla jo melko laajaa, ei sen eri muodot, tai varsinkaan oman tieteenalan kannalta keskeisimmät OA-foorumit, ole yksittäisille tutkijoille saati tedeysteisölle laajemmin tuttuja. Myöskin niiden käyttö tutkimustiedon levittämisessä on vähäistä. Asenteet OA-julkaisemista kohtaan ovat kuitenkin melko positiivisia tieteellisen tiedon tuottamisen kummassakin päässä - niin kirjoittajana kuin lukijanakin. Aikaisemman tutkimuksen valossa se miten tuttua OA tutkijoille on, se, miten paljon niissä on julkaistu kuin myös se, mitkä olivat niitä kohtaan tunnetut mielipiteet vaihtelivat niin kirjoittajien iän, maantieteellisen sijainnin kuin tieteenalankin mukaan.

Tieteenaloista luonnontieteet ovat olleet useimmin edustettuina OA-julkaisemisesta tietävien tutkimusalojen keskuudessa. Vähiten siitä ovat aikaisemmassa tutkimuksessa tienneet talouden, sosiaalitieteiden ja

ympäristötieteiden alalla työskentelevät tutkijat. Tärkein syy siihen, miksi kirjoittajat olivat julkaisseet OA-lehdissä, oli tiedon vapaan saatavuuden toteutuminen. Suurimpina OA-julkaisemisen uhkakuvina nähtiin puutteet sen palkitsevuudessa ja meritoitumisessa.

Aikaisempi tutkimus on kuitenkin valtaosaltaan ollut ulkomaista. Kotimaista tutkimusta esimerkiksi siitä, miten suomalaiset yliopistot ja korkeakoulut ovat omaksuneet OA-julkaisemisen eri muodot (mm. perustaneet avoimia julkaisuarkistoja tai miten aktiivista tutkijoiden OA-julkaiseminen on) on vain vähän tai tutkimus niiden osalta on vielä kesken. Kotimaista julkaisuarkistoihin liittyvää tutkimusta ajatellen on aloitettu Nordbib-hanke (2007-2008) jonka tarkoituksena on ollut selvittää pohjoismaisten open access-julkaisuarkistojen infrastruktuuria. Hedlund ja Roos ovat tutkineet sitä, mitä erityispiirteitä taloustieteilijöiden ja lääketieteellisen tutkimuksen julkaisukäyttäytymisessä on suhteessa OA-julkaisemiseen sekä miten paljon he ovat julkaisseet OA-foorumeilla. Heidän mukaansa kauppatieteellisen alan tieteellisen kommunikaation erityispiirteet määrittelevät sen, että julkaiseminen korkealle arvostetuissa joulleissa on tullut kaupparkeakouluissa entistä tärkeämmäksi.

Oman tutkimukseni tarkoituksena on tutkia miten hyvin OA-julkaisemisen kenttä tunnetaan melko pienessä, kauppatieteellisen alan tutkimusta harjoittavassa korkeakoulussa? Tutkimukseni kohdeorganisaationa toimii Turun kaupparkeakoulu, jonka tutkijoita, laitosten henkilökuntaa sekä hallinto- ja tukipalveluiden henkilökuntaa olen teemahaastatellut vuosina 2006 ja 2008. Tutkimukseni tarkoituksena on selvittää miten hyvin OA-julkaisemista Turun kaupparkeakoulussa tunnetaan, miten paljon OA-julkaisemista Turun kaupparkeakoulussa tapahtuu ja minkälaisin eri muodoiin? Lisäksi selvityksen alaiseksi tulee se, mitkä ovat asenteet OA-julkaisemista kohtaan niin tutkijoiden, kuin laajemmin koko korkeakoulun sisällä? OA-julkaisemisen yleisyys, muodot ja asenteet sitä kohtaan riippuvat paljolti siitä, mitkä tekijät vaikuttavat Turun kaupparkeakoulussa siihen, millä edellytyksillä tieteellisen tiedon tulosten

julkaisemista halutaan ylipäätään tehdä ja mitkä ovat motiivit ja tavoitteet tämän toiminnan takana.

Tutkimukseni tarkoituksena on selvittää myös ohjeistuksia OA-julkaisemisen taustalla: onko laitoksilla ja oppiaineissa jotain yhteisesti sovittuja toimintaperiaatteita tai ohjeita, vai onko OA-julkaisemista ”säädelty” mitenkään? Ohjeitten ja toimintalinjausten kannalta otan tutkimuksessani tarkasteluun myös sen, miten yllämainitut opetusministeriön suositukset avoimen tieteellisen tiedon edellytysten parantamiseksi Suomessa toteutuvat Turun kauppakorkeakoulussa? Onko näitä suosituksia otettu huomioon Turun kauppakorkeakoulun toiminnassa ja millä tavoin?

Tutkimusta siitä, kuinka yleistä, mitä muotoja ja mitä asenteita OA-julkaiseminen saa osakseen ei ole tehty näin laajasti suomalaisissa, yliopistoissa. Myöskään aikaisempaa tutkimusta tai selvitystä siitä, miten opetusministeriön antamat suositukset OA-julkaisemisesta on Suomen korkeakouluissa otettu vastaan ei ole tehty. Oman tutkimukseni ansiosta ymmärretään ehkä myös paremmin niitä haasteita, joita tämänkaltaiset ”ylhäältä” päin tulevat suositukset ylipäätään kohtaavat jalkautuessaan normaaliin tiedeyhteisömaailmaan ja minkäläisten haasteiden edessä tutkijat ja laitokset kauppatieteellisellä alalla kamppailevat tehdessään valintoja siitä, missä tutkimustuloksensa julkaisevat?

Samalla tutkimukseni tarkoituksena on toimia selvityksenä OA-julkaisemisen nykytilasta Turun kauppakorkeakoulun johdolle, hallitukselle, eri yksiköille ja toimijoille. Tutkimukseni toteuttaa Turun kauppakorkeakoulun Tieto- ja viestintästrategiassa esitetyn tavoitteen selvittää OA-julkaisemisen käytäntöjä ja siihen liittyviä asenteita Turun kauppakorkeakoulussa. (Turun kauppakorkeakoulun tieto- ja viestintästrategia 2006-2010, 15) Selvitystyön avulla pyrin antamaan myös joitakin ohjenuoria siitä, miten opetusministeriön suosituksissa esiin

nostetut seikat voisivat toteutua jatkossa paremmin Turun kauppakorkeakoulussa organisaation resurssien puitteissa ja mitkä toimijat voisivat tätä työtä tehdä.

Tutkimus on jaettu seitsemään lukuun. Johdantoa seuraavassa luvussa kaksi määrittellään tutkimuksen keskeiset käsitteet. Luvussa kolme esittelen tutkimukseni taustaa; OA-julkaisemisen historiaa, sen hyviä ja huonoja puolia sekä siihen liittyviä erilaisia suosituksia, joista tärkein työni kannalta on jo mainittu opetusministeriön avoimen tieteellisen julkaisutoiminnan työryhmän suositukset. Lisäksi luvussa kolme esittelen aikaisempaa tutkimusta. Luvussa neljä esittelen tutkimukseni kohdeorganisaation sekä tutkimukseni empiirisen osuuden toteutusta, jonka analyysia käyn läpi luvussa viisi. Luvussa kuusi kokoan yhteen analyysini tulokset sen suhteen miten yleistä ja tunnettua OA-julkaiseminen Turun kauppakorkeakoulussa on ja mitä ilmenemismuotoja se on saanut, mitä asenteita OA-julkaisemista kohtaan Turun kauppakorkeakoulussa on ja miten opetusministeriön suositukset ovat Turun kauppakorkeakoulussa toteutuneet. Viimeisessä luvussa 7 teen tutkimukseni tuloksista yhteenvedon ja esittelen joitakin toimenpide-ehdotuksia siitä, miten opetusministeriön suosituksissa esiin nostetut seikat voisivat toteutua jatkossa paremmin Turun kauppakorkeakoulussa organisaation resurssien puitteissa ja mitkä toimijat voisivat tätä työtä tehdä.

2. Tutkimuksen keskeisten käsitteiden esittely

Oman tutkimukseni kannalta keskeisin käsite on tietenkin open access. Seuraavassa esittelen sen eri lajeja, siihen liittyvää teknologiaa sekä siihen liittyviä hyötyjä ja haittoja. Lisäksi esittelen julkaisufoorumin valintaan liittyviä muutamia käsitteitä.

2.1. Open access –julkaiseminen

Tieteellisten tutkimusten ja julkaisuiden avoimesta saatavuudesta käytetään yleisesti termiä open access (jatkossa käytän lyhennettä OA). Tieteellisen tutkimuksen avoin saatavuus tarkoittaa, että tieteellisen, vertaisarvioidun julkaisun voi internetin kautta lukea, kopioida, levittää ja tulostaa sekä tehdä niihin vieviä linkkejä ilman korvausta tai rajoituksia. Avoimuuden kriteereistä tärkein on kokotekstin ilmainen saatavuus internetistä. OA-ideologiaan kuuluu myös vaatimus siitä, että tutkimuksen tekijälle on annettava siitä kuuluva kunnia, eli esimerkiksi lähdeviittaukset on tehtävä asianmukaisin tavoin. OA-kriteerinä on myös se, että avoimeen saatavuuteen on olemassa kaikilta teoksen tekijänoikeuksien haltijoilta suostumus. (Avoimen tieteellisen julkaisutoiminnan työryhmän muistio 2005, 13)

Tutkimuksen tai julkaisun avoin saatavuus ei poissulje sitä mahdollisuutta, että se olisi julkaistu myös jossakin toisessa, vähemmän avoimessa, foorumissa. Hedelmällisintä OA-julkaisemisen kannalta olisi saada sellainen aineisto, josta tutkimuksen tekijälle ei tule tekijänkorvauksia tai muita korvauksia, avoimesti saataville. Tekijän oikeus teokseensa on kuitenkin laajempi asia kuin vain pelkät tekijänoikeuspalkkiot. Meritoituakseen tutkijana, saavuttaakseen arvostusta omalla tieteenalallaan, on heidän intresseissään saada nimensä mainituksi aina silloin, kun ko. tutkimukseen

viitataan. OA-ideologian tarkoituksena onkin saada tutkimukselle mahdollisimman laaja levikki, jolloin myös tutkijalle tulevat (muut kuin rahassa mitattavat) palkkiot tulisivat olemaan mahdollisimman suuret. Tästä näkökulmasta katsottuna OA on kaikille tieteenaloille yhtä tarpeellinen ja hyödyllinen, vaikkakin näihin päiviin asti sitä onkin hyödynnetty eniten luonnontieteiden alalla, erityisesti fysiikan ja bio- ja lääketieteen aloilla. (Ibid. 13-15)

OA-ideologiaan kuuluu myös se, että julkaisukustannukset kohdistettaisiin kirjoittavalle ja julkaisevalle tutkijalle tai hänen taustaorganisaatiolle, kun taas nykyisissä, ”perinteisen” mallin mukaisissa tiedelehdissä, kustannukset on laitettu lukijan maksettaviksi. OA-ideologian mukaan tutkimustulosten julkaisemisen kustannukset pitäisi ottaa huomioon jo tutkimuksen rahoitusta mietittäessä. Myös tekijänoikeudelliset asiat hoidettaisiin OA-julkaisemisessa toisin verrattuna perinteisiin julkaisumalleihin. OA-julkaisemisessa tutkimuksen tekijänoikeudet säilyvät tutkimuksen kirjoittajalla, eivätkä siirry automaattisesti kustantajalle, jonka lehdessä tutkija artikkelinsa julkaisee. (Ibid. 15)

2.1.1. Open access -julkaisemisen eri muodot

Itse OA-julkaisut voidaan jakaa neljään eri kategoriaan. Näistä ehkä tunnetuin on vertaisarvioinnin läpikäyneet, vapaasti saatavilla olevat tieteelliset lehdet. Muita OA-julkaisemisen muotoja ovat tutkijoiden omilla verkkosivuilla esilläolevat tutkijan itsensä kirjoittamat tieteelliset kokotekstiaartikkelit, tieteellisten instituutioiden perustamat omat avoimet julkaisuarkistot joissa ”rinnakkaisjulkaistaan” perinteisissä tiedejulkaisemisen kanavissa ilmestyneitä tutkimuksia yleisön saataville sekä tietyn aihealueen ympärille keskittyneet sähköiset arkistot. Karkeasti eroteltuna OA-julkaisufoorumit on siis jaoteltavissa avoimiin tiedelehtin sekä avoimiin julkaisuarkistoihin.

2.1.1.1. Avoimet tiedelehdet

Avoim tiedelehti (OA-lehti) on sellainen, että sen koko sisältö tai vähintäänkin sen artikkelit ovat luettavissa avoimesti sekä ilmaiseksi www-selaimen kautta. Kattavin luettelo avoimista tiedelehdistä on Lundin yliopiston ylläpitämä Directory of Open Access Journals (www.doaj.org). (Avoimen tieteellisen julkaisutoiminnan työryhmän muistio 2005, 19).

OA-lehtien julkaisemisesta syntyneitä kustannuksia katetaan monin erilaisin tavoin. Useimmilla lehdillä kustannukset katetaan subventioilla ja sponsoreilla. Uutena rahoitusmallina on otettu käyttöön myös käsikirjoitusten tarjoajataholta perittävät maksut. Kirjoittajamaksujen hyvänä puolena on nähty se, että tällöin myös kirjoittajapuoli joutuu pakostikin miettimään tiedejulkaisemisen kustannuksia. Tilaajamaksullisissa lehdissä julkaiseminen ei aiheuta samaa pakkoa, sillä tällöin kirjoittajien ja lukijoiden ei tarvitse välittää siitä, miten kalliita lehdet ovat, maksumiehen roolin jäädessä kirjastoille. Kirjoittajamaksut voidaan kohdentaa kirjoittajille osoitettuna yksittäisiä artikkeleita koskevinä artikkelimaksuna tai yliopistoille ja tutkimusyksiköille osoitettuna vuosijäsenmaksuina. Vuosijäsenmaksullisissa OA-foorumeissa (kuten luonnontieteiden alalla vaikuttavan BioMed central) yksi maksu kattaa rajoittamattoman määrän julkaistuja artikkeleita kyseisen instituution tutkijoilta. (Ibid. 19)

Suomessa ilmestyy muutamia OA-periaatteella toimivia lehtiä. Niiden tarkkaa lukumäärää on vaikea hahmottaa niiden erillaisten julkaisukäytäntöjen takia (esim. kaikkien uusien numero ei ole avoimesti saatavilla). Tärkein niistä oman tutkimukseni viiteryhmän kannalta lienee Taloustieteellisen seuran julkaisema Finnish Economic Papers.

2.1.1.2. Avoimet julkaisuarkistot

Avointen elektronisten julkaisuarkistojen tarkoituksena on toimia tilausmaksullisten tai avoimien tiedelehtien sisältämien artikkelien rinnakkaisjulkaisemisen foorumina. Niiden avulla halutaan laajentaa perinteisten tiedelehtien levikkiä ja saavutettavuutta myös niille tutkijoille tai tutkimusorganisaatioille, joilla ei muutoin niihin olisi varaa. Avoimet julkaisuarkistot on myös nähty oivallisena foorumina korkeakoulujen ja tutkimuslaitosten omille julkaisusarjoille. (Avoimen tieteellisen julkaisutoiminnan työryhmän muistio 2005, 21) Kaikkein yleisin muoto avoimista julkaisuarkistoista lienee tutkijoiden omilla nettisivuillaan pitämät kopiot omista tutkimuksistaan ja artikkeleistaan, vaikkakin tämän julkaisumuodon yleisyydestä ei ole olemassa mitään tutkimuksia. (Hedlund & Roos 2006)

Jotta avoin julkaisuarkisto saavuttaisi tieteentekijöiden keskuudessa arvostusta on tärkeää, että artikkelit, jotka siihen talletetaan olisivat jo käyneet tieteellisen vertaisarviointiprosessin läpi. Tavoitteena on saada lehdessä jo julkaistu versio tai lehdessä julkaistavaksi hyväksytty versio (käsikirjoitusvaiheen versio) vapaasti saataville. Tieteenalojen välillä on olemassa eroja sen suhteen, miten arvostettuja vielä käsikirjoitusvaiheessa olevat artikkelit ovat. (Avoimen tieteellisen julkaisutoiminnan työryhmän muistio 2005, 21). Mm. Kauppatieteiden alalla ns. Working paper -tyyppisten tutkimusjulkaisuiden jakaminen tiedeyhteisön sisällä koetaan hyvin tärkeäksi (tästä aiheesta lisää seuraavassa luvussa, jossa tarkastelen tieteenalojen välillä olevia eroja suhteessa tieteellisen tiedon tuottamiseen). Taloustieteiden alalla toiveet working paper -tutkimusjulkaisuiden nopeasta levikistä johtivat vuonna 1998 aihekohtaisen avoimen julkaisuarkiston, RePEc:n (Research Papers in Economics) perustamiseen. (Hedlund & Roos 2006).

Huomionarvoista tässä yhteydessä on tähdentää sitä, että puhuttaessa avoimista julkaisuarkistoista (olivatpa ne sitten tutkijoiden, tutkimusinstituutioiden tai aihealueen omia julkaisuarkistoja), siihen tallennettu tutkimus luetaan julkaistuksi tutkimukseksi vain, mikäli se on julkaistu myös virallisessa tiedelehdessä tai tieteellisessä julkaisusarjassa. Se, minkälainen tämä ”varsinainen” lehti tai sarja on (onko se painettu/elektroninen tai maksullinen/ilmainen) ei ole merkitystä. Tärkeää on huomata, että pelkkä tallentaminen avoimeen julkaisuarkistoon ei tee siitä tieteellistä julkaisua tieteellisessä mielessä. (Avoimen tieteellisen julkaisutoiminnan työryhmän muistio 2005, 22)

Suomessa julkaisuarkistojen perustamista on edistänyt erityisesti FinnOA eli suomen open access-työryhmä. Muutamassa vuodessa tilanne on kehittynyt niin, että lähes kaikilla yliopistoilla on olemassa jonkinasteinen julkaisuarkisto. Niiden teknisessä toteutuksessa on eroja kuin myös sisältöjen määrä ja laatu vaihtelevat.

Teknisten ratkaisujen kannalta Suomessa on olemassa kaksi ”koulukuntaa”: Dspace-ohjelmistoa julkaisuarkistotalustanaan hyödyntävät ja ne, joilla on oma (usein jo hyvin kauan käytössä ollut ja itselle hyvin sopivaksi räätälöity) järjestelmä, kuten Oulun yliopiston (Electronic Publications – University of Oulu), Helsingin teknillisen korkeakoulun (TKKDoc) ja Tampereen yliopiston (Tampere University Dissertations, Tampere University electronic publications (Tampub) ja Tampereen yliopiston väitöskirjat) julkaisuarkistot. Kaikki uudet julkaisuarkistot on kuitenkin pääsääntöisesti rakennettu Dspace-ohjelmiston varaan. Näissäkin on eroteltavissa kaksi koulukuntaa: ne, jotka käyttävät kansallisarkiston Doria-palvelua ja ne jotka on rakennettu oman paikallisen Dspacen instanssin ja omin voimin tehtävän ylläpidon ja kehitystyön varaan (mm. Helsingin ruotsinkielisen kauppakorkeakoulun Dhanken ja Jyväskylän yliopiston JyX). (Ilva 2008)

Kansallisella tasolla merkittävä tekijä julkaisuarkistojen perustamisessa on kansalliskirjaston rakentama Doria-palvelu joka tarjoaa valmista ja keskitetysti ylläpidettyä julkaisuarkistoalustaa. Kansallisarkisto vastaa yhteisen teknisen infrastruktuurin ylläpidosta, jolloin korkeakoulujen tehtäväksi jää vastata järjestelmään tallennettavien dokumenttien sisällöstä ja hallinnoinnista. Doriaan tallennetuista aineistoista ensimmäisenä avoimesti saataville tuli Helsingin yliopiston opinnäytejulkaisuja sisältämä E-Thesis. Nyttemmin siihen ovat liittyneet mm. Turun yliopisto ja Åbo akademi. (Ilva 2008)

Julkaisuarkiston tekninen järjestelmä on kuitenkin vain yksi toimivan julkaisuarkiston edellytyksistä. Toimivan julkaisuarkiston perustamiseksi sinne pitäisi myös saada sisältöä eli julkaisuja, jotta sen arvostus ja houkuttelevuus nousisi. (Ilva 2008) Keskeisin julkaisuarkistojen mukanaan tuoma uusi ajatus onkin ollut rinnakkaisjulkaiseminen, eli ajatus siitä, että korkeakoulut ja tutkimuslaitokset kokoaisivat omien tutkijoidensa muualla ilmestyneet tieteelliset julkaisut (lähinnä artikkelit) organisaation omaan, avoimeen julkaisuarkistoon.

Rinnakkaisjulkaisemisen edistämiseksi maailmalla muutamat ulkomaiset tutkimusta rahoittavat tahot (mm. National Institution of Health (NIH) Yhdysvalloissa ja Welcome Trust Isossa-Britanniassa) ovat ottaneet käyttöönsä ns. OA-mandaatin, jonka tarkoituksena on velvoittaa tutkijoita, joiden tutkimuksia ko. tahot ovat rahoittaneet, tallentamaan tutkimuksensa avoimilla julkaisufoorumeilla. Mikäli tutkijat eivät tätä tallennusvelvoitetta noudata, menettävät he jatkorahoituksen tutkimuksilleen. Alma Swanin ja Sheridan Brownin tutkimusraportin mukaan rinnakkaisjulkaiseminen alkaa olla maailmalla jo melko yleistä. Niiden tutkijoiden osuus, jotka ovat tallettaneet julkaisujaan avoimesti saataville tietoverkkoon oli 49%. (Swan & Brown 2005, 30)

Suomessa tieteellisten artikkelien rinnakkaisjulkaiseminen korkeakoulujen julkaisuarkistoissa on yleistynyt hitaasti, Suomessa rinnakkaisjulkaisemista on toistaiseksi tapahtunut vain kahdessa korkeakoulusarjassa. (Ilva 2008) Suomessa merkittävän askeleen tässä asiassa on ottanut Helsingin yliopisto, jonka rehtori teki toukokuussa 2008 päätöksen, jonka mukaan Helsingin yliopistossa toimivien tutkijoiden on tallennettava julkaisunsa yliopiston avoimeen tutkimusarkistoon. (Tutkimusjulkaisujen avoin saatavuus Helsingin yliopistossa. Helsingin yliopisto, Rehtorin päätös 126/2008) Mikäli tutkijat eivät tallennusvelvoitetta noudata, seuraa siitä mm. tutkimusrahoituksen menettäminen. Helsingin yliopiston dosentti, Marjut Salokanteleen mukaan tallennusvelvoite on Helsingin yliopistossa otettu vastaan melko positiivisesti. Mitään suurta vastustusta se ei ole ainakaan vielä saanut osakseen, vaikkakin itse tallennusvelvoite astuikin voimaan vasta vuoden 2010 alussa. Oikeastaan ainoa huolenaihe tutkijoilla on toistaiseksi ollut se, että he pelkäävät työmääränsä lisääntyvän, mikäli he joutuvat jatkossa tallentamaan artikkelinsa moneen paikkaan. Helsingissä tavoite on kuitenkin se, että tutkijat joutuisivat tallentamaan artikkelinsa vain yhteen arkistoon ja että käytännön teknisissä sekä juridisissa asioissa yliopisto ottaa velvollisuudekseen jakaa neuvontaa ja opastusta (Salokannel 2008a).

Suomen merkittävällä tutkimusta rahoittavalla taholla, Suomen akatemialla, ei ole olemassa mitään virallista kantaa suhteessa OA-julkaisemiseen esimerkiksi site, että heidän taholtaan rahoitettaisiin ainostaan niitä tutkimuksia, jotka julkaistaan myös avointen kanavien kautta. Akatemian peruseriaatteisiin kuitenkin kuuluu se, että julkisin varoin tehty tutkimus tulee olla julkista. Vertaisarviointia pidetään myös akatemiassa ehdottomana vaatimuksena laadun takaamiseksi. Kun tämä seikka on kunnossa, ei kanavalla sinällään ole Akatemian mukaan väliä. (Hiidenmaa, 2008)

Omassa työssäni aion tarkastella sitä ovatko Turun kauppakorkeakoulun tutkimuslaitokset perustaneet avoimia, elektronisia julkaisuarkistoja? Miten niiden infrastruktuuri ja käytännöt on hoidettu sekä miten niitä

”markkinoidaan” tutkijoille? Tutkijahaastatteluiden kautta otan tarkasteluun myös muut OA-julkaisemisen kanavat (OA-lehdet, tutkijoiden henkilökohtaiset arkistot ja aihekohtaiset arkistot). Tutkimuksessani viitattaessa OA-foorumeihin, tarkoitetaan sillä siis kaikkia OA-julkaisemisen muotoja.

2.1.2. OA:n tekniset ratkaisut

OA on ideologiansa lisäksi myös sen mahdollistavaa tekniikkaa, lähinnä OAI-protokollaa. 1990-luvulla, fyysikoiden perustaman arXiv-julkaisuarkiston innoittamana, myös muilla tieteenaloilla perustettiin erilaisia julkaisuarkistoja. Niiden perustamisen yhteydessä syntyi ajatus yhteisestä open archives –protokollasta, joka helpottaisi niiden käyttöä ja mahdollistaisi yhteishaut maailman kaikista OA-protokollan mukaisista tietokannoista. Syntyi OAI eli Open Archives Initiative, globaali metadatastandardi, joka mahdollistaa eri tahoilla olevien yksittäisten avointen julkaisuarkistojen käsittelyn OAI-protokollan hakurobottien avulla yhtenäisenä arkistona. Jotta tämä virtuaalinen yhteisarkisto olisi hakukelpoinen, on kehitetty joukko OAI”googleja”, joista kaikkein tunnetuin lienee Michiganin yliopiston ylläpitämä OAster. (Poynder 2004)

Suomessa ei ole vielä virallista metadatahakuprotokollaa julkaisuille. Kansalliskirjastossa on kuitenkin laadittu ehdotus Dublin Core -standardiin perustuvan kansallisen metadataformaatin omaksumisesta Suomen korkeakouluissa. Ottamalla käyttöön yksi yhteinen Dublin core -pohjainen julkaisuarkistoalusta voidaan yhtenäistää elektronisten opinnäytteiden kuvailua ja samalla tehostaa niiden hakua. Nordbib-hankkeen kyselyyn osallistuneista 22 arkistoista 13 ilmoitti noudattavansa kansallista suositusta, loppuista yhdeksästä, jotka eivät kansallista suositusta noudattaneet kolme kertoi kuitenkin käyttävänsä omaa dublin core -formaattia ja yksi Dspacea, joka sekin on dublin core -standardiin perustuva alustaohjelma (muita

alustaohjelmia ovat mm. Eprints ja Fedora). Lopuilla viidellä oli käytössään ollut jo pitkään jokin oma formaatti, josta luopumista pidettiin epämiellyttävänä. (Peltonen 2007) Nordbib-hankkeesta ja Suomen avointen julkaisuarkistojen teknisestä nykytilanteesta enemmän seuraavassa luvussa.

Omassa tutkimuksessani TuKKK:n osalta aion esitellä näitä OA-julkaisemiseen liittyviä teknisiä puolia vain hyvin yleisellä tasolla, lähinnä siten, millä tavalla näitten asioitten suhteen on TuKKK:ssa toimittu.

2.2. Julkaisufoorumin valintaan liittyviä tekijöitä

Oman tutkimukseni kannalta on tärkeää valottaa myös sitä, mitä tekijöitä tutkijoiden on otettava huomioon ennen kuin heidän työnsä voidaan julkaista laajemman lukijakunnan saataville. Tieteellisen tutkimustyön tulosten esittelemiseen ja näin ollen julkaisemiseen ja sen laadukkuuteen liittyviä tärkeitä termejä ovat peer-review l. asiantuntija-arviointi ts. vertaisarviointi sekä journal impact factor (JIF).

Ennen kuin tutkijan kirjoittama artikkeli julkaistaan tieteellisessä lehdessä, täytyy sen useimmiten käydä läpi jonkin asteinen arviointiprosessi, jotta voidaan olla varmoja artikkelin kelpoisuudesta ko. lehteen. Referoijien/arvioitsijoiden työnä on mm. eliminoida huonot tutkimukset ja turha toistojulkaiseminen, taistella plagiointia vastaan ja auttaa, mikäli tarvetta ilmenee, parantamaan artikkeleiden laatua sisällön ja luettavuuden näkökulmista. (Wells, 1999)

Asiantuntija-arvioinnin myötä muut tutkijat voivat luottaa, että julkaistu artikkeli on luotettava ja laadukas informaation lähde. Arviointimenettelyä pidetään välttämättömänä, jotta tiedonhakijat voisivat paremmin suodattaa

informaatiotulvaa ja jonka kautta kirjoittajat itse saavat rakentavaa kritiikkiä parantaakseen kirjoitustensa laatua. (Willis, 1995) Arviointiprosessi on tärkeää kirjoittajalle myös sen vuoksi, että lehtiin hyväksytyjen artikkeleiden avulla arvioidaan heidän koko tieteellistä tutkimustyötään. Lehden maine perustuu sen toimittajakunnan ja referojien maineeseen ja näin ollen myös vaikuttaa tutkimuksen laadun arviointiin.

Asiantuntija-arvioinnilla on myös huonoja puolia: se vie paljon aikaa, jolloin tutkimustulokset saattavat julkaisuhetkellä olla jo auttamattomasti vanhentuneita. Asiantuntija-arviointia ei myöskään voida pitää minään objektiivisena tutkimuksen laadunmittarina, koska se perustuu inhimilliselle arvioinnille. Se myös pönkittää jo vallitsevia tieteellisiä paradigmoja, jolloin kovin radikaalit tutkimukset tai epäsuositut teoriat eivät pääse “seulan” läpi. (Wells, 1999)

Paitsi arvovaltainen asiantuntijakaarti, myös julkaisufoorumin (tässä lehden) vaikuttavuudella on merkitystä, kun valitaan sopivaa julkaisufoorumia tutkimustulosten julkaisemiseksi.

Tieteellisten lehtien arvoa mitataan myös ns. Journal impact factorilla (JIF). Se kertoo, miten paljon lehden artikkeleihin muualla viitataan. JIF ilmaistaan numeerisena arvona, joka “kuvaa lehden artikkeleiden keskimääräistä sitaattifrekvenssiä eli sitä, kuinka usein sitä edeltäneiden kahden vuoden aikana julkaistuja lehden artikkeleita siteerataan kaikissa SCI- tai SSCI-ydinlehdissä”¹. (Stenius 2003, 35)

¹ 1960-luvun alussa yhdysvaltalainen Institute of Scientific Information (ISI) alkoi julkaista Science Citation Indexiä (SCI). 1970-luvulla sen seuraajaksi tulivat Social Sciences Citation Index (SSCI) ja Arts and Humanities Citation Index (A & HCI). Nykyään nämä kolme indeksiä kattavat jo yli 7000 lehteä, eivät kuitenkaan kaikkia tieteellisiä lehtiä, jonka vuoksi JIFiä voidaankin pitää osittain varsin puutteellisena arviointityökaluna. (Stenius 2003, 35)

Seikka, että tällaisen mittauksen tulos annetaan numeerisena arvona, antaa tälle mittarille hyvin houkuttelevan “objektiivisen hahmon”. (Stenius 2003, 36) Tästä syystä JIFiä käytetään varsin laajasti.

JIFinkin käyttöön liittyy monia ongelmia. Esimerkiksi ISI ei kata kaikkia mailman tieteellisiä lehtiä. ISI:n tietopankeissa korostuvat englanninkieliset ja varsinkin yhdysvaltalaiset lehdet suhteessa kansallisiin tai alueellisiin lehtiin. JIF:ä onkin kritisoitu sen amerikkakeskeisyydestä.

Lehdillä joilla on JIF, ovat toimineet jo jonkin aikaa. Tämän vuoksi JIF on OA-lehdille ongelma. OA-lehdet ovat suhteellisen nuoria ja uuden lehden on tavattoman vaikea päästä mukaan systeemiin. Voidaankin ehkä sanoa, että OA:n todellinen läpimurto tapahtuu vasta, kun ne saavat JIF:n tai meritoituminen niiden osalta hoidetaan jollakin kokonaan toisella tavalla.

3. Tutkimuksen taustaa ja aikaisempi tutkimus

3.1. Tutkimuksen taustaa

Seuraavassa esittelen OA-julkaisemisen historiaa niin maailmalla kuin meillä Suomessa sekä siihen liitettyjä hyviä ja huonoja puolia. Tässä luvussa esittelen tarkemmin myös OA-julkaisemiseen liittyviä suosituksia, joista oman tutkimukseni kannalta tärkein on opetusministeriön avoimen tieteellisen julkaisutoiminnan työryhmän muistiossa esitetyt suositukset.

3.1.1. Open access-liikkeen historiaa muualla ja meillä

Tieteellisten tutkimusten vapaan saatavuuden historia ulottuu kauemmas kuin vain World Wide Webbin syntyyn. Esimerkiksi aihekohtaiset julkaisuarkistot ovat olleet jo pitkään käytössä tieteenaloilla, joissa julkaisun ilmestymisen nopeus on ollut hyvin tärkeää. OA-lehdet taasen syntyivät vaihtoehdoksi perinteisille tilattaville lehdille jo 1990 luvun alussa. Netin alkuajoista lähtien yksittäiset tutkijat ovat myös tallentaneet omille henkilökohtaisille webb-sivuilleen tai tutkimusryhmän sivuille linkkejä tutkimuksiinsa.(Hedlund & Roos 2007, 114)

Laajamittaisen tutkimustiedon vapaan saatavuuden ensimmäisiä puolestapuhujia olivat professori Stevan Harnad, joka ensimmäisten joukossa näki webbin mahdollisuudet tutkijoiden rinnakkaisjulkaisemisessa, sekä Paul Ginsparg, joka perusti ensimmäisen avoimesti ja vapaasti käytettävän julkaisuarkiston arXiv vuonna 1991. Kirjastopuolella alkusysäyksen kohti OA-liikettä saivat aikaan perinteisten tilausmaksullisten lehtien alati kohoavat tilaajamaksut, jotka pakottivat kirjastoja irtisanomaan tilauksia. Heidän toimestaan perustettiin SPARC, Scholarly Publishing and Academic Resources Coalition vuonna 1998. ArXiv keskittyi tietyn tieteenalan (fysiikan) ennakkojulkaisuiden arkistointiin ja jakeluun kun taas SPARC halusi edesauttaa

vaihtoehtoisten ja ennen kaikkea halvempien lehtien esiinmarssia. Näiden lisäksi haluttiin kuitenkin vielä enemmän. Haluttiin tehdä internetin välityksellä kaikki tieteellinen tutkimustieto vapaasti saataville. (Poynder 2004)

Varsinaiseksi liikkeeksi OA on laajentunut muutaman viime vuoden aikana. Vuoden 2000 loppupuolella perustettiin Public Library of Science (PLOS). Sen tarkoituksena oli vedota kaupallisiin kustantajiin, jotta ne antaisivat aineistoarkistonsa vapaaseen tieteelliseen käyttöön kuuden kuukauden kuluessa lehden ilmestymisestä. Tämä vetoamus ei onnistunut, keskustelua se kuitenkin sai aikaan. Tehokkaampi oli vuonna 2001 laadittu julistus, Budapestin OAI (Budapest Open Archives Initiative BOAI), joka pyrkii edistämään vertaisarvioiden tieteellisen tutkimuksen vapaata saatavuutta. Toisin kuin ne jotka allekirjoittivat PLoS:n julkilausuman, BOAI:n allekirjoittaneet velvoittautuivat itse (joko henkilönä tai laitoksena) tekemään jotain tiedon vapaan saatavuuden takaamiseksi. Aikaisemmin oli vain oletettu muiden tekevän jotain toisten puolesta (kuten kustantajien suostuvan artikkeleiden rinnakkaisjulkaisemiseen OA-foorumeilla). Mikä tärkeintä, BOAI myös antoi laajasti hyväksytyin määritelmän siitä, mitä OA-julkaisemisella tarkoitetaan (tieteellisen, vertaisarvioitun julkaisun voi internetin kautta lukea, kopioida, levittää ja tulostaa sekä tehdä niihin vieviä linkkejä ilman korvausta tai rajoituksia). (Poynder 2004)

Suomessa OA-liikkeen alullepanijoina toimi vuonna 2003 perustettu FinnOA-työryhmä. Työryhmä on epävirallinen, sen edustajat (tutkijoita, tieteellisiä kustantajia, tieteellisiä kirjastoja) ovat kiinnostuneita edistämään OA-julkaisemista paitsi omilla tutkimusaloillaan, myös yleisesti. Perustamisensa jälkeisten vuosien ajan FinnOA-työryhmä on järjestänyt sekä osallistunut erilaisiin konferensseihin niin kansallisesti kuin kansainvälisestikin. Syyskuussa 2004 opetusministeriö asetti työryhmän, jonka tarkoituksena oli laatia suositukset tiedettä tekeville organisaatioille, yksittäisille tutkijoille kuin rahoitusta antaville tahoille tieteellisen tiedon avoimen saatavuuden edistämiseksi. Suositukset valmistuivat vuoden 2005

maaliskuussa. Suosituksissa luetellaan noin 30 erilaista tapaa edistää OA-toimintaa. Keskeisin sanoma on kuitenkin se, että tutkijoita tulee rohkaista julkaisemaan OA-kanavilla ja että korkeakoulujen tulisi yksinään tai yhteistyössä pystyttää avoimia elektronisia julkaisuarkistoja ja joihin tutkijoiden tulisi tallettaa julkaisujensa rinnakkaiskopiot. (Hedlund & Roos 2007, 116-117) Omassa työssäni aion tutkia miten nämä suositukset toteutuvat Turun kauppakorkeakoulun tutkimustoiminnassa. Luvussa 3.1.3. esittelen tarkemmin ko. muistion suosituksia.

3.1.2. OA:n hyvät ja huonot puolet

Pelkästään historiansa valossa OA vaikuttaa lähes hurmoshenkiseltä liikkeeltä, joka peruslähtökohdiltaan vaikuttaa erittäin kannatettavalta idealta. Kuitenkaan se ei vielä ole päässyt ravistelemaan tieteellisen tiedon tuottamisen maailman perustuksia paikoiltaan. Keskustelu aiheen ympärillä on kuitenkin OA:n syntyajoista asti ollut vilkasta. Ymmärtääksemme paremmin argumentteja sekä OA-aktivistien kuin myös sitä vastustavien tahojen puolella on mielestäni tärkeää tutustua hieman tarkemmin sen mukanaantuomiin hyötyihin ja sen laajamittaisen leviämisen tiellä oleviin haittoihin.

Julkaisemalla tutkimustuloksia tutkijat tavoittelevat paitsi mahdollisimman laajaa lukijakuntaa, myös mainetta tutkijakollegoidensa sekä tieteenalansa keskuudessa. Perinteisesti tähän on pyritty julkaisemalla tieteenalan huippujulkaisuissa, jotka lähes poikkeuksetta ovat loppukäyttäjän näkökulmasta hyvin korkealle hinnoiteltuja. Tästä lähtökohdasta käsin OA vaikuttaa erittäin kannatettavalta ideologialta. OA takaa julkaisulle nopean julkaisemisen, laajan lukijakunnan ja hyvän näkyvyyden. (Lawrence 2001) Niiden kautta tutkijat saavat tutkimuksensa julki ja tiedeyhteisö pääsee tutkimustuloksiin helposti käsiksi ilman käyttörajoituksia sekä aikaisempaa edullisemmin. Lisäksi avoin saatavuus parantaa tieteen

arviointikäytäntöjä. Laajemman lukijakunnan kautta tieteen tulokset ovat laajemmin ja puolueettomammin arvioitavissa. (Turja 2005, 39)

Yksittäisen yliopiston kannalta, mikäli se saisi kaiken julkaisutoimintansa ja siitä syntyneet tutkimustuloksensa tallennetuiksi yhteen yhteiseen julkaisuarkistoon, toimisivat avoimet julkaisuarkistot esittelyfoorumina muiden yliopistojen ja korkeakoulujen suuntaan ko. yliopiston tutkimustoiminnasta. Avointen julkaisuarkistojen luominen toisi tutkimusorganisaatioille myös yhteistyönkehittämismahdollisuuksia. Valtionhallinnon puolella erilaisten yhteistyömallien luominen on viime aikoina ollut hyvin suuressa arvossa. Näin myös Turun kauppakorkeakoulun puolella, joka tätä tutkimusta kirjoittaessani on muodostanut konsortion Turun yliopiston kanssa.

OA-julkaisemisen on katsottu myös hyödyttävän erityisesti kehitysmaiden tutkijoiden ja tutkimuslaitosten tekemää tieteellistä tutkimustyötä sekä niiden kirjastoja, mikäli vain käytössä on riittävä tietotekninen infrastruktuuri. Taloudellisesti on myös ollut merkittävää eräiden avoimien tiedelehtien ilmoitus siitä, että he kustantavat kehitysmaiden tutkijoiden artikkeleita, vaikka nämä eivät pystyisikään maksamaan kirjoittajamaksuja. (Turja 2005, 42)

OA-julkaisemisen edut on Bo-Christer Björkin, Svenska Handelshögskolanin tietojärjestelmätieteen professorin sekä Suomen FinnOA-työryhmän puheenjohtajan, mukaan jaoteltavissa kolmeen kategoriaan: moraaliset, taloudelliset ja käytännölliset argumentit. Moraalisten argumenttien mukaan se, että koska tieteen tulokset ovat pääsääntöisesti julkisin varoin rahoitettuja, olisi niiden oltava myös kaikkien niistä kiinnostuneiden avoimesti saatavilla. Tämän lisäksi OA toteuttaa tieteen avoimuuden vaatimusta, jonka on perinteisesti nähty olevan yksi tieteen tekemisen edellytys. (Björk 2006, 41)

Taloudellisten argumenttien mukaan internet mahdollistaa kustannuksiltaan huomattavasti edullisemmän sekä tutkimustoiminnan näkyvyyden kannalta paremman vaihtoehdon suhteessa perinteisiin julkaisumalleihin. Käytännöllisten argumenttien lähtökohtana on väite siitä, että avoin saatavuus on internetin käyttötavoista luontevin sekä käyttäjäystävällisin. (Ibid. 41-42)

OA:n laajamittaisen leviämisen tiellä on kuitenkin monia ratkaisemattomia kysymyksiä. Avoimen julkaisutavan tiellä ovat olleet lähinnä tutkijoiden meritoitumiseen ja OA-julkaisemisen liiketoimintamalleihin liittyvät kysymykset. Perimmiltään kysymys on myös vallasta. Kuka oikein hallitsee tieteellisen tutkimuksen kenttää: tutkijat, rahoittajat vai kaupalliset yritykset? Timo Turja, eduskunnan kirjaston tietoasiantuntija, tarkastelee tutkimukseni kannalta tärkeän, opetusministeriön avoimen tieteellisen julkaisutoiminnan työryhmän muistion, pohjalta (itse muistioon tutustutaan tarkemmin luvussa 3.1.3) niitä heikkouksia, joita OA-toiminnassa on.

Turjan mukaan avoimen tieteellisen julkaisutoiminnan tiellä on ensinnäkin tieteen virkajärjestelmä ja siihen liittyvä tutkijoiden meritoituminen. Tieteellisen pätevyyden yhtenä arviointiperusteena pidetään mm. sitä minkälaisissa lehdissä tutkijan kirjoituksia julkaistaan. Tämäntyyppinen arviointikäytäntö suosii perinteisiä tilausmaksullisia tieteellisiä lehtiä. OA-lehdet eivät ole saavuttaneet yhtä arvovaltaista asemaa kuin perinteiset lehdet ja siksi pyrkimyksenä on edelleen julkaista vakiintuneemmissa tiedelehdissä. (Turja 2005, 39) Näin ollen OA-foorumit eivät ole vielä saaneet tutkimusmateriaalia sisällökseen siinä mittakaavassa kuin olisi OA-ideologian kannalta toivottavaa. Tilanne kuitenkin vaihtelee eri tieteenalojen välillä riippuen niiden käytännöistä. Nykyään ongelmaksi materiaalin keräämisessä ei enää edes nähdä tekijänoikeudellisia näkökohtia. Tiedekustantajat hyvin yleisesti sallivat sen, että kirjoittajat voivat julkaista tieteellisessä lehdessä painetun artikkelin rinnakkaiskopion myös omilla internet-sivuillaan tai tutkimusorganisaationsa avoimessa julkaisuarkistossa. (Turja 2005, 39)

Turjan mukaan yksi keskeisimmistä OA-julkaisemisen tiellä olevista tekijöistä liittyy kuitenkin taloudellisiin tekijöihin. Varsinkin kirjoittajamaksullisiin OA-lehtiin liittyy ongelmia. Kustannustoiminnasta syntyy avoimessakin julkaisutoiminnassa aina kuluja. Perinteisessä mallissa lehden tilaajat maksavat julkaisutoiminnasta syntyvät kulut, avoimissa verkkolehdistä kulut peritään kirjoittajilta tai heidän taustaorganisaatioiltaan. Turjan 2005 mukaan kirjoittajamaksullisissa avoimissa tiedelehdissä kirjoittajamaksut eivät riitä peittämään kustannustoiminnasta syntyviä kustannuksia. Tällöin kustannukset tulevat kuitenkin lopulta yhteiskunnan maksettaviksi erilaisilta säätiöiltä, yhdistyksiltä tai julkiselta sektorilta saatavien apurahojen muodossa. Iso-Britannian hallituksen arvion mukaan OA-julkaiseminen jopa lisäisi tiedekustantamisen julkista rahoitusta eikä päinvastoin kuin sen on uumoiltu tekevän. (Ibid. 39-40) Tätä väittämää vastaan Bo-Christer Bjök (2006) on kuitenkin argumentoinut, että nykyiset suuret kustantajat pystyisivät tuottamaan kirjoittajamaksullisia avoimia lehtiä n. 20% halvemmalla kuin tilausmaksullisia luopumalla kokonaan paperiversion tekemisestä ja säästämällä tilausten markkinoinnissa ja hallinnoinnissa. Lisäksi Björkin mukaan ”OA-julkaisemisen suurimmat taloudelliset vaikutukset muodostuisivat kuitenkin tieteellisen kommunikaatioketjun myöhemmissä vaiheissa.” kuten kirjastojen käsittely- ja varastointikustannusten laskuna. (Björk 2006, 40-41)

Elektroninen julkaiseminen on perinteistä julkaisutoimintaa edullisempaa, mutta Turjan 2005 mukaan myös sen ylläpitäminen, järjesteleminen ja pitkäaikaistallennuksen varmistaminen maksavat. Nämä kustannukset on myös jonkun maksettava. Turja pelkääkin, että avoimen tieteellisen julkaisutoiminnan kustannukset tullaan rahoittamaan vain ja ainoastaan julkisista varoista. Hänen mukaan opetusministeriön työryhmän muistiossa ei oteta huomioon sitä, että perinteisessä julkaisumallissa kustannuksista eivät vastaa ainoastaan julkisesti rahoitetut tutkimuslaitokset ja kirjastot vaan myös yksityiset yritykset, jotka varsinkin lääketieteen ja tekniikan

alalla ovat tärkeitä tutkimusjulkaisuiden ostajia. OA-julkaisemisen mallissa nämä yksityiset yritykset eivät maksaisi mitään pääsystä tieteelliseen tietoon, jolloin rahoittajan rooli jäisi ainoastaan julkiselle sektorille. (Turja 2005, 41)

Muina OA-julkaisemisen haittoina on pidetty sitä, että OA-julkaiseminen vaikuttaisi haitallisesti tieteellisten seurojen julkaisutoimintaan. Julkaisuarkistojen vapaan saatavuuden on katsottu vähentävän tieteellisten seurojen kustantamien lehtien tilausmaksuja ja sitä kautta seurojen mahdollisuuksia käyttää varojaan mm. seminaarien ja yleisöluentojen järjestämiseen. Bo-Christer Björkin (2006) mukaan pelot ovat osin perusteltuja, mutta seurojen onkin muutettava toimintamallejaan vallitsevassa tilanteessa. Seurojenkin kannalta lienee tavoiteltavaa edistää omaa tiedonvälitystään mahdollisimman laajalle, eikä vain järjestää yleisöluentoja hyvin rajalliselle kuulijakunnalle. (Björk 2006, 39-40)

Toinen hyvin yleinen haitta on katsottu olevan se, että OA-julkaiseminen vaikuttaisi negatiivisesti avoimesti julkaistavien tutkimusartikkeleiden laatuun. Toisaalta pelätään, että kirjoittajien arkistoidessa itse käsikirjoituksiaan avoimiin julkaisuarkistoihin, lukijan olisi vaikeaa arvioida eroa näiden ja vertaisarvioinnin läpikäyneiden artikkeleiden välillä. Tällöin arviointi jää lukijan lähdekritiikin varaan. Toisaalta pelätään, että kirjoittajamaksua perivät lehdet alkaisivat hyväksyä laadultaan huonompia artikkeleita, saadakseen riittävän määrän maksavia kirjoittajia. Toisaalta sama tilanne on jo nyt tilauspohjaisissa lehdissä. Niillä voi olla houkutusena hyväksyä materiaalia helpommin jotta lehti voi noudattaa luvattua ilmestymisrytmiä ja tilaajat saisivat tilausmaksuilleen vastinetta. Björkin 2006 mukaan tämänkaltaiset laatuongelmat ovatkin mahdollisia uusissa, vielä akateemisessa maailmassa paikkaansa hakevissa julkaisuissa, ja sillä, onko lehti avoimesti saatavilla vai ei, ei ole tässä yhteydessä merkitystä. (Björk 2006, 40)

3.1.3. OA-julkaisemista koskevia toimintalinjoja ja suosituksia

Tieteellisen tiedon avoimen saatavuuden ehkä tunnetuimmat määritelmät sisältyvät niin sanottuihin Budapestin, Berliinin ja Bethesdan julkilausumiin. Näistä tunnetuimman, Budapestin julkilausuman vuodelta 2001, taustalla oli halu lisätä kaikkien akateemisten alojen tutkimusartikkelien avointa saatavuutta. Julkilausuman myötä haluttiin tuoda tieteellisen tutkimustyön tulokset kaikkien siitä kiinnostuneiden saataville ilman rajoituksia. Tutkimus täyttää OA-kriteeristön, mikäli se on kenen tahansa siitä kiinnostuneen henkilön luettavissa internetistä esteettömästi, ilmaiseksi ja kokotekstinä. Tavoiteltavaa on myös, että tutkimus on luettavissa heti julkaisupäivämäärästä lähtien koko elinkaarensa ajan. Sen käytölle ja levittämiselle eteenpäin ei saa olla mitään esteitä. Tässä kohdin on kuitenkin muistettava, että hyvän tieteellisen tiedonkäytön periaatteiden mukaisesti tutkimuksen sisältöä ei saa vääristellä ja viittaukset on tehtävä asiankuuluvalla tavalla. (Avoimen tieteellisen julkaisutoiminnan työryhmän muistio 2005, 13)

Tieteellisen tutkimustiedon avoimen saatavuuden puolesta on allekirjoitettu monia muitakin julkilausumia ympäri maailmaa ja pohjoismaista erityisesti Ruotsi, Norja ja Tanska ovat olleet avoimen tieteellisen julkaisutoiminnan aktiivisia edelläkävijöitä. Norjassa on mm. on harkittu jopa maan kaiken tieteellisen julkaisutuotannon saattamista avoimesti saataville. Niinpä myös Suomessa on koettu tarpeelliseksi luoda ohjeita ja suosituksia asian tiimoilta. Opetusministeriö asetti syyskuussa 2004 työryhmän, jonka tarkoituksena oli laatia suositukset OA-julkaisutoiminnan edistämiseksi Suomessa. Työryhmän aikaansaamat suositukset koskettavat niin tutkimuksen rahoittajia, suorittavia organisaatioita kuin myös tieteellistä julkaisutoimintaa harjoittavia toimijoita. (Ibid. 8) Näin ollen suositukset koskettavat ja ohjaavat ainakin periaatteellisella tavalla myös tutkimani tiedeyhteisön, Turun kauppakorkeakoulun, tutkijoita, opettajia, laitoksia sekä muun kehysorganisaation toimintaa.

Opetusministeriön asettaman työryhmän muistiossa avoimen saatavuuden toteuttamisessa kahdeksi tärkeimmäksi keinoksi asetetaan avoimet tiedelehdet ja avoimet elektroniset julkaisuarkistot. Suositukset osoitetaan koskemaan pääasiallisesti julkaisuja, joista kirjoittajat eivät yleensä ole saaneet rahallista korvausta, kuten artikkeleita vertaisarviointia käyttävissä tieteellisissä lehdissä, artikkeleita ja monografioita korkeakoulujen omissa julkaisusarjoissa, konferenssiesitelmiä sekä väitöskirjoja. (Ibid. 32)

Muistiossa kuitenkin myönnetään se tosiasia, että tulevaisuudessakin valtaosa tieteellisistä tutkimuksista tullaan julkaisemaan perinteisissä tilausmaksullisissa lehdissä sekä konferenssijulkaisuissa. Kuitenkin, jotta näiden tutkimusten saatavuus olisi parempi työryhmä suosittaa, että:

Korkeakoulut ja tutkimuslaitokset, yksittäin tai yhteistyössä, pystyttävät tarvittavat avoimet elektroniset julkaisuarkistot, joihin tutkijat voivat tallentaa julkaisujensa rinnakkaiskopiot, jotta ne olisivat vapaasti verkossa käytettävissä

tutkijoita kannustetaan tallentamaan julkaisujensa rinnakkaiskopiot avoimiin elektronisiin julkaisuarkistoihin, jotta niihin saataisiin nopeasti paljon korkeatasoista materiaalia

(Ibid. 32)

Avoimia tiedelehtiä suositellaan tutkijoiden käytettäväksi silloin, jos sellainen vain heidän tieteenalallaan on valittavissa ja se on vähintään perinteisen tilausmaksullisen lehden kanssa samantasoinen. Lisäksi työryhmän toivomuksena on, että tutkijoita informoitaisiin aktiivisesti avointen tiedelehtien ja julkaisuarkistojen mahdollisuuksista ja eduista. (Ibid. 32)

Näiden suositusten tarkoituksena ei suinkaan ole muuttaa tieteellisten julkaisuiden tason arvioinnin kriteereitä, eikä se siihen pystyisikään. Suositusten ensisijaisena tarkoituksena on ”parantaa tutkimusten saatavuutta, saavutettavuutta, levikkiä, näkyvyyttä, vaikuttavuutta, käytettävyyttä ja hyödynnettävyyttä.” (Ibid. 32)

3.2. Aikaisempi tutkimus

3.2.1. Korkeakoulut ja Institutionaaliset julkaisuarkistot – mitä on tutkittu tähän mennessä

Tutkimuksissa joissa on tutkittu institutionaalisia julkaisuarkistoja, mielenkiinto on keskittynyt jo useamman vuoden ajan niiden käyttöönottoon, teknisiin erityispiirteisiin sekä niiden yhteensopivuuteen OAI-standardin kanssa. Niinpä nyt, kun institutionaaliset julkaisuarkistot ovat olleet jo jonkin aikaa käytössä, on alkanut ilmestyä myös tutkimuksia, joissa on evaluoitu arkistoja sen mukaan miten aktiivista niissä julkaiseminen on. (Thomas & McDonald 2007)

Chuck Thomasin ja Robert H. McDonaldin mukaan institutionaalisten julkaisuarkistojen menestys riippuu siitä, miten ahkerasti tutkijat ovat valmiita tallettamaan niihin tekemiään julkaisuja. Pelkät korulauseet korkeakoulun maineen kohottamiseksi tai toiveet siitä, että julkaisuarkistot toimisivat korkeakoulun tuottavuuden systemaattisina ja automatisoituina mittatikkaina, eivät riitä motivoimaan tutkijoita julkaisemaan niissä. Se, mikä saa tutkijat kiinnostumaan julkaisuarkistoista on halu meritoitua ja saavuttaa kiitosta tutkijana tiedeyhteisön sisällä. Thomasin ja McDonaldin tutkimukseen otettiin tarkasteluun 11 julkaisuarkistoa, joissa oli yhteensä 27 522 julkaisua 29 388 kirjoittajalta. Tutkimuksen tärkein tulos oli, että julkaisuiden tallettaminen näihin arkistoihin oli laajalle levinnyttä, mutta

keskittynyt harvojen käsiin. Vapaaehtoisuuteen perustuvissa julkaisuarkistoissa $\frac{3}{4}$ kirjoittajista oli tallentanut vain yhden artikkelin ja $\frac{1}{4}$ sitä enemmän. Niihin julkaisuarkistoihin, joihin tallettaminen on tehty pakolliseksi 61 % kirjoittajista oli tallentanut yhden artikkelin ja 39% oli tallentanut sitä enemmän. Thomasin ja McDonaldin mukaan tutkijoiden velvoittaminen näyttää siis hieman lisäävän julkaisujen tallentamisaktiivisuutta. Aikaisempien tutkimusten valossa pakollisen institutionaalisen julkaisuarkiston perustamisen jälkeen menee noin 2-3 vuotta ennen kuin tällaisiin positiivisiin tuloksiin päästään. (Thomas & McDonald 2007)

Vaikka OA-käsitteenä alkaa olla jo tuttu akateemisille tutkijoille, ei sen olemassaolo ole kuitenkaan muuttanut julkaisukäytäntöjä radikaalisti. Viime aikoina kysymys siitä, miksi institutionaalisten rekisterien käyttö on edelleen vähäistä, on tuotu esille esimerkiksi Philip M. Davisin ja Matthew J. L. Connollyn tutkimuksissa, joissa selvitettiin miksi jotkin Cornellin yliopiston laitokset eivät halunneet julkaista yliopiston omassa julkaisuarkistossa. Näitä tuloksia vertailtiin seitsemästä muusta yliopistosta saatuihin tuloksiin. (Davis & Connolly 2007,1)

Davisin ja Connollyn tutkimuksessa Dspace-tallennusalueeseen perustuva Cornellin yliopiston oma julkaisuarkisto todetaan olevan epäsuosittu ja sen käytön kerrotaan olevan vähäistä. Tätä suositumpia ovat yliopiston tutkijoiden henkilökohtaiset, laitoskohtaiset tai aihekohtaiset arkistot ja DSpace ei nähdä tuovan tähän kuvioon minkäänlaista lisäarvoa. Tämän lisäksi tiedekunnat eivät tunne tarpeeksi Dspacea, jotta sen käyttö olisi suosittua. Jokaisella oppiaineella on lisäksi oma normatiivinen kulttuurinsa, joka määrittelee miten ko. tieteenalalla tutkijat meritoituvat. (Ibid. 18)

Syyt, miksi eritoten juuri taloustieteilijät eivät halunneet käyttää yhteistä julkaisuarkistoa liittyivät pääsääntöisesti tekijänoikeuksiin (sen pelossa, että tekijänoikeuksiin tulevaisuudessa tulisi jotain muutoksia, oli turvallisempaa

olla julkaisematta muualla kuin kustantajan omilla sivuilla) sekä siihen, että julkaisuarkiston laadusta ei voitu mennä takuuseen. Taloustieteiden alalla edelleen julkaisu laadun takaa se, että se on julkaistu hyvin harvalukuisessa määrässä ns. Top-journaaleita. (Ibid. 14)

Kotimaista julkaisuarkistoihin liittyvää tutkimusta ajatellen on aloitettu Nordbib-hanke (2007-2008) jonka tarkoituksena on ollut selvittää pohjoismaisten OA-julkaisuarkistojen infrastruktuuria. Hankkeen huomio kiinnittyi erityisesti opinnäytetöihin ja niiden elektroniseen julkaisemiseen. Hanke on vielä kesken, mutta Suomen osalta alustavasti yhteenvedona voidaan sanoa, että toistaiseksi suurinta mielenkiintoa on koettu väitöskirjojen julkaisuun. Osassa tutkimukseen osallistuneesta 22 julkaisuarkistosta julkaistaan myös pro gradu-töitä ja niiden lukumääräinen osuus kaikesta materiaalista on suurin, vaikka verkossa niitä ei suinkaan kaikkia julkaistaisikaan. Kiinnostus muihin opinnäytteisiin (esim. Licensiaatin tutkielmat) tuntuu olevan pientä. (Peltonen 2007)

Selvitettäessä arkistojen yhteensopivuutta haravointi-ohjelmistojen kanssa vain viisitoista ilmoitti olevansa yhteensopiva OAI -hakuprotokollan kanssa. Vertailun vuoksi mm. Ruotsissa, Norjassa ja Tanskassa kaikki arkistot ovat OAI -yhteensopivia. (Peltonen 2007)

3.2.2. Aikaisempaa tutkimusta OA-julkaisemisesta kirjoittajan näkökulmasta

Viimeksi kuluneina vuosina on ilmestynyt poikkitieteellisiä kyselytutkimuksia, joissa on selvitetty tutkijoiden suhtautumista OA -julkaisemista kohtaan kirjoittajan näkökulmasta.

Dave Nicholaksen, Ian Rowlandsin sekä Paul Huntingdonin tekemät tutkimukset vuosilta 2003-2005 pohjaavat CIBER-tutkimusryhmän keräämiin tietoihin. Tarkoituksena oli saada selville kuinka tunnettua OA -julkaiseminen kirjoittajien keskuudessa on, miten aktiivista OA-julkaisuissa julkaiseminen on ja mitä mielipiteitä kirjoittajilla sitä kohtaan on. (Nicholas & Rowlands 2005, 179 sekä Nicholas & Huntington & Rowlands 2005, 498)

Dave Nicholaksen, Ian Rowlandsin sekä Paul Huntingdonin tekemien tutkimusten tuloksena saatiin selville se, että tietoisuus OA-toiminnasta on tutkijoiden keskuudessa melko vähäistä ja asiat, joita kirjoittajat julkaisemisella tavoittelevat, eivät juurikaan ole muuttuneet vuosisatojen kuluessa. 34 % vastaajista ei tiennyt OA-julkaisemisesta mitään ja niistä, jotka tiesivät open access julkaisemisesta entuudestaan, puolet tiesi vain hyvin vähän. (Nicholas, Huntington, Rowlands 2005, 515) Myös itse julkaiseminen OA-foorumeilla oli yhtä vähäistä. Vain yksi kymmenestä kertoi julkaisseensa OA-foorumeilla.

Se miten tuttua OA kirjoittajille on, se, miten paljon niissä on julkaistu kuin myös se, mitkä olivat niitä kohtaan tunnetut mielipiteet vaihtelivat niin kirjoittajien iän, maantieteellisen sijainnin kuin tieteenalankin mukaan. Vanhemmat tutkijat, jotka julkaisevat paljon ISI tietokannan lehdissä, ovat OA-julkaisemista kohtaan melko välinpitämättömiä. He pelkäävät, että OA-julkaisemisen myötä tutkimusten laatu kärsisi. (Nicholas, Huntington, Rowland 2005, 515) Nuoremmat tutkijat sen sijaan suhtautuivat positiivisemmin OA-julkaisemisen vaikutuksiin, vaikkakaan he eivät uskoneet, että OA sinällään lisääisi julkaisemisen määrää. Ylipäätään nuorempien tutkijoiden suhtautuminen OA-julkaisemista kohtaan oli positiivisempaa. Heidän mukaansa se helpottaisi mm. julkaisujen saatavuutta. (Nicholas & Rowland 2005, 181)

Maantieteellisesti eniten OA-aktiivisuutta ilmeni Etelä-Amerikassa ja Aasiassa, vähiten Afrikassa, Länsi-Euroopassa ja Pohjois-Amerikassa. (Ibid. 179) Niiden maiden tutkijat, jotka vähiten julkaisivat OA-foorumeilla myös tiesivät niistä vähiten sekä suhtautuivat niihin negatiivisemmin. (Ibid. 180) Yksi selitys tähän saattaa olla se, että maissa, joissa jo vallitseva julkaisukulttuuri on hyvin vahva, ei ole tarvetta etsiä vaihtoehtoisia julkaisukanavia, jollaiseksi OA mielletään. (Nicholas, Huntington, Rowlands 2005, 516)

Tieteenaloista luonnontieteet olivat useimmin edustettuina OA-julkaisemisesta tietävien kirjoittajien keskuudessa. Vähiten siitä tiesivät talouden, sosiaalitieteiden ja ympäristötieteiden alalla työskentelevät tutkijat. (Nicholas & Rowland 2005, 179-180) Samanlainen jaottelu voitiin tehdä myös suhteessa siihen, miten paljon OA-julkaisemista näillä tieteenaloilla oli. Selityksenä tälle pidettiin sitä, että luonnontieteilijät ovat ylipäätään aktiivisempia julkaisijoita ja näin ollen toimineet myös OA-julkaisemisen eturintamassa. (Nicholas, Huntington, Rowlands 2005, 516)

Alma Swanin ja Sheridan Brownin tutkimuksissa vuodelta 2004 tutkittiin kirjoittajien kokemuksia sekä mielipiteitä OA-lehdistä. Vertailuun otettiin sekä ne kirjoittajat, jotka olivat kyseisiä lehtiä julkaisutyössään käyttäneet, kuin myös ne kirjoittajat, joilla ei aikaisempaa kokemusta OA-julkaisemisesta ollut. Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää kirjoittajien tietämystä OA-julkaisemisen mahdollisuuksista, saada selville ne syyt miksi jotkin kirjoittajista olivat kyseisen julkaisufoorumin valinneet ja toiset eivät. Selvityksen alaiseksi tulivat myös ne huolenaiheet, joita kirjoittajat näkevät OA-julkaisemisessa ylipäätään olevan sekä kokemukset, joita julkaisemisesta niissä on saatu. (Swan & Brown 2004, 219)

Alma Swanin ja Sheridan Brownin tutkimuksessa vuodelta 2004 vertailtiin keskenään niitä kirjoittajia, jotka jo olivat julkaisseet OA-lehdissä ja niitä jotka eivät olleet. Tämän tutkimuksen tuloksena tietoisuus OA:sta OA-

julkaisemattomien kirjoittajien keskuudessa oli melko laajaa. Kuitenkin oman alan OA-lehdet eivät olleet heille kovinkaan tuttuja. Tärkein syy siihen, miksi kirjoittajat olivat julkaisseet OA-lehdissä, oli tiedon vapaan saatavuuden toteutuminen. Suurimpina OA-julkaisemisen uhkakuvina nähtiin puutteet sen palkitsevuudessa ja meritoitumisessa. (Ibid. 219) Tietoisuus mahdollisuudesta rinnakkaisjulkaisusta referoitu artikkeli kirjoittajan omassa, yleisölle vapaasti käytettävissä olevassa arkistossa (ns. self-archiving), ei ollut niin tuttua kuin mitä OA-lehdet. Lähes 80 % vastaajista olisi kuitenkin valmis rinnakkaisjulkaisemiseen, mikäli se olisi yliopiston toimesta pakollista (Ibid. 219)

Suomalaista tutkimusta OA-julkaisemista kohtaan tunnetuista asenteista on viritelty Helsingin ruotsinkielisessä kauppaorkeakoulussa Hankenissa. D-Hanken tutkimusprojektin tutkijan Turid Hedlundin mukaan tutkimus on kuitenkin kesken eikä sen tuloksia ole vielä esitelty. Tutkimukseen liittyvä kyselykaavake olisi tarkoitus lähettää myös muihin suomalaisiin kauppatieteellisen alan yliopistoihin. Oman tutkimukseni kannalta tästä tutkimuksesta ei siis ollut hyötyä.

Useissa tutkimuksissa, joissa on tutkittu asenteita suhteessa OA-julkaisemiseen on tutkittu myös sitä, minkälaisia asioita tutkijat ja laitokset arvostavat valitessaan julkaisuforumia ylipäätään. Tämänkaltaiseen lähestymistapaan ovat turvautuneet mm. Ian Rowlands, Dave Nicholas ja Paul Huntingdon tutkimuksissaan vuosilta 2004 ja 2005 (Rowlands & Nicholas 2005, 16-20 ja Rowlands et al. 2004, 10-16). Myös Alma Swan ja Sheridan Brown ovat käsitelleet näitä samaisia kriteereitä tutkiessaan sitä, miten yleistä itse-arkistointi tutkijoiden keskuudessa on. (Swan & Brown 2005, 23)

Näiden tutkimusten mukaan kriteereitä hyvälle julkaisuforumille olivat mm. laaja levikki ja levikki nimenomaan tietyille, asiasta kiinnostuneelle lukijakunnalle, julkaisuforumin laatuun liittyvät tekijät (impact factor,

toimituskunnan koostumus), referoinnin nopeus (Rowlands et al. 2004, 10 ja Rowlands & Nicholas 2005, 16) sekä se, miten ko. julkaisufoorumi meritöi tutkijoita omalla tieteenalallaan. (Swan & Brown 2005, 23)

3.2.3. Tieteellisen tiedon tuottamiseen liittyvät alakohtaiset eroavaisuudet

Alettaessa tutkia avoimen tieteellisen tiedon välittämistä jollakin tietyllä tieteenalalla, omassa tutkimuksessani kauppatieteellisellä alalla, on tarkasteluun otettava myös tieteellinen kommunikaatio laajemmalla perspektiivillä, jolloin huomataan tieteenalojen olevan keskenään melko erilaisia kulttuureiltaan.

Tieteensosiologian klassikoihin lukeutuva Richard Whitleyn *The intellectual and social organization of the sciences* (1984) esittelee tieteenalojen jaottelun, johon useimmat tieteenalojen erityispiirteisiin keskittyvät tutkimukset viittaavat. Whitleyn mukaan tieteenalat voidaan jakaa niiden episteemisen (tietoa koskevan) ja sosiaalisen järjestelmänsä mukaan. Hän erittelee kaksi pääsuuntaa: tieteenalojen keskinäinen riippuvuus (mutual dependence) ja tehtävän epävarmuus (task uncertainty).

Tieteenalojen keskinäinen riippuvuus (mutual dependence) kuvaa sitä, miten paljon tieteenala on riippuvainen toisten tieteenalojen tutkimuksesta, voidakseen tehdä itse merkittäviä saavutuksia tieteenalalla. Se määrittää myös riippuvuutta tutkijoiden, kollegoiden ja erilaisten tutkimusryhmien välillä. Whitley jakaa vielä tämän kategorian kahteen osa-alueeseen: toiminnallinen riippuvuus ja strateginen riippuvuus. Näistä ensimmäinen tarkoittaa sitä, miten paljon tutkijoiden on käytettävä tieteenalan tutkijoiden yksityiskohtaisia tuloksia, ideoita ja proseduureja jotta tutkimuksella voitaisiin uskoa olevan jotain hyötyä tieteenalalle. Strateginen riippuvuus

tarkoittaa sitä, missä määrin tutkijoiden on vakuutettava tieteenala käsillä olevan tutkimuksen kysymyksenasettelun tärkeydestä ja merkittävydestä. (Whitley 1984, 88)

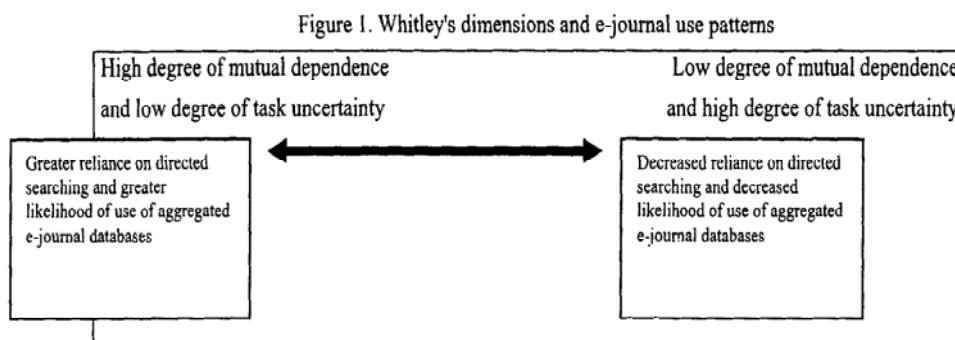
Tehtävän epävarmuus (task uncertainty) kuvaa sitä, miten hyvin tutkimustehtävän tulokset ja tutkimusprosessit ovat ennustettavissa, miten läpinäkyviä ne ovat ja miten paljon ne ovat yhteydessä tutkimuksen tavoitteisiin. Myös tehtävän epävarmuus voidaan jakaa Whitleyn mukaan kahteen osa-alueeseen: tekninen tehtävän epävarmuus ja strateginen tehtävän epävarmuus. Näistä ensimmäinen tarkoittaa tehtävän tulosten läpinäkyvyyttä, yhdenmukaisuutta ja stabiiliutta. Jälkimmäinen tarkoittaa tutkimusstrategioiden yhdenmukaisuutta, stabiiliutta ja yhdentymistä. (Ibid. 148)

Jenny Fry ja Sanna Talja ovat laajentaneet Whitleyn teorian koskemaan elektronisten julkaisuiden käyttöä. Heidän mukaansa aikaisempi tutkimus on keskittynyt liiaksi elektronisten aineistojen käyttöön, eikä niiden käytön tai käyttämättä jättämisen taustalla vaikuttaviin tekijöihin. Lisäksi niissä on keskitytty liikaa käyttäjien henkilökohtaisiin ominaisuuksiin, kuten henkilökohtaisiin mieltymyksiin sekä asenteisiin elektronisten järjestelmien käyttöönottamisesta. (Fry & Talja 2004, 20-21)

Taustalla vaikuttavat tieteenalojen väliset eroavaisuudet on toki otettu huomioon muissakin tutkimuksissa. Esimerkiksi informatiikan sekä työkäytäntöihin keskittyneiden tutkimusten alalla tutkimusta ovat tehneet mm. Bob Kling ja Geoffrey McKim. Heidän tutkimuksessaan vuodelta 2000 on kehitetty teoriaa sille, miten tieteenalojen väliset informaation käyttöön liittyvät erityispiirteet määrittävät sitä, miten elektronisia tietolähteitä käytetään. Heidän mukaansa se, miten eri tieteenalat arvottavat ja luottavat elektronisen materiaalin eri muotoihin, on eroteltavissa selviä tieteenalojen välisiä eroja. (Kling & McKim 2000, 1306) Kuitenkaan hekään eivät luoneet käytölle minkäänlaista teoreettista mallia, jonka avulla olisi

selitettävissä elektronisen aineiston käyttöönoton tieteenalojen väliset eroavaisuudet. (Ibid. 20-21)

Fryn ja Taljan mukaan Whitleyn teoriaa voidaan soveltaa näyttämään yhteys tieteenalan kulttuurisen identiteetin ja elektronisten julkaisuiden käytön omaksumisen välillä. He esittelevät Whitleyn jaotteluun nojautuvan tyypittelyn, joka perustuu tieteenalojen keskinäisen riippuvuuden (mutual dependence) ja tehtävän epävarmuuden (task uncertainty) kombinointiin. Tieteenalat, joiden keskinäinen riippuvuussuhde on suuri ja tehtävän epävarmuus on matala (suhteellisen eksaktit ja selkeärajaiset tieteenalat, kuten fysiikka) käyttävät enemmän ohjattuja hakutoimintoja sekä elektronisten lehtien yhteistietokantoja. Sen sijaan tieteenalat, joissa keskinäinen riippuvuussuhde on matala ja tehtävän epävarmuus korkea (monitieteelliset ja epäeksaktit tieteenalat), käyttävät vähemmän ohjattuja hakutoimintoja sekä elektronisten lehtien yhteistietokantoja. Ne käyttävät tiedonhaussa enemmän hyväkseen julkaisujen ketjuttamista sekä epämuodollisempia tiedonlähteitä. Elektronisia lehtiä ja yhteistietokantoja käytetään vain tilapäisesti. Alla olevaa mallia voidaan käyttää selvittäessä julkaisukäyttäytymistä tietyn tieteenalan sisällä, vaikka elektronisten lehtien käyttö ja julkaisukäytännöt eivät kaikilta osiltaan olekaan yhteneväisiä. (Ibid, 27)

(Fry & Talja 2004, 28)

Fryn ja Taljan mukaan paitsi tieteenalojen väliset eroavaisuudet, myös maineen tavoittelu ja erilaiset palkitsemiskulttuurit ovat erittäin tärkeitä

tutkittaessa tieteenalojen välisiä julkaisemiskäytäntöjä. Lisäksi tieteenalan sisällä olevien erikoistumisalojen väliset erot ovat heidän mielestään erityisen merkittäviä, kun tarkastellaan tieteellisten yhteisöjen tietoteoreettisia rakenteita. Näiden koko tieteenalaa pienempien erikoistumisalojen sisällä määritellään ne puitteet jonka sisällä akateemisen tiedon tuottaminen tapahtuu ja tutkimuskäytännöt muotoillaan. (Ibid. 22-23, 28)

Turid Hedlund ja Annikki Roos ovat tutkineet Whitleyn teorian pohjalta sitä, mitä erityispiirteitä taloustieteilijöiden julkaisukäyttäytymisessä on suhteessa OA-julkaisemiseen. Tutkimuksen viiteryhmänä olivat Helsingin ruotsinkielisen kauppakorkeakoulun (Hanken) tutkijat ja se, miten paljon he ovat julkaisseet OA-foorumeilla. Lähtökohtana on Whitleyn määritelmä taloustieteestä yhtenä esimerkkinä tutkimusalasta, jolla on suuri keskinäinen riippuvuussuhde sekä suuri määrä teknistä tehtävän epämääräisyyttä ja vähän strategista tehtävän epämääräisyyttä. (Hedlund & Roos 2006, 146)

Keskinäisen riippuvuuden suuri määrä johtaa siihen, että tieteenalan tieteellisen kommunikaation tavat tulevat yhä kontrolloidummiksi, sitä mukaa kuin kilpailu kasvaa. Tämä seikka tulee Hedlundin ja Roosin mukaan selkeästi esiin juuri kauppakorkeakouluissa, joissa tutkimuksen arviointi ja tutkijoiden meritoituminen on keskittynyt yhä enenevässä määrin siihen, että tutkijat julkaisevat lehdissä, joiden JIF-luku on korkea. Kauppakorkeakouluille on myös ominaista se, että ne pitävät sisällään monia tapoja tehdä tutkimusta jo senkin takia, että niiden sisällä on monia eri oppiaineita ja laitoksia. Tästä syystä tutkimustulosten näkyvyys ja kommunikaatio muiden tieteentekijöiden kanssa on erittäin tärkeää jo tutkimuksen varhaisissa vaiheissa. Tästä syystä esimerkiksi working paper-tyyppisten tutkimusjulkaisuiden jakaminen tieteenalan sisällä on tullut niin tärkeäksi. (Ibid. 146-147)

4. Tutkimuksen kohdeorganisaation esittely sekä tutkimusmenetelmät

Ennen syventymistä tutkimusasetelmaan ja tutkimuksen toteuttamiseen, keskityn tutkimusaineistoni kuvailuun eli esittelen tutkimuksen kohdeorganisaation Turun kauppakorkeakoulun sekä hieman sitä kontekstia, jossa sen tutkijat ja laitokset tutkimustyötään tekevät.

Tässä luvussa käyn myös läpi työni empiirisen osuuden toteuttamista. Esittelen empiirisen aineiston keruumenetelmiä sekä keruun toteutusta.

4.1. Turun kauppakorkeakoulu

Turun kauppakorkeakoulu perustettiin vuonna 1950 liike-elämän tarpeiden pohjalta. Turun kauppakorkeakoulun verkkosivuilla kerrotaan Turun kauppakorkeakoulun olevan ”kansainvälinen ja laaja-alainen kauppatieteellinen yliopisto” joka siellä tehtävän tutkimuksen avulla vaikuttaa yhteiskunnalliseen kehitykseen ja oman alueensa menestykseen. Turun kauppakorkeakoulu (jatkossa TuKKK) mieltää itsensä merkittäväksi liiketoimintaosaamisen keskuksiksi, joka toimii ”kansainvälistyvän suomalaisen yritystoiminnan hyväksi ja vastaa osaltaan liiketoimintaosaamisen tutkimuksesta ja koulutuksesta”. (<http://www.tse.fi/FI/tietoa/Pages/default.aspx>)

TuKKK:ssa on tällä hetkellä noin 2200 tutkinto-opiskelijaa. Tutkintoon johtavan koulutuksen lisäksi TuKKK järjestää myös täydennys- ja aikuiskoulutusta. Turun lisäksi TuKKK tarjoaa opetusta myös Porissa. Toimintaa on myös Tulevaisuuden tutkimuskeskuksen toimipisteissä Helsingissä ja Tampereella. TuKKK:lla on viisi opetusta ja tutkimusta toteuttavaa laitosta, jotka toimivat tutkimuksen ja opetuksen hallinnollisina

yksikköinä: johtamisen, laskentatoimen, markkinoinnin, yleisen taloustieteen ja kielten laitos. (<http://www.tse.fi/FI/tietoa/hallinto/Pages/default.aspx>) Omassa tutkimuksessani keskityn TuKKK:n laitoksista näistä neljään ensimmäiseen. Kielten laitoksella julkaisumäärät ovat hyvin pieniä sen keskittyessä valtaosin opetukseen, ei tutkimukseen.

Näiden lisäksi TuKKK:ssa on viisi erillislaitosta: Porin yksikkö, Tulevaisuuden tutkimuslaitos, tutkimus- ja koulutuskeskusyksikkö CRE (Center for Research and Education), innovaatio- ja yrityskehitysyksikkö BID (Business and Innovation Development) sekä Turku Centre for Computer Science (TUCS). Laitosten toimintaa ohjaavat laitosneuvostot ja laitosjohtajat. Erillislaitosten päätöksenteko kuuluu erillislaitosten johtokunnille ja johtajille.

TuKKK:n hallinnosta vastaavat hallitus, rehtorit, hallintopalvelut, tiede- ja opetusneuvosto, tutkimus- ja jatkokoulutustoimikunta, laitosneuvostot, johtokunnat sekä laitosten ja erillislaitosten johtajat. Oman tutkimukseni kannalta merkittävä muutos TuKKK:n hallintoon tuli vuoden 2006 lopulla, jolloin muodostettiin kahden vararehtorin järjestelmä. Tässä järjestelmässä ensimmäinen vararehtori toimii tiede- ja opetusneuvoston (TON) puheenjohtajana. Tiede- ja opetusneuvosto kehittää korkeakoulun opetusta, tutkimusta ja tutkintoja. Toinen vararehtori toimii puheenjohtajana tutkimus- ja jatkokoulutustoimikunnalle (TuJa), jonka tarkoituksena on kehittää yliopiston jatkotutkintokoulutusta sekä edistää ja koordinoi tutkimustoimintaa. (<http://www.tse.fi/FI/tietoa/hallinto/Pages/default.aspx>) TuKKK:ssa siis oman tutkimukseni kannalta tärkeät julkaisuasiat on koordinoitu tutkimus- ja jatkokoulutustoimikunnan alaisuuteen. TuKKK:ssa toimii myös useita toimikuntia, joista tärkeimmät oman tutkimukseni kannalta lienevät Tutkimuksen arvioinnin toimikunta (TAT), jonka keskeisin tehtävä on korkeakoulun henkilökunnan tieteellisen toiminnan arviointi, sekä Julkaisutoimikunta, joka päättää Tukkk:n omassa julkaisusarjassa ilmestyvistä julkaisuista ja niihin liittyvistä linjanvedoista.

Hallintopalvelut vastaavat korkeakoulun yleishallinnosta ja henkilöstöasioista, opinto- ja talousasioista, suunnittelusta ja viestinnästä. Hallintopalveluiden alaisuuteen kuuluu myös TuKKK:n kirjasto-tietopalvelu ja atk-keskus. Hallintopalvelujen esimies on hallintojohtaja. (<http://www.tse.fi/FI/tietoa/hallinto/Pages/default.aspx>)

Sisällöllisesti tutkimuksen suuntaa pyritään ohjaamaan ensi sijassa TuKKK:lle määritellyillä profiloitumisalueilla. Näillä profiloitumisalueilla TuKKK:lla katsotaan sen omasta perspektiivistä tarkasteltuna olevan parhaimmat menestymisen mahdollisuudet, jolloin myös tutkimusta pyritään ohjaamaan näille alueille. TuKKK:n erityisosaamisen alueet ovat: innovaatioita edistävä liiketoimintaosaaminen, vastuullinen liiketoiminta ja kestävä kehitys, liiketoimintaosaaminen ja –mallit verkostoissa, integraatio ja globalisaatio, strateginen taloushallinto sekä hyvinvointipalvelut ja julkiset palvelut.

(<http://www.tse.fi/FI/TUTKIMUS/ASiantuntijuus/Pages/default.aspx>)

Aivan viime aikaisia muutoksia TuKKK:n toimintaympäristössä on ollut 1.8.2008 voimaan tullut yliopistokonsortio Turun yliopiston kanssa. Konsortion avulla on tarkoitus luoda Turun yliopiston ja TuKKK:n muodostama vahva tutkimuskeskittymä. Lähtökohtana on yliopiston vahva ja monipuolinen perustutkimus, jota täydennetään kauppakorkeakoulun liiketaloudellisella erityisosaamisella. Tutkimusta on tarkoitus kehittää mm. uusilla monitieteellisillä tutkimushankkeilla ja panostamalla keksintöjen kaupallistamiseen. Turun yliopisto ja TuKKK säilyttävät konsortiomallissa itsenäisen asemansa mm. omat sisäiset hallitukset ja rehtorit säilyvät.

Konsortioon siirtymisen rinnalla aloitetaan valmistelutyö Turun yliopiston ja TuKKK:n muodostamasta uudesta, yhtenäisestä yliopistosta. Valmistelutyön perustana ovat konsortiosta kertyvät kokemukset ja

yliopistolainsäädännön kehitys. Tämä uusi yliopisto aloittaa toimintansa näillä näkymin vuonna 2010. (www.konsortio.fi)

4.2. Turun kauppakorkeakoulun tutkimuspisteet sekä journal-lista

Yksi TuKKK:ssa tapahtuvan julkaisutoiminnan ja tutkimuksen suuntaa määrittelevistä tekijöistä on TuKKK:ssa käytössä oleva oma tutkimuspisteytys, jonka avulla seurataan Turun kauppakorkeakoulun henkilökunnan tutkimustoimintaa.

Tarkoituksena on arvioida tutkimustoiminnan painoarvo ja pisteyttää tämä toiminta. Pisteytysjärjestelmä kattaa tieteellisten julkaisujen ja näihin kohdistuvien viittausten ohella myös tieteelliset asiantuntijatehtävät, ulkomaiset opettaja- ja tutkijavierailut sekä korkeakoululle hankitun tutkimusrahoituksen. Tutkimustiedot pisteytetään kalenterivuositain ja tutkimuspisteet vaikuttavat mm. yksiköiden toimintamäärärahojen jakoon². (Hallituksen hyväksymä tutkimuspisteytyskriteeristö 2005). Tutkimuspisteytyksessä pisteytettävät julkaisut kerätään suoraan TuKKK:n julkaisutietokannasta, johon TuKKK:n oppiaineiden henkilökunta toimittaa tiedot tutkijoidensa julkaisuista.

Tutkimuspisteytys on ollut käytössä Turun kauppakorkeakoulussa vuodesta 1987 lähtien. Tieteellisen tutkimusympäristön muutosten paineessa (julkaisutoiminnan foorumien määrä on sekä kasvanut että ne ovat eriytyneet tehden niiden kokonaisarvioinnin vaikeaksi) sekä TuKKK:n

² Toimintamäärärahat tarkoittavat niitä määrärahoja, joita Turun kauppakorkeakoulun laitoksille jaetaan sen toiminnan tukemiseen (esim. aineistohankinnat, konferenssimatkat, kielentarkastuskulut yms.). Näihin määrärahoihin eivät kuitenkaan sisälly palkat yms. henkilöstömenot. Esimerkiksi vuonna 2005 Turun kauppakorkeakoulussa myönnettiin kaiken kaikkiaan 900 000 €käyttömäärärahoja, josta 20% jaettiin laitoksille tutkimuspisteiden perusteella.

strategiassa³ määriteltyjen tavoitteiden mukaisesti tutkimuspisteystystä muutettiin vuoden 2005 lopulla. Käytännössä kansainvälinen toiminta sai tuolloin aiempaa enemmän painoarvoa tutkimuspisteityksessä. Samassa yhteydessä päätettiin myös laatia tieteellisistä lehdistä suositus-/tukilista, jonka avulla voitaisiin antaa tutkijoille ohjeistusta siitä, mitkä ovat suositeltavimpia julkaisufoorumeita. Tätä samaista listaa hyödynnetään myös tutkimustoiminnan arvioinnissa. (Tutkimuksen arvioinnin toimikunnan muistio listan laatimisprosessista, lehtien valintakriteereistä sekä listan hyödyntämisestä 2006)

Journal –lista valmistui vuoden 2006 lopulla. Sen avulla halutaan kannustaa ja ohjata TuKKK:n henkilökuntaa ja jatko-opiskelijoita julkaisemaan tieteellisesti korkeatasoisissa ja arvostetuissa kansainvälisissä sarjajulkaisuissa. Journal-listaa päivitetään vuosittain sen perusteella, kun tutkimuspisteystystä tehtäessä tulee esiin pisteytyskategorian A2⁴ (refereemenettelyn läpikäyneet sarjajulkaisut) mukaan laadukkaaksi osoittautuvia kansainvälisiä lehtiä. Samassa yhteydessä listaa voidaan täydentää myös laitoksilta tulevien perusteltujen ehdotusten pohjalta. (Tutkimuksen arvioinnin toimikunnan muistio listan laatimisprosessista, lehtien valintakriteereistä sekä listan hyödyntämisestä 2006) Käytännössä aivan näin usein journal-listaa ei kuitenkaan ole voitu päivittää. Parhaimmat pisteet saavat julkaisut, jotka ovat ilmestyneet kansainvälisessä, kaksoissokkomenettelyyn pohjautuvassa ja tiedeyhteisön korkealle arvostamassa julkaisussa tai julkaisusarjassa.

Se, onko tutkimus saatavilla vapaasti verkossa, ei ole valintakriteeri journal-listalle pääsemiseksi suuntaan eikä toiseen, eli niitä ei sen paremmin suosita eikä hyljeksitä. Ainoastaan sillä, täyttääkö OA-foorumi julkaisulistan

³ ("TuKKK on kansainvälisen liiketoimintaosaamisen tutkimukseen ja kehittämiseen, yrittäjyyden edistämiseen ja tulevaisuuden hahmottamiseen erikoistunut kauppatieteellinen yliopisto"
(<http://www.tse.fi/FI/tutkimus/Pages/default.aspx>)

⁴ Pisteytyskategorioita ovat A1= Kustannetut kirjat ja niiden luvut, A2= Referee-menettelyn läpikäyneet sarjajulkaisut, A3= Konferenssijulkaisut, A4= Julkaistut opinnäytteet, A5= Sarjajulkaisut yms. joilla ei referee-menettelyä, A6= Citation index –viittaukset, B1= Tieteelliset jäsenyydet ja luottamustehtävät B2= Kirjalliset asiantuntijalausunnot, B3= Merkittävä tieteellinen tunnustus tai palkinto, C= Kansainväliset tutkija- ja opettajavierailut, D= Korkeakoululle hankittu tutkimusrahoitus

kriteerit on merkitystä. Mikäli kyllä, se on lämpimästi tervetullut lisä journal-listalle siinä missä muutkin paperi- tai elektroniset julkaisut.

Tutkimuspisteytys on osa toiminnanohjausjärjestelmää ja sillä pyritään ohjaamaan ja kannustamaan henkilökuntaa korkeatasoiseen julkaisu- ja asiantuntijatoimintaan. Käytännössä tutkijoiden omat uratavoitteet yms. ovat vähintään yhtä vahva motivaattori. Tutkimuspisteytys on pyritty rakentamaan niin, ettei se ole ristiriidassa akateemisella uralla etenemiseen tarvittavan meritoitumisen kannalta.

4.3. Tutkimuksen empiirinen aineisto

Oman tutkimukseni tarkoitus on kartoittaa ja kuvata Turun kauppakorkeakoulun OA-julkaisemisen kenttä ja siihen liittyvät tekijät. Mitä eri OA-julkaisemisen muotoja koulussamme esiintyy? Miten yleistä OA-julkaiseminen korkeakoulun sisällä on? Miten hyvin OA-julkaisemisen kenttää korkeakoulussa tunnetaan? Mitä asenteita OA-julkaisemista kohtaan korkeakoululla on niin tutkijoiden kuin laitostenkin keskuudessa? Myös asenteiden taustalla vaikuttavat tekijät, varsinkin se, mitkä tekijät vaikuttavat julkaisufoorumivalintoihin ylipäätään tulevat tutkimuksessani selvityksen alaisiksi.

Tutkimukseni tarkoitus on perehtyä myös käytäntöihin ja ohjeistukseen; onko laitoksilla ja oppiaineissa jotain yhteisesti sovittuja toimintaperiaatteita tai ohjeita, vai onko OA-julkaisemista ”säädelty” mitenkään? Ohjeitten ja toimintalinjojen kannalta tarkastelun otan myös opetusministeriön antamat suositukset tieteellisen tutkimustiedon vapaasta saatavuudesta. Onko näitä suosituksia otettu TuKKK:n toiminnassa huomioon ja millä tavoin?

Samalla tutkimukseni tarkoituksena on toimia selvityksenä OA-julkaisemisen nykytilasta Turun kauppakorkeakoulun johdolle, hallitukselle,

eri yksiköille ja toimijoille. Tutkimukseni toteuttaa Turun kauppakorkeakoulun Tieto- ja viestintästrategiassa esitetyn tavoitteen selvittää OA-julkaisemisen käytäntöjä ja siihen liittyviä asenteita Turun kauppakorkeakoulussa. (Turun kauppakorkeakoulun tieto- ja viestintästrategia 2006-2010, 15) Selvitystyön avulla pyrin antamaan myös joitakin ohjenuoria siitä, miten opetusministeriön suosituksissa esiin nostetut seikat voisivat toteutua jatkossa paremmin Turun kauppakorkeakoulussa organisaation resurssien puitteissa.

4.3.1. Aineiston keruumenetelmä

Pääasiallisena tutkimusaineistoni keruumenetelmänä käytin vapaamuotoisia teemahaastatteluja sekä strukturoimattomia haastatteluja. Kartoitustyössäni keskityn kolmenlaisiin toimijoihin. Ensimmäkin tarkastelen Turun kauppakorkeakoulun tutkijoita ja opettajajia. Toiseksi tarkastelen tutkijoita ympäröivää yhteisöä, eri laitoksia. Laitoshaastatteluissa informantteina ovat laitosten johtajat, vastuuopettajat, jatko-opintojen ohjaajat, amanuenssit ja koulutus- ja tutkimussihteerit. Kolmanneksi tarkasteluun otan TuKKK:n hallintopalveluiden; tutkimukseni kannalta keskeisten toimikuntien, kirjasto-tietopalvelun, atk-keskuksen ja tiedotuksen näkökulman. Organisaatiokaaviossa nämä kolmannet toimijat on sijoitettu korkeakoulun hallinto- ja tukipalveluihin ja ne ovat luomassa puitteita Turun kauppakorkeakoulussa syntyvän tutkimuksen laajemmalle tunnettavuudelle.

4.3.2. Haastateltavien valinta sekä haastatteluiden toteutus

4.3.2.1. Tutkija- ja opettajahaastattelut

Turun kauppakorkeakoulun tutkija- ja opettajahaastattelut tein vuoden 2006 keväällä. Haastattelumenetelmänä käytin teemahaastatteluja nk.

puolistrukturoituja haastatteluja, joissa esitetyt kysymykset olivat kullekin haastateltavalle samat, mutta vastauksia ei ole sidottu vastausvaihtoehtoihin, vaan haastateltavat voivat vastata omin sanoin. Teemahaastatteluissa kysymykset kohdennetaan tiettyihin teemoihin, joista keskustellaan. Haastateltavikseni valitsin TuKKK:n tutkijoista ne, jotka haastattelujentekohetkeä edeltävänä vuonna olivat eniten julkaisseet. Valinnalla tavoittelin yleistä kuvaa tutkijoiden julkaisukäyttäytymisestä Turun kauppakorkeakoulussa. Luettuani aikaisempaa tutkimusta OA-julkaisemisen yleisyydestä ja saadessani vastauksia haastattelupyyntöihini, olin jo ennen haastatteluihin ryhtymistä varautunut siihen, että eniten julkaisseiden tutkijoidenkaan valitseminen haastateltaviksi ei takaa, että ko. tutkijat olisivat julkaisseet OA -julkaisufoorumeilla. Koska tarkoitukseni onkin selvittää OA-julkaisemisen nykytilaa Turun kauppakorkeakoulussa, myös niiden tutkijoiden, jotka eivät ole julkaisseet OA-foorumeilla, antamat vastaukset ovat tärkeitä.

Tässä kohdin on tarpeen mainita, että vaikka tutkija- ja opettajahaastattelut tein jo vuonna 2006, ei julkaisukäyttäytyminen tai ylipäänsä OA-julkaisemisen tunnettavuus ole tuosta päivästä tähän päivään mennessä muuttunut juuri lainkaan. Tälle seikalle sain vahvistuksen siinä vaiheessa, kun aloin tehdä sähköpostikyselyjä laitoksille koskien julkaisufoorumin valintoja vuoden 2008 syksyllä (näistä tarkemmin myöhemmin tässä luvussa). Osittain henkilöt, joita haastattelin tutkijan tai opettajan ominaisuudessa omasta julkaisukäyttäytymisestään, olivat samoja kuin henkilöt, joita haastattelin laitosten johtajien, vastuupettajien tai jatko-opinnoista vastaavien ohjaajien ominaisuudessa. Näitä vastauksia vertaillessani, huomasin, ettei esimerkiksi tietämys OA-julkaisufoorumeista ollut kasvanut lainkaan. Aikaisemman tutkimuksen valossa (mm. Davis & Connolly 2007 ja Nicholas, Huntington ja Rowlands 2005) ylipääntään muutokset tällä sektorilla tapahtuvat erittäin hitaasti, jota seikkaa vahvistivat myös muut laitoksilta saamani vastaukset. Näin ollen voidaan sanoa, että haastattelut vuodelta 2006 kuvailevat myös tämän hetkistä tilannetta lähes yhteneväisesti.

Kaikkiin tutkija- ja opettajainformanteihin otin yhteyttä sähköpostitse. Haastattelun sopimistilanteessa puhuttiin tutkimuksen aiheesta ja tarkoituksesta sekä siihen liittyvien haastatteluiden aikataulusta. Samassa yhteydessä haastattelukysymykset (LIITE 1) lähetettiin informanteille jo etukäteen tutustumista varten. Jokaisen haastateltavan kanssa sovittiin erikseen heille itselleen sopiva haastatteluajankohta. Haastattelupyynnön lähetin yhteensä 28 tutkijalle. Heistä 4 ei halunnut osallistua tutkimukseeni ajanpuutteen tai aiheen tuntemattomuuden takia, 10 suostui ja loppuja (14 kpl) en tavoittanut. Alkuperäisenä suunnitelmani oli haastatella jokaiselta tutkimukseni kohteena olevalta neljältä laitokselta 1-2 tutkijaa. Tämä alkuperäinen suunnitelmani toteutui yhtä oppiainetta lukuun ottamatta, mutta haastattelujen teon edistyessä huomasin informanttien määrän olevan riittävä näinkin, sillä haastatteluaineisto alkoi saturoida. Haastatteluja jatkettiin siihen pisteeseen, että uudet haastateltavat eivät enää antaneet mitään olennaisesti uutta tietoa. Kaikki haastattelut tehtiin yksilohaastatteluina TuKKK:n kokoushuoneissa tai informanttien omissa työhuoneissa. Haastattelut nauhoitettiin ja haastattelunauhat litteroitiin tekstiksi tekstinkäsittelyohjelmaa apuna käyttäen haastateltavien puheen osalta kokonaisuudessaan. Jokainen haastattelu purettiin omaksi dokumentiksi.

Haastateltavista 4 toimii Turun kauppakorkeakoulun professoreina (jatkossa merkitsen heidät P1, P2, P3 ja P4). Kukin heistä julkaisee vähintään kolme kansainvälisen tason, vertaisarvioitua lehtiartikkelia sekä lisäksi muita julkaisua (yhteensä noin 10 julkaisua vuosittain). Heistä virkaiältään nuorin (P3) on tehnyt tutkimusta 15 vuoden ajan ja muut sitä kauemmin.

Haastateltavista 2 toimii Turun kauppakorkeakoulussa yliassistentteina (jatkossa merkitsen heidät YA1 ja YA2). Heistä toinen (YA1) on tehnyt tutkimusta 8 vuoden ajan ja toinen (YA2) 19 vuoden ajan. He kumpikin julkaisevat vuosittain 3-4 artikkelia tai konferenssijulkaisua vuosittain.

Haastateltavista 3 toimii Turun kauppakorkeakoulun tutkijoina (jatkossa merkitsen heidät T1, T2 ja T3). Virkaiältään nuorin heistä (T1) on tehnyt tutkimusta neljän vuoden ajan, T2 yhdeksän vuoden ajan ja T3 kuuden vuoden ajan. Kukin heistä julkaisee vuosittain noin 2 artikkelia tai konferenssijulkaisua vuosittain.

Lisäksi yksi haastateltavista toimii oman laitoksensa tutkimuspäällikkönä (jatkossa merkitsen hänet TP). Hän on tehnyt tutkimustyötä 9 vuoden ajan ja julkaisee vuosittain pääsääntöisesti yhden vertaisarvioidun artikkelin sekä lisäksi 2-3 raporttia (vertaisarvioimattomia). Kaikki haastatellut tutkijat olivat väitelleitä tohtoreita.

4.3.2.2. Laitosten henkilökunnan haastattelut

Laitosten henkilökunnan kohdalla aineistonkeruumenetelmänä käytin sähköpostikyselyitä. Kyselyissä informantteina olivat laitosten johtajat, vastuunopettajat, jatko-opintojen ohjaajat, amanuenssit sekä koulutus- ja tutkimussihteerit. TuKKK:ssa laitosten amanuenssien ja sihteereiden toimenkuvaan kuuluu omien laitostensa ja oppiaineidensa tutkijoiden ja opetushenkilökunnan julkaisemien tutkimusartikkelien tms. kirjaaminen TuKKK:n omaan tutkimusrekisteriin. Tästä tutkimusrekisteristä mm. Tutkimuksen arvioinnin toimikunta hakee julkaisutiedot tutkimuspisteiden laskemista varten. Pelkästään jo tästäkin syystä laitosten amanuensseilla ja tutkimussihteereillä on olemassa jonkinasteinen käsitys laitoksilla tapahtuvasta tutkimustoiminnasta. Tällä valinnalla halusin heijastella nk. proaktiivista lähestymistapaa, jossa tarkoituksena on kirjata ylös jo tapahtunutta ja dokumentoitua julkaisemista (julkaisurekisterit/arkistot). Tutkimukseni kannalta on kuitenkin mielenkiintoista saada kuuluviin myös niiden tahojen ääni, jotka laitoksilla ovat julkaisuasioiden kanssa eniten tekemisessä sen kautta, että kannustavat julkaisemaan ja neuvovat julkaisufoorumivalintaan liittyvissä asioissa. Näin päästäisiin ehkä

likemmäs todellisia vaikutustilanteita ja uudistumismahdollisuuksia jatkossa. Siksi valitsin haastateltaviksi myös laitosten johtajia, vastuuopettajia sekä jatko-opinnoista vastaavia ohjaajia.

Laitosten kaikkiin informantteihin otin yhteyttä sähköpostitse. Sähköpostissa kerroin tutkimukseni aiheesta sekä hieman ensin valotin sitä, mitä OA-julkaisemisella tarkoitetaan sekä niitä suosituksia, mitä opetusministeriön asettama työryhmä muistiossaan esittää tutkimuslaitoksille suhteessa OA-julkaisemiseen. Saatteen jälkeen esitin kysymykset joihin pyysin vastausta viimeistään kahden viikon kuluttua sähköpostikyselyn saapumisesta (saatekirje sekä itse kysymykset LIITE 2 ja LIITE 3).

Laitosamanuensseille ja koulutus- ja tutkimussihteereille osoittamani sähköpostikyselyn lähetin tutkimukseni neljän kohdelaitoksen 12 amanuenssille tai koulutus- ja tutkimussihteerille. Kaksi heistä ilmoitti olevansa sairauslomalla ja näin ollen estynyt vastaamaan. Kolmelta laitokselta (johtamisen laitos, laskentatoimen laitos ja yleisen taloustieteen laitos) amanuenssit vastasivat koko laitoksen eri oppiaineiden puolesta. Yhdeltä laitokselta (markkinoinnin laitos) vastasi yksi koulutus- ja tutkimussihteereistä, joka oli edelleen lähettänyt kyselyn laitoksen oppiaineiden neljälle assistentille. Yhteensä vastauksia tuli siis 8.

Laitosjohtajille, vastuuopettajille sekä jatko-opinnoista vastaaville ohjaajille osoittamani sähköpostikyselyn lähetin neljälle tutkimukseni kannalta keskeisen laitoksen laitosjohtajalle, 9 vastuuopettajalle ja 11 jatko-opinnoista vastaavalle ohjaajalle. Yhteensä lähetin siis kyselyn 24 henkilölle. Vastauksia sain 11 henkilöltä. Vastaukset jakautuivat jokaiselle laitokselle niin, että kultakin laitokselta vastasi 2-3 henkilöä. Osa vastanneista oli lähettänyt vastauksensa laitoksen johtajille sekä vastuuopettajille ja jatko-opinnoista vastaaville ohjaajille pyytäen lisäämään

kommentteja, jos jotain huomautettavaa ilmenee. Näin ollen ainakin oletan yksittäisten vastausten kuvaavan laajemminkin laitoksen tilannetta.

Tällaiseen sähköpostikyselyyn haastateltavien motivoiminen voi osoittautua ongelmalliseksi, mutta mielestäni onnistuin kuitenkin saamaan varsin kattavat vastaukset kaikkiin esittämiini haastatteluteemoihin kaikilta tutkimukseni rajauksen kannalta keskeisiltä laitoksilta, vaikka vastauksia tulikin määrällisesti vähän.

Sähköpostikyselyiden vastaukset yhdistin tekstinkäsittelyohjelmaa apuna käyttäen laitoksittain omiksi tiedostoikseen, jonka jälkeen alkoi varsinainen aineiston luokittelu ja analyysi kysymysteemojen mukaan.

4.3.2.3. Hallinto- ja tukipalveluiden haastattelut

TuKKK:n hallinto- ja tukipalveluihin kuuluvien, tutkimukseni kannalta tärkeimpien informanttien kohdalla käytin hyväkseni nk. strukturoimattomia haastatteluja. Tästä haastattelumenetelmästä käytetään monia erilaisia nimityksiä, kuten avoin haastattelu, kliininen haastattelu, syvähaastattelu, asiakaskeskeinen haastattelu ja keskustelunomainen haastattelu. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 45) Tämänkaltaisissa strukturoimattomissa haastatteluissa käytetään avoimia kysymyksiä ja haastattelut muistuttavatkin hyvin paljon perinteistä keskustelua, jossa vastaukset saavat aikaan uuden kysymyksen. Haastatteluissa keskustellaan tietystä aiheesta, mutta kaikkien haastateltavien kanssa ei käydä läpi samoja aiheita. Luonteenomaista on myös se, että haastattelukertoja voi olla useampi kuin yksi. (Eskola & Suoranta 2000, 86) Näissä haastatteluissa ei myöskään haastateltavia valita satunnaisotoksella, vaan tietojen keräämisen käytetään tutkimusaiheeseen erikoistuneita henkilöitä ja usein tämän tyyppiset haastattelut ovatkin muutaman harvan henkilön syvällisiä ja perinpohjaisia haastatteluja. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 45-46)

Omassa tutkimuksessani keskityin TuKKK:n hallinto- ja tukipalveluista niihin henkilöihin, joiden katsoin keskeisimmin vaikuttavan TuKKK:ssa tapahtuvan tutkimuksen yleisten toimintalinjojen luontiin sekä sen esiintuomiseen laajemmalle yleisölle. Näin ollen haastateltavikseni valitsin TuKKK:n kolmen, tutkimukseni kannalta tärkeimmän, toimikunnan puheenjohtajat ja sihteerit (Tutkimuksen arvioinnin toimikunta, Tutkimus- ja jatkokoulutus toimikunta ja Julkaisutoimikunta), TuKKK:n kirjasto-tietopalvelun johtajan, Atk-keskuksen johtajan ja TuKKK:n tiedottajan.

Tutkimus- ja jatkokoulutustoimikunnan (TuJa) tarkoituksena on kehittää TuKKK:n jatkotutkintokoulutusta sekä edistää ja koordinoita tutkimustoimintaa, Tutkimuksen arvioinnin toimikunnan (TAT) keskeisimpänä tehtävänä on korkeakoulun henkilökunnan tieteellisen toiminnan arviointi ja Julkaisutoimikunnan tehtävänä taas on päättää TuKKK:n omassa julkaisusarjassa ilmestyvistä julkaisuista ja niihin liittyvistä linjanvedoista. Näin ollen näiden toimikuntien linjanvedoilla suhteessa OA:ta kohtaan on merkitystä sille, mitä toimenpiteitä tutkimuksen avoimen saatavuuden suhteen (ja opetusministeriön suositusten mukaisesti) TuKKK:ssa on jo nyt tehty ja mitä tullaan jatkossa tekemään.

TuKKK:n kirjasto-tietopalvelun johtaja taasen vastaa yksikkönsä eletronisten aineistojen hankinnoista, jonka kautta hän joutuu tekemään linjanvetoja myös OA-aineiston suhteen. Lisäksi kirjasto-tietopalvelu pyrkii seuraamaan tiiviisti OA-rintamalla tapahtuvaa kehitystä ja vastaamaan näihin tarpeisiin, mikäli tiedeyhteisön puolelta siihen halukkuutta ilmenee. ATK-palveluiden johtaja vastaa linjanvedoista OA-julkaisemisen teknisten edellytysten suhteen ja tiedotuksella on keskeinen rooli tutkimuksen näkyvyyden tukemisessa, joka on keskeinen osa sitä, minkä parantamiseen OA-julkaisemisella pyritään.

Nämä strukturoimattomat haastattelut tein osittain henkilökohtaisesti kasvokkain, osittain sähköpostitse. Kasvokkain haastattelin kirjasto-tietopalvelun ja tiedotuksen johtajia, TuJa:n sekä julkaisutoimikunnan sihteereitä. Sähköpostitse lähestyin TuJa:n, TAT:n ja julkaisutoimikunnan puheenjohtajia, TAT:n sihteeriä sekä ATK-keskuksen johtajaa.

Tämänkaltaisen hyvin vapaamuotoisen haastattelun sudenkuoppaana voi olla se, että haastattelutilanteessa, haastattelun muodon ollessa hyvin vapaa ja etukäteen muotoiltujen tarkkojen kysymysten puuttuessa, ei haastattelija huomaa kysyä kaikkia tutkimuksen kannalta tärkeitä kysymyksiä. Lisäksi edellisten kysymysten vastausten herättäessä uusia lisäkysymyksiä, jonkinlaisen ”kysymysten punaisen langan” menettäminen voi uhata haastattelijaa. Niinpä jouduin useampaan otteeseen vielä esittämään lisäkysymyksiä informanteilleni tutkimukseni teemoista. Tämä jatkuva palaaminen jo tehtyyn haastatteluun tuntui omasta mielestäni varsin epämiellyttävältä, vaikkakin haastateltavat tuntuivat suhtautuvan asiaan hyvin. Vaikka en haastatteluissa käyttänytkaan strukturoituja kysymyksiä, ohjaili haastatteluja kuitenkin tietyt teemat/aihealueet, joista kerron tarkemmin myöhemmin haastatteluteemoja esittelevässä luvussa.

Tämänkaltaisen haastattelutavan etuna on se, että informantit, luottamuksen ollessa molemminpuolinen, avautuivat helposti aiheesta käytyyn keskusteluun, eikä ongelmia motivointiin liittyvissä asioissa ilmennyt. Lisäksi, useamman ”kyselykierroksen” jälkeen materiaalia oli tarpeeksi, jotta analyysin tekeminen helpottui. En itse kokenut materiaalin osittaista runsautta (eri informanteilta saamani tiedon määrä vaihteli varsin paljon) rasitteena, vaan mahdollisuutena. Tässä kohdin on kuitenkin suotava kiitos informanteilleni, jotka hyvin uhrautuvasti ohjasivat minut keskeisten teemojen äärelle, jos jossakin vaiheessa tunsin kadottaneeni ne.

4.3.3. Haastatteluiden teemat

4.3.3.1. Tutkija/opettajahaastattelut

Tutkijoille suunnatuilla haastattelukysymyksillä halusin saada selville lähinnä mitä eri OA-julkaisemisen muotoja koulussamme esiintyy, miten paljon OA-julkaisemista korkeakoulun ”sisällä” tapahtuu, mitä asenteita tutkijoilla on tätä tieteellisen tiedon julkaisemisen yhtä haaraa kohtaan sekä perehtyä myös käytäntöihin ja ohjeistukseen; onko esim. laitoksilla ja oppiaineissa jotain yhteisesti sovittuja toimintaperiaatteita tai ohjeita, vai onko OA-julkaisemista ”säädelty” mitenkään?

Hirsjärven ja Hurmeen kirjassa Teemahaastattelu (1995, 35) luetellaan kriteereitä teemahaastattelun sopivuudelle tietojenkeruumenetelmäksi. Niiden perusteella teemahaastattelu soveltuu hyvin omalle tutkimusaiheelleni, sillä tutkin aihetta, josta haastateltavat eivät välttämättä ole tottuneet puhumaan päivittäin sekä esille tulee myös heidän arvostuksiaan, aikomuksiaan ja ihanteitaan. Koska teemahaastattelussa haastattelu etenee yksittäisten kysymysten sijaan tiettyjen teemojen mukaan, vapauttaa se haastattelua ja tuo tutkittavien äänen hyvin kuuluviin. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 48)

Haastattelukysymyksissä (LIITE 1) jaoin kysymykset teemoittain siten, että yhdeksi tarkastelukohteeksi tulivat tutkijoiden kriteerit valittaessa julkaisufoorumia (niin ylipäätään kuin OA-foorumiakin) ja toiseksi tarkastelukohteeksi tulivat tutkijan asenteet suhteessa OA-julkaisemiseen. Jossain määrin nämä kaksi käsitettä kriteerit ja asenteet sekä myös niihin kumpaiseenkin vaikuttavat tekijät sivusivat haastateltavilla toisiaan, josta johtuu tulosten esittelyluvussa olevat osittaiset päällekkäisyydet.

Kysymyksissä en voinut pelkästään keskittyä OA-julkaisemisen yleisyyteen TuKKK:ssa, tai siihen mitä sen eri muotoja TuKKK:n tutkijat julkaisukäyttämässään hyödyntävät, koska jo haastattelupyyntövaiheessa useat tutkijat kertoivat, etteivät koe aihetta itselleen kovinkaan tutuksi. Tämän vuoksi haastattelukysymyksissä otin esiin myös ne kriteerit, jotka vaikuttavat tutkijoiden julkaisuforumivalintoihin ylipäätään. Näiden kysymysten tarkoituksena oli lähinnä tuoda esille niitä yleisiä tekijöitä, jotka vaikuttavat tieteellisen tiedon tuottamiseen ja sen esille tuontiin sekä näin ollen selvittää myös niitä kriteereitä, joita OA-foorumilla julkaisemisessa pidetään tärkeinä. Muutamalla kysymyksellä keskityin myös erikseen tarkemmin niihin kriteereihin, joiden perusteella tutkija on joko jo julkaissut OA-julkaisufoorumeilla tai mitkä mahdollisesti olisivat sellaisia tekijöitä, jotka houkuttelisivat tämän tekemään. Näihin kysymyksiin vastaamalla uskoin saavani esille myös paljon asenteita suhteessa OA-julkaisemiseen, joita ei välttämättä tule esille kysymällä vain suoraan asenteista OA-julkaisemista kohtaan.

Asenteiden selvittämiseen pyrin myös kysymyksillä siitä, miten tutkijat kokevat OA-julkaisemisen tulevaisuudessa vaikuttavan tieteellisen tiedon välitykseen. Riippumatta siitä, olivatko tutkijat julkaisseet OA-foorumilla vai ei, tähän asiaan oletin heillä kaikilla olevan jonkiateinen mielipide, joka osaltaan myös on vaikuttamassa siihen, miten he tällä hetkellä julkaisuforuminsa valitsevat.

Kysymyksillä siitä, minkälaisia ohjeistuksia laitokset ovat julkaisemisesta antaneet, halusin paitsi saada selville itse ohjeistuksia myös asenteita suhteessa OA-julkaisemiseen. Tutkijat toimivat oman oppiaineensa ja laitoksensa luomassa sosiaalisessa kontekstissa, jolloin myös laitosten asenteilla OA-julkaisemiseen on vaikutusta niin tutkijan ratkaisuihin julkaisuforumia valittaessa kuin myös itse asenteisiin. Tähän samaan asiaan liittyy myös kysymys siitä, mihin tutkijat julkaisemisellaan pyrkivät. Hypoteesina tässä voidaan pitää sitä, että koska tutkijat haluavat meritoitua

omalla tieteenalallaan he haluavat julkaista oman tieteenalansa arvostetuimmissa (oppiaineen tradition määrittelemissä) julkaisuissa. Se osaltaan on myös vaikuttamassa hyvin voimakkaasti julkaisufooruminvalintaan ja myös asenteisiin niitä kohtaan.

4.3.3.2. Laitosten henkilökunnan haastattelut

TuKKK:n laitosten amanuensseille ja koulutus- ja tutkimussihteereille lähetetyillä kysymyksillä pyrin kartoittamaan sitä, onko kyseisillä laitoksilla julkaisuarkistoja ja minkälaisia nämä mahdolliset arkistot ovat? Miten niiden infrastruktuuri on hoidettu, miten niiden löydettävyys ja saavutettavuus on hoidettu, entä niiden pitkäaikais säilytys ja mitkä toimijat/yksiköt näistä asioista Turun kauppakorkeakoulussa ovat huolehtineet? Mitä ongelmia nykyisenlainen järjestely on aiheuttanut, mitä hyvää siinä on? Tarkoitus oli perehtyä myös käytäntöihin ja ohjeistukseen; onko esim. laitoksilla ja oppiaineissa jotain yhteisesti sovittuja toimintaperiaatteita tai ohjeita, vai onko OA-julkaisemista ”säädelty” mitenkään? Lisäksi muutamalla kysymyksellä kartoitin myös sitä, miten tuttuja OA-foorumit TuKKK:n laitoksilla on ja mitä asenteita niitä kohtaan on? Kysymysten teemojen taustalla vaikuttivat opetusministeriön asettaman avoimen tieteellisen julkaisutoiminnan työryhmän muistion suositukset, joissa kehoitetaan tutkimusorganisaatioita luomaan avoimia julkaisuarkistoja, sekä markkinoimaan niitä tutkijoille sopivana julkaisuforumina.

Laitosten johtajille, vastuuopettajille ja jatko-opintojen ohjaajille suunnatuilla kysymyksillä halusin tarkemmin vielä selvittää sitä, mitkä asiat laitosten näkökulmasta vaikuttavat valittaessa julkaisuforumia ylipäätään, miten julkaisuforumien valinnoista laitoksilla tutkijoita tai opettajia tiedotetaan ja mitä asenteita julkaisuforumin valintaa kohtaan laitoksilla on? Lisäksi halusin selvittää asenteita OA-julkaisemista kohtaan sekä käytäntöjä ja ohjeistuksia eli samoja kysymyksiä kuin mitä olin jo laitosten

amanuensseille sekä koulutus- ja tutkimussihteereille esittänyt. Samoin myös se, missä määrin opetusministeriön muistion suositukset on otettu huomioon (OA-kanavien suosittelu ja niiden käytön kannustaminen tutkijoille sekä omien julkaisuarkistojen perustaminen) tuli selvityksen alaiseksi sähköpostikyselyssäni.

Laitosamanuensseille ja koulutus- ja tutkimussihteereille lähettämäni sähköpostikyselyn (LIITE 2) kysymysten 1.-1.6 teemana oli kartoittaa, onko TuKKK:n laitoksilla perustettu julkaisuarkistoja ja minkälaisia ne ovat luonteeltaan? Tarkoituksena oli selvittää, ovatko ne mahdollisesti jo nyt OA-kriteeristön täyttäviä? Lisäksi tarkoitukseni oli selvittää, miten näiden mahdollisesti jo olemassaolevien arkistojen/rekisterien infrastruktuuri on nykyisellään hoidettu. Hypoteesina tässä voidaan esittää, että mikäli käytännöt julkaisuiden tallentamisesta ovat jo nyt muotoutuneet, vaikkakin kyseessä ei vielä olisikaan OA-julkaisuarkisto sanan varsinaisessa merkityksessä, ei sellaisen perustaminen tulevaisuudessa vaatisi suuria ponnisteluja tehtävänjaollisesti.

Sähköpostikyselyni kysymysten 2.-2.3 teemana oli selvittää niitä asenteita, mitä laitoksilla mahdollisesti on OA-julkaisemista kohtaan. Aivan samalla tavalla kuin tutkijahaastatteluissakin asenteisiin pyrin pääsemään käsiksi kysymällä myös yleisesti niitä kriteereitä, joilla laitokset toivovat tutkijoidensa valitsevan julkaisuareenansa (kysymys 2.2). Asenteita selvitin myös kysymällä sitä, miten tuttuja OA-foorumit ko. laitoksilla ovat kysymyksen antaessa toki myös vastauksen siihen, miten tuttua OA-julkaiseminen ylipäätään laitoksilla on. Asenteita kuvaavat myös kysymykset siitä, miten näitä foorumeja ”markkinoidaan” tutkijoille, kysymyksen samalla viitatessa myös opetusministeriön asettaman työryhmän muistion suosituksiin.

Laitosten johtajille, vastuuopettajille ja jatko-opinnoista vastaaville ohjaajille lähettämäni sähköpostikyselyn (LIITE 3) kysymyksen 1 teemana

oli kriteerit ja asenteet valittaessa julkaisufoorumia yleensä. Näiden kysymysten tarkoituksena oli myös tuoda mahdollisesti esiin niitä asenteita, joita laitoksilla on myös OA-julkaisemista kohtaan. Aivan kuten tutkijahaastatteluitakin tehtäessä, OA-julkaisemisen verrattaisen tuntemattomuuden takia, en halunnut keskittyä pelkästään vain asenteisiin itse OA-julkaisemista kohtaan, jolloin vastaukset olisivat voineet olla melko lyhyitä, vaan halusin tiedustella asenteita myös laajemmalla perspektiivillä. Kysymys 1 kartoittaa myös niitä toimintamalleja, joita TuKKK:ssa on käytössä informoitaessa julkaisufoorumeista. Näiden nykyisten käytäntöjen esiin tuonnilla on merkitystä myös silloin, mikäli jatkossa halutaan OPM:n suositusten mukaisesti informoida tutkijoita myös OA-julkaisufoorumeista.

Kysymyksellä 2 pureduin tarkemmin niihin asenteisiin, joita laitoksilla OA-julkaisemista kohtaan on suoraan sekä niihin ohjeisiin ja toimintaperiaatteisiin, joita laitoksilla mahdollisesti on OA-julkaisemisen kenttää kohtaan. Myös tämänkaltaiset ohjeistukset ja toimintaperiaatteet ovat omiaan tuomaan esiin asenteita tutkittavaa asiaa kohtaan. Kysymyksen 3 teemana on kartoittaa mitä vaikutusta opetusministeriön muistiossa annetuilla ohjeistuksilla on TuKKK:n sisällä käytännössä ollut. Kysymyksen 4 tarkoituksena on kartoittaa sitä, miten tuttu ylipäätään OA-julkaisemisen kenttä TuKKK:n laitoksilla on? Aikaisemman tutkimuksen valossa sillä, miten hyvin tutkijat tuntevat OA-julkaisemista on vaikutusta siihen, miten paljon sen tarjoamia palveluja käytetään.

Näillä nykytilanteeseen sijoittuvilla asenteilla ja ohjeistuksilla on luonnollisesti vaikutusta myös siihen, miten halukkaita laitokset ovat OA-julkaisemisesta tiedottamaan, kuin myös siihen missä määrin OPM:n suositukset otetaan huomioon laitoksilla.

4.3.3.3. Hallinto- ja tukipalveluiden haastattelut

Hallinto- ja tukipalveluille tekemilläni strukturoimattomilla haastatteluilla ei ollut tarkkaan etukäteen määriteltyjä kysymyksiä, vaikkakin myös nämä haastattelut tehtiin tiettyjen aiheiden ja teema-alueiden puitteissa. Tutkimus- ja jatkokoulutustoimikunnan sekä Tutkimuksen arvioinnin toimikunnan puheenjohtajille ja sihtereille esitettyjen kysymysten tarkoituksena oli valottaa tutkimuskysymyksistäni niitä puolia, jotka liittyvät laitosten ja oppi-aineiden yhteisesti sovittuihin ohjeistuksiin tai toimintaperiaatteisiin liittyen OA-julkaisemiseen sekä asenteisiin niitä kohtaan toimikuntien toiminnan raameissa. Teemoina olivat toimikunnissa eteen tulleet asenteet OA-julkaisemista, sekä avointen julkaisuarkistojen perustamista kohtaan, mitä ohjeita toimikunnat antavat tutkimustasuurittaville tahoille OA-julkaisemisesta sekä se, miten näissä toimielimissä on otettu huomioon opetusministeriön antamat suositukset OA-julkaisemisen suhteen.

Julkaisutoimikunnan puheenjohtajalle ja sihteerille esittämäni kysymykset koskettelivat samoja aiheita, mutta heidän haastatteluissaan halusin saada selville erityisesti sitä, mikä asema TuKKK:n julkaisusarjalla on suhteessa tutkimustiedon avoimen saatavuuden kriteereihin sekä olisiko näiden kriteerien täytyminen toivottavaa tai edes mahdollista TuKKK:n julkaisusarjan ollessa kyseessä?

Kirjasto-tietopalvelun johtajalle esittämäni kysymykset koskettelivat enimmäkseen asenteita OA-julkaisemista kohtaan, joita TuKKK:ssa on ja sitä, missä määrin TuKKK:ssa OA-julkaisemista kaivataan niin käytön kuin tieteellisen tutkimustiedon tuottamisenkin näkökulmasta.

Atk-palveluiden johtajalle ja TuKKK:n tiedottajalle esittämäni kysymysten tarkoituksena oli valottaa lähinnä OA-julkaisemisen teknisiin puoliin liittyvää nykytilaa ja tulevaisuuden haasteita. Millä tavalla TuKKK:n jo olemassaolevat tutkimusrekisterit/-arkistot on hoidettu niin tekniikaltaan

kuin myös työnjaollisesti (mm. kuka vastaa tietojen syöttämisestä) sekä mitkä ovat edellytykset TuKKK:ssa syntyvän tutkimustiedon laajan tunnettavuuden aikaansaannille ja miten sen halutaan jatkossa muotoutuvan.

4.4. Haastatteluaineiston analyysi tutkimuksessa

Ennen kuin alan analysoida yksityiskohtaisemmin seuraavassa luvussa omaa tutkimusaineistoani, muutama sananen kvalitatiivisen aineiston analyysistä ylipäätään.

Laadullisen aineiston analyysin tarkoitus on luoda aineistoon selkeyttä ja siten tuottaa uutta tietoa tutkittavasta asiasta. Analyysillä tarkoitus on tiivistää tutkimusaineistoa niin, että hajanaisesta informaatiosta saadaan selkeä ja mielekäs kokonaisuus kadottamatta silti sen alun perin sisältämää informaatiota. (Eskola & Suoranta 2001, 137)

Tutkimusoppaissa on esitetty useita erilaisia lähestymistapoja laadulliseen analyysiin ja tulkintojen tekemiseen. Eskolan ja Suorannan (2001, 145) mukaan yksi lähestymistapa on pitäytyä tiukasti aineistossa ja rakentaa tulkintoja tiiviisti siitä käsin. Toinen tapa on pitää kerättyä aineistoa teoreettisen ajattelun lähtökohtana. Tällöin aineisto toimii tulkinnan lähtökohtana tai apuvälineenä. Kumman tahansa lähestymistavan laadullisen aineiston käsittelyyn valitseekin, käsittää analyysi- ja tulkintaprosessi useita vaiheita. Keskeisiltä osiltaan se on sekä analyysia että synteesiä. Analyysissä edetään aineistokokonaisuudesta sen osiin: aineistoa eritellään ja luokitetaan. Synteesissä taas pyritään takaisin kokonaisuuteen: esittämään ja tulkitsemaan tutkittava ilmiö uudessa perspektiivissä. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 143)

Hirsjärvi & Hurme (2001, 145) käsittelevät kvalitatiivisen aineiston analyysiä kolmivaiheisena prosessina, johon kuuluvat olennaisina osina

aineiston kuvailu, luokittelu ja yhdistely. Aineiston kuvaileminen on itse analyysin perusta. Aineiston kuvailulla pyritään kartoittamaan henkilöiden, tapahtumien tai kohteiden ominaisuuksia tai piirteitä. Tarkoituksena on yleensä vastata kysymyksiin kuka, missä, milloin, kuinka paljon ja kuinka usein. Kuvauksissa on usein tärkeää, että ilmiö sijoitetaan aikaan, paikkaan ja siihen kulttuuriin, johon ilmiö kuuluu. Asiayhteyttä kuvaava kontekstietieto on tärkeää, jotta voitaisiin ymmärtää tapahtuman tai asian laajempi sosiaalinen ja historiallinen merkitys. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 145-146)

Aineiston luokittelu tai koodaus luo kehyksen, jonka varassa haastatteluaineistoa voidaan myöhemmin tulkita sekä yksinkertaistaa ja tiivistää. Haastatteluaineiston luokittelun pääkriteeriksi asetetaan usein tutkimustehtävä ja aineiston laatu, mutta apuna voidaan käyttää esimerkiksi tutkimusongelmaa ja alaongelmia, tutkimusvälinettä tai menetelmää, itse aineistoa tai teorioita ja teoreettisia malleja. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 148-149)

Teemahaastattelun teemat muodostavat jo sinänsä eräänlaisen aineiston jäsenyyksen, josta voi lähteä liikkeelle. Teemahaastattelurunko on hyvä apuväline aineiston luokitteluun. Aineistosta voidaan seuloa haastattelurungon avulla esille sellaisia tekstikohtia, jotka kertovat kyseisistä asioista. (Eskola & Suoranta 2001, 152) Aineisto siis voidaan järjestää teemojen ympärille ja jokaiseen teemakokonaisuuteen haetaan vastauksia kaikilta haastatteluihin osallistuneilta. Omassa tutkimuksessani materiaalin jäsenyykseen käytin teemahaastatteluiden teemoja. Myös sähköpostikyselyjen ja vapaiden, strukturoimattomien haastatteluiden aineiston järjestelyyn käytin kysymysten teemoja.

Aineiston luokittelun jälkeen seuraavana vaiheena on aineiston uudelleenjärjestely laaditun luokittelun mukaisesti. Haastatteluaineistosta esiin nousevien seikkojen tarkastelu suhteessa toisiinsa on analyysin ehkä

olennaisin osa. Tässä aineiston yhdistelyssä yritetään löytää luokkien esiintymien välille säännönmukaisuuksia tai samankaltaisuuksia, säännönmukaista vaihtelua tai muista poikkeavia tapauksia. Löydetyt yhteydet olisi pystyttävä ymmärtämään ei vain empiirisinä ilmiöinä vaan myös teoreettisesti ja omasta ajatusmaailmasta käsin. Pyrkimyksenä on ymmärtää ilmiöitä monipuolisesti ja kehittää sellainen teoreettinen malli, johon luokiteltu aineisto voidaan sijoittaa. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 149-150) Omassa tutkimuksessani yhdistelin oman empiirisen aineistoni analyysivaiheessa ensin haastatteluryhmittäin (tutkijat ja opettajat, laitosten muu henkilökunta, hallinto- ja tukipalveluiden henkilökunta), etsien niissä olevia yhdenmukaisuuksia tai eriäviä katsontakantoja. Toisessa vaiheessa, aineiston tulkintavaiheessa, pyrin yhdistelemään edelleen näiden eri ryhmien väliset samankaltaisuudet ja eroavaisuudet jonkinasteiseksi teoreettiseksi malliksi siitä, mikä OA-julkaisemisen nykytila Turun kauppakorkeakoulussa tällä hetkellä on. Näin ollen omassa tutkimuksessani analyysi ja tulkinta limittyvät jossain määrin päällekkäin.

5. Empiirisen aineiston analyysi

5.1. Tutkija- ja opettajahaastatteluiden analyysi

Tutkimukseni kohdehenkilöiden kuvailun suoritin luvussa 4. Hirsjärven ja Hurmeen (2001) määrittelemien analyysiprosessin vaiheiden toisen vaiheen, luokittelun, tein haastatteluiden teemojen mukaisesti. Luokittelin aluksi haastattelumateriaalin haastatteluteemojen/-kysymysten mukaisiin osioihin. Tämän jälkeen aloin koota haastatteluista näihin teemoihin liittyviä kommentteja. Keskeisimmät tutkimuskysymykseni sekä teemat, jotka halusin selvittää näiden tutkijahaastatteluiden avulla olivat:

- 1) mitä eri OA-julkaisemisen muotoja koulussamme esiintyy?
- 2) miten paljon OA-julkaisemista korkeakoulun ”sisällä” tapahtuu?
- 3) mitä asenteita tutkijoilla on tätä tieteellisen tiedon julkaisemisen yhtä haaraa kohtaan?
- 4) onko laitoksilla ja oppiaineilla jotain yhteisesti sovittuja toimintaperiaatteita tai ohjeita suhteessa OA-julkaisemista kohtaan, vai onko OA-julkaisemista ”säädelty” mitenkään?

Seuraavassa esittelen analyysini tuloksia. Laatimani luokittelun mukaisesti yhdistin vastaukset kysymyksistä 1 ja 2 omaan lukuunsa (5.1.1) ja kysymykset 3 ja 4 käsittelen yksinään omina lukuinaan (5.1.2. ja 5.1.3.).

5.1.1. OA-julkaisemisen muodot ja yleisyys Turun kauppakorkeakoulussa

Haastattelemistani kymmenestä Turun kauppakorkeakoulun tutkijasta ja opettajasta vain 1 oli julkaissut aktiivisesti OA-foorumeilla (neljälle erillisellä OA-foorumilla), 3 heistä oli julkaissut OA-foorumeilla satunnaisesti tietämättään (omilla verkkosivuillaan, laitoksen verkkosivuilla, oppiaineen julkaisuarkistossa tai OA-lehdessä) ja 6 ei ollut julkaissut lainkaan OA-foorumeilla.

Niiden neljän tutkijan, jotka OA-foorumeilla olivat julkaisseet mielestä OA-foorumien hyvänä puolena voidaan nähdä niiden laaja levikkisyys sekä mahdollisuus niiden kautta vaikuttaa mielipiteisiin laajemminkin kuin vain akateemisen maailman sisällä. Lisäksi tutkijat, joiden oma tutkimusala ei noudatellut oppiaineen valtaväyliä, näkivät OA-foorumien vahvuuden siinä, että niiden kautta olisi helpommin löydettävissä omalle aiheelle sopiva julkaisupaikka. Ne tutkijat, jotka eivät olleet julkaisseet OA-foorumeilla olivat jaoteltavissa kahteen ryhmään: niihin, joiden mielestä OA-foorumit eivät jatkossakaan tule olemaan relevantti paikka julkaista tutkimustuloksia ja niihin, joiden mielestä OA-foorumit voisivat tulevaisuudessa olla hyvinkin relevantteja, mikäli niiden profiili meritoitumispaikkoina nousisi sekä niiden kautta olisi löydettävissä omalle tutkimusaiheelle sopiva julkaisufoorumi. Kaiken kaikkiaan OA-julkaiseminen on varsin vähäistä Turun kauppakorkeakoulussa. Myös koko aiheen tunnettavuus on hyvin vähäistä Turun kauppakorkeakoulun tutkijoiden keskuudessa.

Vain yksi haastateltavista (P1) julkaisi hyvin päämäärätietoisesti OA-foorumeilla. Hän myös tunsu OA-julkaisemisen kenttää omalla alallaan ja osasi nimetä niitäkin oman alansa OA-julkaisufoorumeita, joita hän itse ei ollut käyttänyt. Hänen lisäksi kolme muuta haastateltavaa (YA2, T2 ja TP) olivat julkaisseet OA-foorumeilla, mutta kuvaavaa oli se, että he itse eivät olleet tiedostaneet näitä julkaisufoorumeita OA-foorumeiksi, vaan vasta haastatteluni kuluessa ja aiheen tullessa hieman tutummaksi, he

ymmärsivät näin tapahtuneen. Nämä kolme tutkijaa eivät kuitenkaan osanneet nimetä yhtään OA-julkaisuforumia, kuin ne, joilla he olivat itse julkaisseet. Jatkossa viitataan tutkijoihin, jotka olivat OA-foorumeille julkaisseet termillä KYLLÄ-OA.

Tutkijoista, jotka eivät olleet olleet tekemisissä OA-julkaisemisen kanssa vain tutkija P4 kertoi tuntevansa julkaisemisen kenttää hyvin, sillä hän on jo kuuden vuoden ajan toiminut erään tieteellisen lehden päätoimittajana. Hänelle terminä OA oli tuttu kun taas loput haastateltavista (5 kpl) olivat saattaneet termin open access jostain joskus kuullakin, mutta sen tarkemmin he eivät sen merkitystä tieneet. Kukaan heistä (ei tutkija P4 kuin eivät muutkaan) ei näillä foorumeilla ollut julkaissut, eivätkä osanneet nimetä yhtään oman tieteenalansa OA-julkaisuforumia.

OA-julkaisemiseen hyvin vahvasti panostava tutkija P1 kertoi julkaisevansa neljässä kansainvälisessä OA-foorumissa. Julkaistakseen näillä foorumeilla vaaditaan ns. research fellow -titteli, eli joku toinen tutkija/tiedeyhteisön jäsen tekee suosituksen mahdollisesta tutkijasta, jolle research fellow –titteli voitaisiin myöntää, jonka jälkeen ko. tutkija voi foorumilla julkaista. Teksti menee tutkijan saamasta tittelistä huolimatta vielä vertaisarvioinnin läpi. Syy siihen, miksi hän julkaisee OA-foorumeilla on hänen omien sanojensa mukaan niiden arvostus sekä se, että niiden levikki on niin laaja. Kysyttäessä sitä, mihin hän OA-julkaisemisella haluaa pyrkiä, mainitsi hän sen, että haluaa edelleen meritoitua omalla alallaan sekä omalla tutkimustyöllään päästä vaikuttamaan mielipiteisiin myös politiikan tekijöiden, ei ainoastaan akateemisen maailman, keskuudessa. Laajalevikkisyytensä ansiosta OA-foorumit ovat hänen mielestään oiva tapa vaikuttaa monien ihmisten mielipiteisiin sekä jollain tapaa ”parantaa maailmaa” omalla työllään.

Kolmesta muusta KYLLÄ-OA ryhmään kuuluvasta tutkijasta kaksi YA2 ja T2 kertoivat rinnakkaisjulkaisevansa omia tutkimuksiaan omilla

verkkosivuillaan. Lisäksi YA2 on julkaissut oman oppiaineensa vapaasti saatavilla olevassa julkaisusarjassa (julkaisusarja yhteistyössä Turun yliopiston ja Åbo Akademin kanssa) ja T2 kertoi julkaisseensa yhden artikkelin OA-julkaisemisen kriteerit täyttävässä lehdessä. Tosin hänen mukaansa ko. julkaisu ei ole hänen omalla alallaan niin arvostettu, että hän siinä enää uudestaan julkaisisi. Tutkija TP oli julkaissut oman laitoksensa sivuilla tutkimusraportteja sekä konferenssipapereita, tosin kaikki näistä eivät ole käyneet minkäänlaista referee-prosessia läpi (osa raporteista asiakkaan tekemiä tilauksia, jotka asiakas vain hyväksyy tai ei), joten aivan kokonaan ne eivät OA-julkaisemiselle asetettuja kriteereitä täytä.

Kysyttäessä syitä siihen, miksi nämä kolme KYLLÄ-OA ryhmän tutkijaa ovat OA-julkaisemista harjoittaneet kertoivat he kaikki syyksi näkyvyyden parantamisen. Tutkija TP mainitsi sen olevan verraton keino luoda oman laitoksen profiilia aktiivisena tutkimuslaitoksena ja oman alansa asiantuntijaorganisaationa. Hänen oma tutkimusala ei ole myöskään aivan sitä ”mainstream” tutkimusta, jota laitoksella muuten harjoitetaan ja OA-foorumeiden kautta hän koki löytävänsä ehkä helpommin omille tutkimuksilleen sopivan, ”samanhenkisen” julkaisufoorumin. Tutkija YA2 painotti samansuuntaisesti kuin tutkija P1, että hänellä itsellään on omien tutkimuksensa suhteen tietty ”missio”. Tutkija YA2:n oma tutkimussuuntaus eroaa melkoisesti vallalla olevasta tutkimussuuntauksesta ja hänen toiveenaan on, että julkaisemalla OA-foorumeiden kautta hän pääsisi vaikuttamaan paremmin nuoriin opiskelijoihin tai tutkijoihin ja saisi suuntauksen muuttumaan.

Tällä ko. tutkijalla on omilla nettisivuillaan mm. verkko-oppikirja, johon hän usein viittaa ohjatessaan harjoitustöiden tekoa sähköpostitse ja toivoo sitä kautta, että opiskelijat lukisivat muutakin, kuin vain mitä on pyydetty.

Ne tutkijat, jotka eivät OA-julkaisemista olleet harjoittaneet voidaan jakaa kahteen ryhmään. Niihin jotka eivät näe tulevaisuudessakaan mitään syytä

julkaista niissä (jatkossa käytän tästä ryhmästä nimeä EI-OA) ja niihin, jotka voisivat niissä julkaista mikäli OA-julkaisuforumien profiili muuttuisi nykyisestä (näistä käytän jatkossa termiä EHKÄ-OA). Ryhmään EI-OA kuuluvat tutkijat P2 ja YA1, jotka eivät äkkiseltään keksineet yhtäkään hyvää syytä sille, miksi he julkaisisivat näillä foorumeilla. Suurimmaksi syyksi tälle molemmat mainitsivat OA-foorumeiden arvostuksen puutteen. Heidän mielipiteensä olivat ristiriitaisia tutkijan P1 mielipiteiden kanssa, sillä hänen mielestään OA-foorumit päinvastoin olivat hyvinkin arvostettuja. Syynä saattaa olla se, että ko. tutkijat kukin edustavat eri oppiaineita ja OA-foorumeiden tunnettuus niissä vaihtelee. Lisäksi lienee melko realistista, että se, joka on OA-foorumeilla julkaissut myös kokee julkaisevansa arvostetuilla foorumeilla.

Ryhmän EHKÄ-OA muodostivat ne, jotka suhtautuivat siihen varauksella, mutta eivät aivan poissulkeneetkaan sitä yhtenä mahdollisena julkaisuforumina. He kuitenkin esittivät tälle tiettyjä ”ehtoja”. Heistä kaksi ehkä hieman liberaalimpaa tutkijaa T1 ja T3 näkivät OA-foorumit mahdollisina, jos niistä vain löytyisi heidän tutkimuksilleen (aiheelle) sopiva foorumi. Molemmat näistä tutkijoista olivat tutkijanuransa alkuvaiheessa ja vasta ”opettelivat” oman tutkimuksensa julkaisemiseen liittyviä asioita. Samaan ryhmään EHKÄ-OA kuuluvat tutkijat P3 ja P4 asettivat hieman suurempia vaatimuksia OA-julkaisufoorumeille, ennen kuin he voisivat niissä julkaista. Heidän mukaansa julkaisemisen niissä tulisi ajankohtaiseksi, jos niiden arvostettavuus ja tunnettavuus paranisi. Tutkija P3 painotti meritoitumisen tärkeyttä sekä sitä, miten tärkeää koko korkeakoulunkin on tärkeää profiloitua kansainvälisesti tunnettuna, huippututkimusta tekevänä yksikkönä, jonka tutkijoiden kyllä ”kehtaa” lähettää artikkeleitaan myös omien alojensa huippulehtiin, eikä lähteä yrittämään julkaisua OA-foorumeilla, joiden arvostus on heikko. Hänellä itsellään oli myös kokemusta siitä, miten tutkimustuloksia voidaan käyttää väärin, jolloin tulosten ensiksi esittäneen kontribuutio aiheeseen ei myöhemmissä tutkimuksissa tule esille välttämättä lainkaan. Tutkija P4,

joka on toiminut tieteellisen lehden päätoimittajan, oli kannanotoissaan melko suorasanainen. Hänen mukaansa:

...mun alalla ne [OA-foorumit] eivät ole mitenkään merkittäviä...mutta heti kun open access alkaa toimia kilpailukykyisesti, niin julkaisen erittäin mielelläni. Open access on erittäin toivottava asia, mutta tällä hetkellä ei ole mitään järkeä julkaista niissä nyt.(P4)

Näillä kahdella tutkijalla oli molemmilla yli kymmenen vuoden kokemus tutkimuksen teosta ja julkaisemisesta.

5.1.2. Asenteet OA-julkaisemista kohtaan

Asenteissa OA-julkaisemista kohtaan ei Turun kauppakorkeakoulun tutkijoiden keskuudessa ollut havaittavissa mitään jyrkkää vastustusta vaan pikemminkin mielipiteet vaihtelivat lievästä skeptisyydestä erittäinkin positiivisiin asenteisiin. Positiivisimmin OA-julkaisemiseen suhtautuivat ryhmän KYLLÄ-OA tutkijat, jotka ko. julkaisufoorumia olivat julkaisemiseen käyttäneet. Niistä kuudesta tutkijasta, jotka eivät olleet OA-foorumeilla julkaisseet lainkaan, ryhmä EHKÄ-OA suhtautui siihen melko positiivisesti, pitäen tämänkin mahdollisuuden auki yhtenä mahdollisena vaihtoehtona, kun taas ryhmä EI-OA suhtautui OA-julkaisemiseen varsin skeptisesti lähinnä sen vuoksi, että kokivat mahdollisia julkaisufoorumeita olevan jo nyt liikaa ja niin kauan kuin OA-foorumeiden arvostus ei ole perinteisten tiedekustantamisen foorumeiden tasolla, ne eivät houkuttele. Mitään kovin jyrkkiä mielipiteitä OA-foorumeita vastaan eivät kuitenkaan nämäkään kolme tutkijaa tai opettajaa esittäneet.

Kaikkein positiivisimmin OA-julkaisemiseen asennoituvat luonnollisesti ne tutkijat, jotka jo olivat OA-julkaisemista harjoittaneet eli ryhmän KYLLÄ-OA tutkijat. Tutkija P1 pitää OA-julkaisemista ”erittäin hyvänä asiana”,

tutkija YA2:n mukaan ”kaikki virka-ajalla tehtävä tutkimus pitäisi olla kaikkien vapaasti saatavilla” ja tutkija TP:n mukaan OA-julkaisemisen kautta on helppo rakentaa oman laitoksen profiilia asiantuntijaorganisaationa. OA-julkaisemista harjoittaneista vain tutkija T2 kertoi suhtautuvansa OA-julkaisemiseen hiukan varovaisemmin lähinnä sen huonon tunnettavuuden takia. Syynä tähän saattaa olla se, että ko. tutkija oli juuri hakemassa vakituisempaa virkaa Turun kauppakorkeakoulusta, jolloin meritoitumiseen liittyvät tekijät olivat konkretisoituneet hänelle hyvin kouriintuntuvasti.

Niistä tutkijoista, jotka eivät OA-julkaisemista olleet harjoittaneet (ryhmä EHKÄ-OA), tutkijat T1 ja T3 eivät osanneet nimetä ainakaan mitään kovin negatiivista OA-julkaisemista kohtaan, vaikka tosin heidän tietämyksensä asiasta olikin varsin hataraa. Tutkija P4 näki, että OA-foorumeilla olisi:

...ihan hyvä tai jopa parempikin julkaista, jos niillä [OA-julkaisuilla] rupeaisi olemaan samanlainen julkaisuprosessi kuin perinteisillä julkaisufoorumeilla...kysymys on ihan siitä, alkaako tutkijayhteisö ajattelemaan tietyllä tavalla, kysymys on instituutioista, jos tutkijayhteisö alkaa ajattelemaan, että me kehitetään tästä avoimesta foorumista julkaisut ja panostetaan siihen, niin silloin me aletaan arvostamaan sitä, sillä kaikki tekee töitä sen eteen. Siinä täytyy olla, tulee olemaan varmaan netissä, paperiversiota tuskin on, se voi instituutioitua ja silloin saavuttaa hyvän aseman. Syy siihen, miksi open accessin tulisi tulla mukaan on se, että kustantajien antama lisäarvo on täysin mitätön. Se periaatteellinen lisäarvo mitä niillä on, on aivan mitättömän pieni siihen suhteutettuna mitä ne rahastaa että tässä on hirvittävä strukturaalinen perusongelma. Tutkijat tekee ilmaiseksi tutkimusta, saavat tietysti palkkaa, mutta suurimmat rahat käärivät kustantaja, jonka lisäarvo on ihan naurettava tällaisessa maailmassa jossa nyt ollaan. tää ei järjesty ikinä ennen kuin open access -foorunit järjestäytyy kunnolla.(P4)

Hänen varsin vastenmielinen suhtautumisensa perinteisiä kustantajia kohtaan johtuu hänen kokemuksistaan päätoimittajana. Hänen mukaansa tilanne, jossa tutkijayhteisö tosissaan alkaisi työskennellä OA-foorumeiden arvostuksen kohottamiseksi tosin tapahtunee vasta vuosien päästä, jos silloinkaan.

Skeptisimmin OA-julkaisemiseen suhtautuivat tutkijat P2, P3 ja YA1 ryhmässä EI-OA. Heitä OA-julkaiseminen ei puhutellut juuri lainkaan, paitsi siinä tapauksessa, että ne saavuttaisivat saman statuksen meritoitumisfoorumeina kuin vakiintuneet tiedefoorumit. Tutkija P2:n mukaan erilaisia julkaisufoorumeita on muutenkin liikaa ja tutkija P3:n mukaan hänellä on pelko siitä, että OA-foorumeille menevät vain ne tutkimukset, jotka eivät perinteisiin foorumeihin pääse. Kaikki kolme mainitsivat kuitenkin erikseen, ettei heillä sinänsä mitään OA-julkaisemista vastaan ole, mutta tällä hetkellä ne eivät vain houkuttele julkaisufoorumina. Tutkija P3:n mukaan nuoremmat tutkijat voisivat olla helpommin menossa OA-foorumeille, vaikkakin hänen mukaansa kaikkein parasta OA-foorumeille olisi se, että ne tutkijat, alansa huiput, joiden ei enää tarvitse meritoitua, alkaisivat niissä julkaista, jolloin niiden arvostettavuus sekä tunnettavuus paranisi. Hieman ristiriitaisesti samainen tutkija myöhemmin kuitenkin mainitsi sen tosin, että nuoret tutkijat ovat jopa ”piinallisen tietoisia” tutkimuspisteistä, jolloin he erittäin tarkasti miettivät millä foorumeilla julkaista ja mihin konferenssiin osallistua ja näin ollen eivät todennäköisesti OA-foorumeilla julkaisisi.

Vaikka kysymyksissäni en erikseen sitä kysynyt, osa ryhmän KYLLÄ-OA tutkijoista (P1, T2 ja TP) pitivät OA-foorumeita hyvinä myös lukijan näkökulmasta. Niiden olemassaolo helpottaa mm. konferensseihin matkustamista, jolloin kaikkea kirjallisuutta ei tarvitse kantaa mukanaan.

5.1.3. Toimintaperiaatteet OA-julkaisemista kohtaan

Kysyttäessä tutkijoiden laitosten mahdollisia toimintaperiaatteita/linjauksia suhteessa OA-julkaisemiseen tuli hyvin esiin sama tietämättömyys koko OA-julkaisemisen kentästä joka vallitsi jo yksittäisten tutkijoiden keskuudessakin. Yksikään tutkija ei kertonut laitoksellaan olevan minkäänlaista toimintalinjausta OA-julkaisemista kohtaan. Tämä ei kuitenkaan välttämättä ole mitenkään OA-julkaisemisen ”vika” vaan haastattelujeni perusteella havaitsin, että julkaisemisesta ylipäätään ei puhuta mitenkään organisoidusti. TuKKK:n tutkijoiden ja opettajien tutkimustyö koetaan niin yksilöllisenä, ettei toimintalinjauksista juurikaan puhuta, eikä niitä, varsinkaan varttuneempien tutkijoiden toimesta, myöskään kaivata. Epävirallisia keskusteluja kahvipöydissä ja käytävillä julkaisemisesta kuitenkin käydään ja yleisperiaatteena voidaan sanoa, että läpi koko koulun tavoitteena on julkaista arvostetuilla, kansainvälisillä foorumeilla. Ainoastaan yhden tutkijan (P1) mukaan heidän laitoksellaan suhtaudutaan OA-julkaisemiseen erittäin positiivisesti.

Yksi tutkija, T2, mainitsi, että läpi kauppakorkeakoulun kaikki tekevät omaa työtään itsenäisesti, eikä julkaisemiseen liittyvistä asioista juurikaan keskustella. Myös tutkija P4 kertoi havainneensa, että hyvin vähän ylipäänsä siitä, miten kustannusmaailma toimii, on korkeakoulussa kenelläkään tietämystä. Tutkija T3 kertoi heillä olleen muutama vuosi sitten jatko-opintopäivillä keskustelua julkaisemisesta sekä yhdessä heidän laitoksensa palaveritapaamisessa asiasta oli keskusteltu. Toivomus siitä oli esitetty juuri nuorempien tutkijoiden (joita myös tutkija T3 edustaa) toimesta, mutta sitä, miten yleistä tämä (julkaisuasioista keskusteleminen) TuKKK:n sisällä on, hän ei osannut sanoa. Voisi kuvitella, että asia ei ole mitenkään vain TuKKK:a koskeva, vaan myös muualla tutkimusta tekevät ovat kohdanneet saman tilanteen. Useampi tutkija kuitenkin mainitsi, että julkaisuasioista puhutaan epävirallisesti kahvipöytäkeskusteluissa ja käytävillä, mutta mitenkään virallista se ei ole. Yleisenä toimintaperiaatteena julkaisemisessa

voidaan kaikkien tutkijoiden mukaan pitää sitä, että pyritään julkaisemaan arvostetuilla foorumeilla.

Kysyttäessä mahdollisia laitosten mielipiteitä OA-julkaisemista kohtaan ainoastaan yksi tutkija, P1, kertoi laitoksensa suhtautuvan hyvin positiivisesti OA-julkaisemista kohtaan. Syynä saattaa olla myös se, että hän itse oman oppiaineensa professorina toimii myös laitoksen johtajana, jolloin voisi miltei laittaa yhtäläisyysmerkit hänen oman henkilökohtaisen mielipiteensä ja laitoksen mielipiteen välille (ainakin sen perusteella, että tutkija P4:n mukaan, koska hän on laitoksensa johtaja, laitoksen mielipide on yhtä kuin hänen mielipiteensä). Tutkija P1:n mukaan myös koko TuKKK:n yleinen mielipide on OA-julkaisemista kohtaan positiivinen. Samainen tutkija P1 oli myös ainoa, joka haastatteluitteni perusteella aktiivisesti julkaisi itse OA-foorumeilla, joka seikka vaikuttaa tietysti hyvin paljon hänen mielipiteisiinsä ko. asiasta.

5.2. Laitosten henkilökunnan sähköpostikyselyiden analyysi

Laitosten henkilökunnalle tekemäni sähköpostikyselyt kohdistin kahdelle eri ryhmälle. Ensimmäinen ryhmä olivat laitosten amanuenssit ja tutkimus- ja koulutussihteerit, jotka osaltaan vastaavat laitostensa julkaisuiden näkyvyydestä. Tämän lähestymistavan avulla oli tarkoitus perehtyä jo tapahtuneeseen ja dokumentoituun toimintaan laitoksilla tutkimukseni aiheen suhteen. Tarkoitukseni oli selvittää laitosten amanuensseille ja koulutus- ja tutkimussihteereille suunnatuilla kysymyksillä julkaisujen näkyvyyden nykytilaa, joka osaltaan ohjaa myös tulevaa kehitystä. Miten tutkimuksen näkyvyys on tällä hetkellä hoidettu? Olisiko siinä parantamisen varaa? Mitkä ovat valmiudet luoda OPM:n suositusten mukaisia julkaisuarkistoja vai onko siihen edes tarvetta?

Amanuensseille ja koulutus- ja tutkimussihteereille suunnatuilla kysymyksillä oli tarkoitus perehtyä myös käytäntöihin ja ohjeistukseen; onko esim. laitoksilla ja oppiaineissa jotain yhteisesti sovittuja toimintaperiaatteita tai ohjeita OA-julkaisemisen suhteen ja miten tuttuja OA-foorumit TuKKK:n laitoksilla on sekä mitä asenteita niitä kohtaan on? Vastausten tullessa kuitenkin huomasin, etteivät amanuenssit tai tutkimus- ja koulutussihteerit ole parhaita mahdollisia informantteja vastaamaan näihin kysymyksiin. Niinpä tutkimukseni kannalta on tärkeää saada kuuluviin myös niiden tahojen ääni, jotka laitoksilla ovat julkaisuasioiden kanssa eniten tekemisessä sen kautta, että kannustavat julkaisemaan ja neuvovat julkaisufooruminvalintaan liittyvissä asioissa. Tätä taustaa vasten valitsin toiseksi haastateltavien ryhmäksi laitosten johtajia, vastuopettajia sekä jatko-opinnoista vastaavia ohjaajia.

Laitosten johtajille, vastuopettajille ja jatko-opintojen ohjaajille suunnatuilla kysymyksillä halusin tarkemmin selvittää sitä, mitkä asiat laitosten näkökulmasta vaikuttavat valittaessa julkaisufoorumia ylipäätään ja mitä asenteita julkaisufoorumin valintaa kohtaan laitoksilla on? Lisäksi halusin selvittää sitä, miten nykyisellään eri julkaisufoorumeista laitoksilla tutkijoita tiedotetaan? Lisäksi halusin erikseen vielä saada esille asenteita OA-julkaisemista kohtaan sekä mitä mahdollisia ohjeistuksia laitoksilla OA-julkaisemista kohtaan on?

Saamani vastaukset luokittelin taas haastatteluteemojen avulla. Ensin luokittelin aineiston haastatteluteemoittain siten, että amanuensseilta ja tutkimus- ja koulutussihteereiltä tulleet vastaukset yhdistelin laitoksittain käsittelemään TuKKK:ssa tällä hetkellä olevia julkaisuarkistoja ja laitosten johtajilta, vastuopettajilta ja jatko-opinnoista vastaavilta ohjaajilta tulleet vastaukset yhdistelin laitoksittain käsittelemään sitä, miten laitoksilla ylipäätään ”tiedotetaan” erilaisista julkaisufoorumeista, miten hyvin itse OA-julkaiseminen TuKKK:n laitoksilla tunnetaan, mitä asenteita sitä kohtaan on ja miten OPM:n suositukset on otettu huomioon TuKKK:n laitoksilla.

Analyysissäni yhdistin julkaisuarkistojen nykyisyyttä käsittelevät teemat omaksi alaluvukseen (5.2.1.), julkaisufoorumien valintaa käsittelevät kysymykset omaksi alaluvukseen (5.2.2.) ja OA-julkaisemiseen liittyvät kysymykset sekä OPM:n suosituksiin liittyvät kysymykset omaksi alaluvukseen (5.2.3.)

5.2.1. TuKKK:n julkaisuarkistot

Kaikki tutkimukseni rajauksen alaiset laitokset (4 kpl) ovat mukana TuKKK:n julkaisurekisterissä. Sillä koetaan olevan erityistä painoarvoa TuKKK:n tutkimuspisteytystä ja laitosten toimintamäärärahoja osoittaessa, kuin myös jossain määrin tutkijoiden näkyvyyden lisäämisessä. Toisaalta myös parantamisen varaa olisi: varsinkin laitoksilla, joissa rekisterin ylläpito on hajautettu sekä toimistohenkilökunnan kuin myös tutkijoiden varaan, koetaan, ettei rekisteri ole ajantasainen. Myös rekisterin muoto koetaan näillä laitoksilla ongelmallisimmaksi. Nykyisellään rekisteri ei täytä avoimille julkaisuarkistoille asetettuja kriteerejä mm. sen takia, että julkaisuiden kokotekstit eivät ole sen kautta saavutettavissa.

Julkaisurekisterin lisäksi TuKKK:ssa on myös TuKKK:n julkaisusarja ja sen elektroninen arkisto, johon talletetaan jokaiselta laitokselta väitöskirjat, arvosanasta riippuen liseniaatintutkimukset sekä muita julkaisuja. Tässä luvussa keskityn kuitenkin laitosten henkilökunnan ylläpitämään julkaisurekisteriin. Julkaisusarjasta lisää myöhemmin luvussa 5.3.2.

Muutoin TuKKK:n laitoksilla julkaisuiden tai tutkimusten arkistointi ja tiedottaminen vaihtelee laitoksittain ja oppiaineittain. Edistyksellisimmät ovat tietojärjestelmätieteen ja kansantaloustieteen oppiaineet, joilla on

yhteistyössä Turun yliopiston ja Åbo akademin kanssa toimivat julkaisuarkistot. OPM:n suosituksissa mainittua julkaisuarkistoa TuKKK:n sisällä ei olla laitosten henkilökunnan mukaan koskaan keskusteltu perustettavan. Sen tuomat hyödyt tutkimuksen näkyvyyden lisäämisessä nähdään, mutta toisaalta ajatusta karsastetaan sen tuoman lisätyön takia.

TuKKK:n tutkimusrekisterin sisällön tuottamiseen osallistuvat kaikki tutkimuksen kohteena olevat TuKKK:n laitokset. Sen ylläpidosta vastaavat tutkijoiden toimeksiannosta laitosten toimistohenkilökunta (pääsääntöisesti tutkimus- ja koulutussihteerit) tai tutkijat itse. He tallentavat tiedot julkaisuistaan tutkimusrekisteriin sekä huolehtivat tietojen paikkansapitävyydestä. Tutkimusrekisteri löytyy niin TuKKK:n julkisen verkkopalvelun kautta, intranetin kautta kuin myös laitosten sivuilta ja yksittäisten tutkijoiden/opettajien kautta. TuKKK:n julkaisurekisteri on kuitenkin luonteeltaan nimenomaan rekisteri. Tietokannan sisään voi tallentaa ainoastaan abstraktin, mutta sen kautta on mahdollisuus tehdä linkki julkaisun pdf-tiedostoon, joka on tallennettu johonkin julkiseen verkkopalveluun. Kuitenkaan tätä mahdollisuutta ei toistaiseksi ole käytetty juurikaan hyväksi. Se miten aktiivisesti kokotekstiversioita rekisteriin on linkitetty on toistaiseksi ollut riippuvainen tutkijoiden oma-aloitteisuudesta. Kuitenkin tieto siitä, mistä julkaisun tai tutkimuksen kokoteksti on saatavissa, rekisteristä löytyy. Julkaisurekisteri-tietokannassa on tutkimustiedot vuodesta 1995 lähtien.

Julkaisurekisterin käyttöliittymästä huolehtii ATK-keskus. Rekisterin pitkäaikaissäilytyksestä laitoksilla ei osattu sanoa juuri mitään, tutkijat esimerkiksi voivat halutessaan poistaa tietojaan rekisteristä (esimerkiksi siinä tapauksessa että jostakin julkaisusta on ilmestynyt korjattu versio, vanha voidaan käydä poistamassa), mutta oletusarvoisesti kaikki tutkimukset ja julkaisut kuitenkin pysyvät tietokannassa. ATK-keskuksen mukaan pitkäaikaissäilytys tapahtuu ainoastaan varmuuskopioinnin kautta.

Se, miten kattavasti ko. rekisteri lisää laitosten tutkijoiden ja opettajien tutkimustyön näkyvyyttä, vaihtelee laitoksittain. Useimmilla laitoksilla tutkimustietoja lisääillään rekisteriin sen perusteella, miten aktiivisesti tutkijat uusista artikkeleistaan laitosten henkilökuntaa tiedottavat tai itse niitä sinne lisäävät. Lisäksi rekisterin kautta tutkimusten kokotekstit eivät ole saatavissa, eikä sen löytyminen muuten kuin TuKKK:n omien verkkosivujen kautta ole mahdollista. Näin ollen nykyisellään rekisteri ei täytä OA-kriteereitä.

Julkaisurekisterin ansioiksi laitoksilla koetaan sen helppo päivitettävyys. Tietojen lisääminen ei tuota laitosten toimistohenkilökunnalle vaikeuksia eikä työmäärää koeta suureksi. Lisäksi julkaisurekisterin nähdään edistävän laitosten tutkijoiden ja opettajien näkyvyyttä. Tässä kohdin laitoksilla tähdennettiin sitä, miten tärkeä julkaisurekisteri on siinä tilanteessa, kun vuosittain päätetään laitoksille jaettavista toimintamäärärahoista. Tätä määrärahojen vuosittaista kohdentamista varten haetaan julkaisurekisteristä tiedot kunkin laitoksen julkaisuista ja tutkimuksista ja pisteytetään ne koulun tutkimuspisteytysohjeiden mukaisesti.

Mutta huonojakin puolia sillä nähdään olevan. Yksi rekisterin heikkous on se, ettei siihen voida helposti liittää julkaisuiden kokotekstiversioita. Lisäksi julkaisurekisterin kautta ei ole saatavissa kaikkia laitosten julkaisuja tai tutkimuksia sillä rekisterin ylläpitäminen riippuu pitkälti tutkijoiden ja opettajien omasta aktiivisuudesta. Kaikki tutkijat eivät tiedä julkaisurekisterin olemassaolosta tai eivät käytä sitä oikein. Kaikki eivät kuitenkaan pitäneet tätä seikkaa epäkohtana. Yhden tutkimusassistentin mukaan mikäli jokin materiaali ei sähköisesti ole saatavilla ”ottanevat kiinnostuneet henkilöt yhteyttä suoraan julkaisun kirjoittajaan ja pyytävät aineistoa s-postitse”. Tällaisessa tapauksessa aineistoa hakevalla on kuitenkin oltava tarkkaan tiedossa mitä ja keneltä hakea, mihinkään sattumanvaraiseen hakuun ei TuKKK:n julkaisurekisteri anna mahdollisuuksia.

Kaikkein parhain tilanne julkaisurekisterin kattavuuden suhteen tuntuu olevan laskentatoimen laitoksella, jossa rekisterin ylläpito on keskitetty amanuenssille. Hän myös kertoo kaikille laitoksen uusille työntekijöille rekisterin olemassaolosta heidän tullessaan ”taloon” ja lisää heidän tietonsa sinne. Ko. amanuenssi koki, että rekisterin ylläpito on helppoa, eikä nähnyt siinä nykyisellään mitään parantamisen tarvetta. Niillä laitoksilla, joissa rekisterin ylläpitäminen oli jaettu laitosten toimistohenkilökunnan kuin myös tutkijoiden ja opettajien tehtäväksi koettiin rekisterissä olevan paljonkin parantamisen varaa. Varsinkin se koettiin ongelmaksi, ettei se kata kaikkia laitoksen julkaisuja ja tutkimuksia, joka toimintamäärärahoja jaettaessa olisi kuitenkin laitosten kannalta elintärkeää. Lisäksi johtamisen laitoksen amanuenssin mukaan rekisterin käyttöliittymä on kankea ja vaatisi päivittämistä. Tämänkaltaisen hajonta mielipiteissä on selitettävissä ainakin osittain sillä, että laskentatoimen laitos on oppiaineiden lukumäärän suhteen pienin TuKKK:n laitoksista. Laitoksella on vain yksi oppiaine, laskentatoimi. Muilla tutkimukseni kannalta keskeisillä laitoksilla on olemassa useampi oppiaine (3-5 kpl), jolloin rekisterin ylläpidon keskittäminen voi olla hankalampaa.

Julkaisurekisterin lisäksi amanuenssit, koulutus- ja tutkimussihteerit sekä assistentit mainitsivat TuKKK:n julkaisusarjan, johon talletetaan jokaiselta laitokselta väitöskirjat, arvosanasta riippuen lisensiaatintutkimukset ja muita julkaisuja. Tästä julkaisusarjasta lisää myöhemmin luvussa 5.3.2.

Muutoin laitosten tutkijoiden ja opettajien julkaisujen ja tutkimusten näkyvyydestä huolehtiminen on varsin hajanaista. Mm. laskentatoimen laitoksella kaikista merkittävistä artikkelijulkaisuista laitetaan tieto laitoksen nettisivuille. Taloussosiologian oppiaineessa intranetin puolelle tallennetaan erikseen seminaarijulkaisut (tällä hetkellä 5 kpl), joista osaan linkitetään kokotekstiversio. OA-julkaisemisen ja julkaisuarkistojen kontekstissa edistyneimmät oppi-aineet tällä hetkellä ovat tietojärjestelmätiede ja

kansantaloustiede. TuKKK:n tietojärjestelmätieteen oppiaineella on yhteistyössä Turun yliopiston ja Åbo akademin vastaavien oppiaineiden kanssa yhteinen elektroninen TUCS (Turku Centre for Computer Science) –sarja, jonka kautta saa sähköisesti julkaisujen kokotekstiversiot. TUCS-julkaisuarkisto on OAI-protokollaa ylläpitävä arkisto ja sen julkaisut löytyvät myös www-selaimella. TUCS-sarjassa ilmestyvät julkaisut ja artikkelit pitää ennen julkaisemista hyväksyttää tutkimusryhmän johtajalla tai sen laitoksen professorilla, johon tutkija kuuluu. Julkaisun kirjoittaja(t) säilyttävät julkaisuidensa tekijänoikeudet, jolloin he voivat julkaista ne myös muissa julkaisufoorumeissa. Julkaistavat artikkelit ovat discussion paper –tyyppisiä tieteellisiä tutkimusraportteja tai puheenvuoroja, eivät lopullisia tutkimusartikkeleita. (<http://www.tucs.fi/research/>)

Kansantaloustieteen oppiaine on mukana ACE (Aboa Centre for Economics)- julkaisusarjassa. ACE on TuKKK:n Turun yliopiston ja Åbo akademin vuonna 1998 perustama yhteistyöelin, jonka tarkoituksena on koordinoita kansantaloustieteen alan opetusta ja käynnistää yhteisiä tutkimushankkeita. (<http://www.ace-economics.fi/>)

ACE on myös discussion paper –tyyppisten tieteellisten tutkimusraporttien julkaisuareena, jonka sivuilta on ladattavissa julkaisuiden kokotekstiversiot. Ennen julkaisemista julkaisut läpikäyvät ACE:n toimituskunnan arviointiprosessin. ACE:ssa julkaistut discussion paper -julkaisut lähetetään useimmiten vielä edelleen muihin lehtiin, joissa ne vasta varsinaisesti julkaistaan.

Suhteutettaessa TUCS ja ACE –sarjoja TuKKK:n tutkimuspisteelytykseen, niissä julkaistut artikkelit tai tutkimukset saavat painoarvoa. Vaatimuksena tutkimuspisteille on, että julkaisuilla pitää olla ISSN- tai ISBN-numero. Se, miten arvostettuja sarjoja TUCS ja ACE ovat tutkijoiden ja laitosten näkökulmasta kuitenkin vaihtelee. Tästä lisää luvussa 5.2.3.

Se, miksi juuri tietojärjestelmätiede sekä kansantaloustiede ovat TuKKK:ssa edelläkävijöinä tämänyyppisessä julkaisemisessa johtuneet varmasti paljon oppiaineiden luonteesta. Tietojärjestelmätieteelle on oppiaineen epistemologisen luonteen takia luontevaa julkaista tutkimustuloksiaan sähköisesti ja tällä oppiaineella on siihen pitkät perinteet. Kansantaloustieteessä taasen OA-julkaisemisella on muutoin hyvin positiivinen leima. Kansantaloustieteen alalla on jo jonkin aikaa toiminut ja paljon näkyvyyttä saavuttanut RePEc (Research Papers in Economics), jonka tarkoituksena on levittää vapaaehtoisvoimin tietoa taloustieteen alalla tapahtuvasta tutkimuksesta. Sen kautta on vapaasti saatavilla lähes 500 000 erilaista joko julkaistua tai julkaisematonta tutkimusta. Myös ACE:ssa olevat julkaisut olisi tulevaisuudessa tarkoitus saattaa ladattaviksi RePEc:n kautta. Kansantaloustieteen alalla on toiminut jo jonkin aikaa myös muita varsin onnistuneiksi kokeiluiksi osoittautuneita OA-foorumeita kuten Theoretical Economics –lehti ja SSRN (Social Science Research Network).

TuKKK:n yhteisen julkaisurekisterin ja muutamien oppiaineiden omien julkaisuarkistojen lisäksi amanuenssit, tutkimus- ja koulutussihteerit tai assistentit eivät olleet kuulleet milloinkaan puhuttavan muista mahdollisista perustettavista julkaisuarkistoista TuKKK:n sisällä. Sellaisten perustamisen puolesta puhuisi heidän mukaansa ainakin se, että ko. arkiston avulla laitosten ja oppiaineiden tutkijat kuin myös opiskelijat tietäisivät helpommin toistensa tutkimuksista ja julkaisuista. Kukaan ei kuitenkaan maininnut sitä, että myös muut kuin tiedeyhteisön jäsenet voisivat olla halukkaita tutustumaan TuKKK:n laitoksilla tapahtuvaan tutkimukseen. Toisaalta, koska nykyinen julkaisurekisteri koetaan pääsääntöisesti helposti ylläpidettäväksi nähtiin uuden arkiston tuovan paljon lisää vaivaa työmäärän mahdollisesti lisääntyessä, mikäli muista päällekkäisistä julkaisurekistereistä ei luovuttaisi. Muita julkaisuarkistoa vastustavia argumentteja olivat tekijänoikeuksiin liittyvät näkökohdat, se, että esim. kirjat olisivat aivan liian laajoja julkaistavaksi netin välityksellä ja se, että loppujen lopuksi laitoksilla koetaan kaikkien vähänkään hyvien tieteellisten julkaisuiden, joissa tutkijat haluavat julkaista, olevan maksullisia ja näin

ollen materiaalin saaminen vapaasti saatavilla olevaan julkaisuarkistoon voisi osoittautua hankalaksi. Tämän viimeisen mielipiteen, jonka itse asiassa esitti vain yksi amanuenssi, taustalla on varmasti, se, ettei vapaasti saatavilla oleva julkaisuarkisto ole terminä tuttu. Julkaisuarkiston tarkoituksena on toimia rinnakkaisjulkaisemisen foorumina, jolloin se ei estä julkaisemasta mainituilla ”arvostetuilla” foorumeilla.

Ylipäättään julkaisuarkistoista keskusteleminen tai varsinkin OA-julkaisemiseen liittyvät asiat ovat amanuensseille ja koulutus- ja tutkimussihteereille varsin vieraita. Siitä kertoo mm. se, että yksikään vastanneista ei osannut nimetä yhtäkään OA-periaatteiden mukaan toimivaa julkaisuarkistoa tai lehteä oman laitoksensa oppiaineiden alalta. Yksikään heistä ei myöskään muistanut koskaan osallistuneensa keskusteluun ko. asioista.

5.2.2. Julkaisufoorumien valinta TuKKK:n laitoksilla

Siitä, millä kriteereillä julkaisufoorumi valitaan TuKKK:n laitoksilla, ei ole olemassa mitään virallista ohjeistusta tai toimenpideohjelmaa. Epävirallisesti kaikkien tiedossa kuitenkin oletetaan olevan se, että preferoidaan kansainvälisesti arvostettuja ja referoituja julkaisuareenoita. Arvostuksen ja laadukkuuden mittatikkuna pidetään yleisesti TuKKK:n omia tutkimuspisteitä ja journal-listoja, jotka myös painottavat julkaisemista arvostetuissa kansainvälisissä jurnaaleissa. Toisaalta julkaisufoorumin pitää laitosten henkilökunnan mukaan olla relevantti myös tutkimuksen aiheen kannalta. Loppujen lopuksi julkaisufoorumin valinnan nähdään olevan tutkijan omissa käsissä. Myöskään julkaisufoorumin valinnoista tehtävään informoimiseen ei ole laitoksilla olemassa mitään virallista kanavaa, vaan se tapahtuu useimmiten informaaleja kanavia hyväksikäyttäen: keskusteluissa tutkijakollegoiden tai väitöskirjan ohjaajan kanssa, kehityskeskusteluissa ja tutkimusseminaareissa.

TuKKK:n laitoksista yhdelläkään ei ole mitään virallista, yhteisesti sovittua linjaa, millä perusteella tutkijoita kehoitettaisiin julkaisemaan joillakin tietyillä julkaisufoorumeilla. Tällainen yhteinen linjanveto sotisi jopa yhden laitoksen vastuopettajan mukaan tieteellisen tiedon tuottamisen etiikkaa vastaan, sillä se ei olisi sopusoinnussa sen kanssa, että jokainen tutkija yksilönä tekee viime kädessä ratkaisut julkaisufoorumin suhteen. Muillakin laitoksilla ko. linjausten tekeminen koettiin jokseenkin arveluttavana, sillä julkaisufoorumivalinnan nähtiin viime kädessä olevan tutkijoiden itsensä päätettävissä sen mukaan mitä tutkimusaihetta heidän tutkimuksensa käsittelevät.

Epävirallisempia suosituksia julkaisufoorumin valinnoista kuitenkin on. Näistä ehdottomasti tärkein on julkaiseminen kansainvälisesti arvostetussa sekä referoidussa julkaisufoorumissa. Julkaisufoorumin laadukkuuden mittareina laitokset mainitsivat mm. impact factorit (JIF), kansainvälisten journaaleiden ranking-listaukset (kuten www.harzing.com) ja SSCI-indeksissä mukana olevat lehdet. Ylivoimaisesti useimmin kuitenkin laitosten johtajat, vastuopettajat ja jatko-opinnoista vastaavat ohjaajat kuitenkin mainitsivat TuKKK:n oman tutkimuspisteytyksen ja siihen liittyvän Journal-listan. Neljästä laitoksesta ainoastaan yleisen taloustieteen laitoksen henkilökunta ei maininnut koulun omaa tutkimuspisteytystä valintakriteerinä julkaisufoorumeita valittaessa, mutta myös tämän ko. laitoksen henkilökunta painotti kansainvälisten referoitujen journaaleiden tärkeyttä julkaisemisessa ja juuri näitä julkaisufoorumeitahan myös TuKKK:n oma tutkimuspisteytys suosii.

Toinen usein mainittu kriteeri julkaisufooriumia valittaessa oli se, että julkaisufoorumin julkaisupolitiikka sekä sisältö on sen suuntainen että julkaisulupaa hakevan artikkelin tutkimuksellinen lähestymistapa sekä aihe sopivat siihen. Sama seikka tuli esiin myös tutkijoille esitettyjen kysymysten yhteydessä. Tällä seikalla nähdään olevan suuri vaikutus siihen, saako artikkeli julkaisuluvan. Tässäkään asiassa ei kuitenkaan haluta tinkiä julkaisufoorumin laadukkuudesta. Tosin joissakin tapauksissa aiheen

mukaisen julkaisufoorumin löytyminen on jopa laatukriteereitä tärkeämpi tekijä. Kaikkien tutkimusaiheiden julkaisemiseen kaikkein arvostetuimmat foorumit eivät vain yksinkertaisesti sovi ja toisaalta aiheesta riippuen, jollakin erikoistuneella (mutta ei niin arvostetulla) foorumilla voi tavoittaa paremmin ne henkilöt, jotka todella ovat tutkimusaiheesta kiinnostuneet. Tämä seikka tuli esiin varsinkin markkinoinnin laitoksen henkilökunnan vastauksissa. Ehkä heidän tutkimustensa aiheet saattavat kiinnostaa enemmän myös laajempaa lukijakuntaa. Toisaalta myös muilla laitoksilla oli havaittavissa samankaltaisia näkökulmia riippuen ko. henkilökunnan jäsenen omasta paikasta oppiaineensa tutkimuksellisessa kentässä. Mikäli omat tutkimusaiheet eivät noudattele oppiaineen valtaväyliä, on oman ”lokeron” löytyminen julkaisuille ensiarvoisen tärkeää. Tässä kohdin OA-foorumit koettiin mielekkäämpinä vaihtoehtoinen perinteisimmille julkaisukanaville kuin muuten. Seikka, joka tuli jo esille tutkijahaastatteluiden materiaalin analyysissä.

Julkaisufoorumin valintaa ei ohjaile ainoastaan erilaiset laadukkaista julkaisufoorumeista tehdyt listaukset, vaan oman tutkimusaiheen erityislaatuisuus siis sanelee myös hyvin voimakkaasti julkaisufoorumin valintaa. Tutkijat ovatkin varsin yksin tilanteessa, jossa valitsevat julkaisufoorumia artikkelilleen. Laitosten henkilökunnan mukaan julkaisufoorumin valinta onkin loppujen lopuksi hyvin vahvasti tutkijan omassa harkinnassa. Tässä kohdin kukin TuKKK:n laitos mainitsi informaalit keskustelut (joko oppiaineen professorin, jatko-opiskelijoilla väitöskirjan ohjaajan tai muiden tutkijakollegoiden kanssa) sekä ”perimätiedon”, henkilökohtaisten suhteiden ja muiden jäsentymättömien periaatteiden mukaisesti määrittyvien seikkojen mukaan ohjautuvat valinnat tärkeimmiksi keinoiksi julkaisuforumivalintaa tehtäessä. Useimmiten keskustelut menevät niin, että nuoremmat tutkijat kysyvät neuvoa niiltä, jotka ovat kauemmin tutkimustyötä tehneet. Käytännössä valinta on ”helppo”, mikäli oman aiheen takia ja muutoin voidaan julkaista oppiaineen arvostetuimmilla foorumeilla, mutta mikäli ei, ”keskikastiin” sijoittuvien julkaisuforumien välillä valintaa tehtäessä joudutaan turvautumaan

enemmän tutkijan subjektiivisen arvoinnin varaan. Ehkäpä laitoksen vallitsevat toimintalinjaukset julkaisuareenoiden suhteen, mikäli niistä nyt voidaan yleisellä tasolla edes puhua, ”purevat” parhaiten juuri silloin, kun julkaisulupaa hakeva artikkeli nähdään arvokkaana ja tutkimuksen valtaväylään sopivana. Mikäli artikkelin aihe ei sovi tähän kategoriaan, on tutkimusentekijällä enemmän mietittävää sen suhteen, millä foorumilla julkaisunsa haluaa julkaista. Näissä tilanteissa myös muiden tutkijakollegoiden tuoma kokemus nousee ensiarvoisen tärkeäksi.

Julkaisufoorumeista tiedottaminen tapahtuu TuKKK:n laitoksilla pääsääntöisesti informaaleja kanavia pitkin. Viimeistään jatko-opinto -vaiheessa jokaisella laitoksella julkaisemiseen liittyvät asiat otetaan käsittelyyn paitsi epävirallisissa keskusteluissa työn ohjaajan kanssa kuin myös oppiaineen tutkimusseminaareissa, joita järjestetään muutaman kerran lukukaudessa. Muun henkilökunnan kanssa keskustelua julkaisufoorumeista käydään myös laitos- tai ainepalavereissa sekä vuosittain käytävissä kehityskeskusteluissa. Markkinoinnin laitoksen yksi vastuopettajista mainitsi ainoana myös vuoden parin välein tuotetut ulkomaisten vierailijoiden luennot, joilla myös julkaisuasioista keskustellaan lähinnä vierailijan omien kokemusten valossa. Samainen opettaja mainitsi myös TuKKK:n omat noin 2 vuoden välein järjestettävät jatko-opintopäivät, joissa myös julkaisuasioista keskustellaan. Julkaisuasioista tiedottaminen, mm. se, miten kertoa uusista mahdollisista julkaisufoorumeista on siis varsin hajanaista laitoksilla. Mitenkään keskitetysti niistä ei keskustella, vaan tiedottaminen tapahtuu pääsääntöisesti epävirallisia kanavia pitkin. Tämä seikka heijastelee varmasti myös luvun alussa mainitsemaani seikkaa, eli sitä, että julkaiseminen ylipäätään koetaan tutkijoiden omaksi toiminnaksi, johon laitosten suunnalta ei haluta liiemmin puuttua antamalla mitään tiukkoja ohjeita tai periaatepäätöksiä. Toisaalta ehkä vaatimus siitä, että tutkijat julkaisisivat kansainvälisesti arvostetuissa ja referoiduissa julkaisufoorumeissa, koetaan niin itsestään selvyytensä, ettei erillistä, keskitetympää tiedottamista tarvita.

5.2.3. OA-julkaiseminen TuKKK:n laitoksilla

Tutkimukseni alaisista laitoksista yhdelläkään ei ollut virallista yleistä kantaa suhteessa OA-julkaisemiseen. Tästä huolimatta laitoksilla yleisesti suhtaudutaan OA-julkaisemiseen varovaisen optimistisesti tietyn laatuun liittyvin varauksin. OA-julkaisemisen kenttää tunnetaan kuitenkin myös laitosten johtajien, vastuuopettajien ja jatko-opinnoista vastaavien ohjaajien keskuudessa huonosti. Myös OPM:n antamat suositukset tieteellisen tiedon vapaasta saatavuudesta olivat kaikille tutkimukseni kyselyyn vastanneille henkilöille entuudestaan tuntemattomia. Sinänsä suositusten sisältämät näkökohdat eivät kohdanneet suurta vastarintaa. Suosituksissa mainittuja avoimia julkaisuarkistoja on jo olemassa kansantaoustieteen ja tietojärjestelmätieteen oppiaineilla ja näistä ensimmäisessä myös tutkijoiden suositellaan julkaisevan tutkimusuransa alkuvaiheessa. Muutoin laitoksilla OPM:n suositusten mukaisesti OA-foorumeilla julkaisemista ei erikseen suositella tai sen eduista informoida.

Koska perinteisempien julkaisukanavienkin ”markkinointi” tai niistä tiedottaminen on TuKKK:ssa hyvin hajanaista, voidaan vain arvailla miten hataralla pohjalla on OA-julkaisufoorumeista tapahtuva informointi. Syynä ei varmaankaan ole se, etteikö OA-julkaisemista jotenkin laitosten kannalta ”haluttaisi” markkinoida. Syynä on pikemminkin se, että julkaisuasioista tiedotetaan ylipäättään melko järjestäytymättömästi. Laitoksilla tuntuu vallitsevan yleinen mielipide siitä, että nämä asiat ovat laitoksen päätäntävällän ulottumattomissa ja jokaisen tutkijan omien henkilökohtaisten valintojen mukaisia. Lisäksi luotetaan siihen, että jokainen ottaa julkaisuasioista itse selvää informaaleja kanavia pitkin ja pitäen mielessään sen, että lähtökohtaisesti jokainen tutkija pyrkii julkaisemaan kansanvälisesti arvostetuissa ja referoiduissa julkaisuissa. Se, mitä ne ovat, on luettavissa TuKKK:n tutkimuspisteytysohjeista. Mikäli nämä eivät tutkijan tutkimusaiheelle ole sopivia, on julkaisuforumivalinta tehtävä omien subjektiivisten mieltymysten mukaan tai

kokenemattomampien tutkijoiden on tässä kohdin keskusteltava vanhempien kollegoidensa kanssa.

Kysyttäessä yleistä kantaa suhteessa OA-julkaisemiseen vain kansantaloustieteen oppiaineen (yleisen taloustieteen laitos) kaksi vastuopettajaa sanoi suoraan, että OA-julkaisemista ”kannatetaan”. Kuitenkin kolmas saman oppiaineen vastuopettaja sanoi, ettei mitään yhteistä kantaa kuitenkaan ole olemassa. Tämän mielipide-eron taustalla voi nähdä sen, että henkilökohtaisesti kaksi ensin mainittua suhtautui OA:ta kohtaan positiivisemmin ja näin ollen ehkä omasta henkilökohtaisesta näkökulmastaan näki OA-julkaisemisen olevan myös laitoksen kannalta kannatettavaa. Nämä kaksi henkilöä myös olivat julkaisseet OA-foorumeilla. Kolmas vastuopettaja suhtautui OA-julkaisemista kohtaan kuitenkin suuremmalla varauksella, eikä näin ollen kokenut OA-julkaisemiseen laitoksellakaan olevan mitään yleistä mielipidettä. Kansantaloustieteen oppiaineessa julkaisemisen aloituspaikaksi myös suositellaan oppiaineen Turun yliopiston ja Åbo akademin kanssa yhteistyössä julkaistavaa ACE-julkaisusarjaa, joka toimii OA-periaatteiden mukaisesti. ACE on kuitenkin tarkoitettu discussion paper –tyyppisille julkaisuille, joten mitään lopullisia julkaisuja ei julkaisusarjasta löydy. Lisäksi Theoretical Economics –lehti on kansantaloustieteen yhden vastuopettajan mukaan sen verran onnistunut kokeilu, että siinä voisi suositella julkaisemista. Kansantaloustieteen oppiaineessa suhtaudutaan muutenkin paitsi OA-julkaisemiseen myös rinnakkaisjulkaisemiseen hyvin positiivisesti unohtamatta kuitenkaan julkaisukanavan laatuun liittyviä vaatimuksia. Vaikka kansantaloustieteessä suhtaudutaankin ainakin osittain hyvinkin positiivisesti OA-julkaisemiseen, en kuitenkaan näe näiden yksittäisten kannottojen kuvastavan koko laitoksen mielipidettä sillä yleisen taloustieteen laitoksella on myös muita oppi-aineita (taloustieteiden kvantitatiiviset menetelmät sekä yritys juridiikka).

Muiden laitosten johtajien, vastuopettajien tai jatko-opinnoista vastaavien ohjaajien mukaan mitään yleistä, laitoksen yhteistä kantaa OA-julkaisemista

kohtaan ei ole olemassa. Syynä on se, ettei näillä laitoksilla heidän mukaansa juurikaan tapahdu OA-julkaisemista. Niinpä OA-julkaiseminen ei kyseisillä laitoksilla ole ollut keskustelujen teemana. Toisaalta markkinoinnin laitoksen johtaja mainitsi yhdeksi mahdolliseksi syyksi sen, ettei edes koulun tasolla ole olemassa mitään yhteistä kantaa suhteessa OA-julkaisemiseen. Koska hänen mukaansa esim. TuKKK:n tutkimuspisteytyksessä ei mitenkään erityisesti tuoda esille OA-foorumeita, niiden käyttöä ei varsinaisesti kannustetakaan. Myös yksi markkinoinnin laitoksen vastuuopettajista mainitsi, että mielipiteen muodostumiseksi tarvittaisiin talon tasoista keskustelua, ennen kuin yksittäisillä laitoksilla voitaisiin ottaa asiasta sen enempää kantaa. Yhteistä näille laitoksille oli myös se, etteivät niiden kyselyyni vastanneet henkilökunnan jäsenet juurikaan osanneet mainita OA-kriteerit täyttäviä julkaisufoorumeita omalta oppialaltaan. Ainoastaan kaksi markkinoinnin laitoksen vastuuopettajaa osasi mainita yhden OA-foorumin. Näistä toisen toimituskuntaan kyseinen vastuuopettaja itse kuului, mutta arvioi sen merkittävyyden olevan melko vähäinen sen kapea-alaisuuden takia.

Vaikka mitään yhteistä kantaa laitoksilla, ehkä kansantaloustieteen oppiainetta lukuunottamatta, ei ollutkaan, yleinen mielipideilmasto OA-julkaisemista kohtaan on kuitenkin laitoksilla varovaisen myönteinen. OA-foorumeiden kohdalla oltiin halukkaita tietämään ko. foorumin arvostuksesta sekä julkaisukriteereistä. Tämä seikka ei kuitenkaan koske mitenkään erityisesti OA-foorumeita, vaan koskee ylipäätään kaikkia julkaisufoorumeita. Niiden kaikkien laatukriteerit on oltava tiedossa, ennen kuin niissä voidaan suositella julkaistavan. Kuvaavia kommentteja suhtautumisesta OA-julkaisemiseen olivat: ”Periaatteessa kannatettavaa, mutta käytännössä sinne on pitkä matka” tai ”Ihan ok meidän puolestamme, kunhan julkaisufoorumin arvostus ei tästä kärsi”.

Se, miten OPM:n suositukset on TuKKK:ssa otettu huomioon, oli hyvin yksiselitteistä: ei mitenkään. Yksikään kyselyyni vastanneesta henkilöstä ei ollut koskaan kuullutkaan ko. suosituksista. Useimmat siis saivat ensi

kosketuksensa ko. suosituksiin kyselyni kautta. Ehkä juuri tästä johtuen kommentit suosituksista olivat paikoin jopa pöyristyneitä. Yhden vastuuopettajan mukaan suositukset olivat jopa ”järjettömiä”. Hänen mukaansa opetusministeriö ei todellakaan voi säädellä, missä yksittäinen tutkija julkaisee. Yhden laitoksen johtajan mukaan taas:

”opetusministeriön toinen ”suositus” siitä, että tieteen täytyy olla korkeatasoista (mihin ainoa mittari on, että kuinka hyvissä lehdissä on julkaissut) on pahasti ristiriidassa tämän (OPM:n suositusten OA-julkaisemisesta) kanssa.”

Hieman ristiriitaisesti näiden kommenttien kanssa on kuitenkin se, että sinänsä suosituksissa esiin nostetut seikat eivät nostaneet kenenkään kyselyyni vastanneen henkilön mielissä mitään suurta vastarintaa. Useassa kommentissa ongelmana nähtiin lähinnä se, ettei OA-foorumien tason uskota olevan niin hyvä, että ne voitaisiin nostaa niin keskeiseen osaan julkaisufoorumeita mietittäessä kuin mitä opetusministeriön suositukset ehkä edellyttävät. Lisäksi tietynlainen ylhäältä tuleva opastus asiassa koetaan epämiellyttäväksi. Muutamien kommenttien taustalla oli hienoinen epäily siitä, miten hyvin opetusministeriössä edes tunnetaan julkaisemisen ja kustantamisen maailman lainalaisuuksia suhteessa tieteellisen tiedon tuottamiseen. Lisäksi ongelmana nähtiin myös tekijänoikeuksiin liittyvät seikat. Muun muassa yhden kommentin mukaan OA-aineistoksi voitaisiin tekijänoikeudellisten tekijöiden vuoksi laittaa vain ”riittävän vanhat jutut”, ilman että tutkija joutuisi oikeusprosessiin alkuperäisen kustantajan kanssa. Toisen kommentin mukaan useat nuoremmat tutkijat ”varmasti haluaisi julkaista rinnakkaisesti verkossa artikkelinsa, mutta miten sen tekisi, kun kustantajan copyright estää sen...” Näin ollen julkaisemista OA-foorumeilla ei erikseen ole yleisesti suositeltu tutkijoille, niiden eduista ei ole informoitu, eikä mistään avoimien julkaisuarkistojen perustamisesta ole ollut puhetta.

Poikkeuksena tässä ovat jo edellä mainitsemani kansantaloustieteen oppiaine, joka mm. suosittelee varsinkin nuorempia tutkijoita julkaisemaan ACE-julkaisuarkistossa sekä tietojärjestelmätieteen oppiaine, jolla on jo olemassa oleva elektroninen julkaisuarkisto TUCS. TUCS:n arvostus ei tosin oppiaineen sisällä ole kovinkaan korkealla saamieni kommenttien perusteella. Laitoksen johtajan mukaan TUCSissa julkaistaan kaikki ”tieteellisesti arvottomat paperit” eikä siinä julkaiseminen hänen mukaansa meritoi mihinkään. Kuvaavaa on myös se, että oppiaineen kolmesta vastuopettajasta ja jatko-opintojen ohjaajasta ei yksikään mieltänyt sitä edes OA-foorumiksi, eikä myöskään maininnut suosittlevansa siinä julkaisemaan. Syynä on se, että TUCS:ssa julkaistavat artikkelit ovat lähinnä discussion paper –tyyppisiä tieteellisiä tutkimusraportteja tai puheenvuoroja, ei lopullisia tutkimusartikkeleita.

Yksi suuri syy sille, miksei kyselyyni vastanneista laitosten johtajista, vastuopettajista tai jatko-opinnoista vastaavista ohjaajista suurin osa ollut suositellut avoimia tiedelehtiä tai informoinut OA-foorumeihin liittyvistä eduista oli samainen epä tietoisuus koko OA-julkaisemisen maailmasta joka oli jo havaittavissa tutkija- ja opettajahaastatteluja tehtäessä. Esimerkiksi oman alan OA-foorumeita osattiin vain muutamassa tapauksessa mainita. 11 kyselyyn osallistuneesta vain 5 osasi mainita oman oppi-aineensa alalta vähintään yhden OA-foorumin ja heistäkin vain 2 enemmän kuin yhden. Ihan lähitulevaisuudessa tuskin tietoisuus niistä tulee kasvamaan mikäli on uskominen kyselyyni tulleita vastauksia. Päällimmäinen syy on epäluuloisuus OA-foorumeiden laatu kriteereitä kohtaan. Yhdessä kommentissa nähtiin ongelmaksi mm. se, että tieteenalalla vuosittain syntyy suuri määrä uusia ”referoituja”lehtiä, joiden toiminta on hyvin kyseenalaista tieteellisen arvioinnin tason kannalta ja joidenkin tahojen mukaan OA-julkaiseminen olisi askel jopa ”villimpään” suuntaan. Yhden kommentin mukaan nykytutkijat ”googlettavat”, jolloin avoimesti saatavilla olevat julkaisut saavat huomiota ja tulevat luetuiksi ilman, että kukaan kiinnittää huomiota julkaisun laatuun. Niinpä hänen mukaansa kaivattaisiin ”siis tietoa

ja ennen kaikkea uskottavia mallisuorituksia tai tien näyttämistä joiltakin hyviltä lehdiltä” ennen kuin OA-julkaiseminen saisi suurempaa kannatusta.

Toisaalta kyselyni perusteella jäin itse miettimään sitä, kaipaavatko tiedeyhteisön konkreettisten seinien sisällä, korkeakoulun tietovarantojen ääressä työskentelevät tutkijat edes OA-julkaisemista. Yhden kommentin mukaan nimittäin ”meillähän on elektroniset tiedekirjastot, joista kaikkien meidän keskeisten journalien artikkelit saa”. Tämä kommentti kuvaa sitä tilannetta joka meillä täällä kehittyneissä teollisuusmaissa varmasti pitkälti tieteellisessä maailmassa on. Miksi julkaista jossain huonommin arvostetuissa, mutta vapaasti kaikkien (jopa niiden, jotka eivät nettiyhteyden kautta ole oikeutettuja ilmaiseksi tutustumaan elektronisten tiedekirjastojen kokoelmiin) saavutettavissa olevassa journalissa, kun se ei kuitenkaan meritoi tutkijaa omalla urallaan, vaikka saavuttaisikin enemmän huomiota? Tällaisten kannanottojen taustalla saattaa olla kyseisen henkilön oma suhtautuminen tieteellisen tutkimuksen tuottamiseen. Hän ei ehkä ajattele tuottavansa sitä ”suurelle” yleisölle vaan kapea-alaisemmalle lukijakunnalle. Tutkija- ja opettajahaastatteluiden pohjalta voisinkin väittää OA-julkaisemisen puhuttelevan enemmän niitä tutkijoita tai opettajia, joiden tavoitteenaan on tutkimustuloksillaan saavuttaa mahdollisimman suuri ja asialle vihkiytynyt ”oikeanlainen” yleisö ja jollakin tavoin muuttaa ja ravistella perinteisiä tieteen tekemisen tapoja.

5.3. Hallinto- ja tukipalveluiden haastattelun analyysi

Haastattelumateriaalin, joka osittain koostui kasvokkain tehdyistä vapaamuotoisista haastatteluista kuin myös sähköpostitse tehdyistä vapaamuotoisista kyselyistä, luokittelun tein haastatteluiden teemojen mukaisesti. Luokittelin aluksi haastattelumateriaalin sen mukaan, mitä puolia halusin näillä vapaamuotoisilla haastatteluilla selvittää. Tämän jälkeen aloin koota haastatteluista näihin teemoihin liittyviä kommentteja.

Keskeisimmät kysymykset, joihin halusin näiden haastatteluiden avulla saada vastauksia olivat:

1) OA-julkaisemisen yleisyys TuKKK:ssa tällä hetkellä. Miten hyvin sitä tällä hetkellä tunnetaan, mitä asenteita sitä kohtaan on ja mitä mahdollisia ohjeistuksia sen suhteen on annettu haastatteluiden kohteena olevien toimikuntien ja työryhmien, sekä yleisemmin koko korkeakoulun puitteissa?

2) OPM:n suositukset. Miten suositukset on otettu vastaan vai onko niitä noteerattu mitenkään? Miten TuKKK:ssa toteutuvat OPM:n suositusten eri kohdat tällä hetkellä?

3) Aiheuttavatko OPM:n suosituksissa olevat näkökohdat jatkossa jotain toimenpiteitä TuKKK:ssa? Avoimien julkaisuarkistojen suhteen? OA-julkaisufoorumeista tiedottamisen suhteen?

Seuraavassa olen jakanut analyysini tulokset omiksi alaluvuikseen siten, että kysymykseen numero 1 liittyvät seikat käsittelen omassa alaluvussa 5.3.1. ja kysymyksiin 2 ja 3 liittyvät seikat olen yhdistänyt omaksi alaluvuksi 5.3.2.

5.3.1. OA-julkaisemisen tila Turun kauppakorkeakoulussa

Myös haastattelemieni hallinto- ja tukipalveluiden henkilökunnan mukaan tietoisuus OA-julkaisemisesta on TuKKK:ssa melko vähäistä. Heidän mukaansa OA-julkaisemista ei TuKKK:ssa juurikaan tapahdu, sen kenttä tunnetaan huonosti, sen suhteen ei ole käyty mitään yhteisiä keskusteluja eikä sen suhteen ole olemassa mitään yleisiä ohjeistuksia tai toimenpideohjelmia. Suhtautuminen OA-julkaisemiseen on kuitenkin yleisesti positiivista ja sen mahdollisuudet mm. tutkimustiedon näkyvyyden parantamisessa tunnustetaan. Kaikkein positiivisimmin OA-julkaisemista

kohtaan suhtaudutaan Julkaisutoimikunnassa ja tämän toimikunnan sisällä joihinkin toimiin OA-julkaisemisen tunnettavuuden lisäämiseksi on ryhdyttykin.

TuKKK:n toimielinten ja tukipalveluiden henkilökunnan mukaan OA-julkaisemisen kenttä on kaiken kaikkiaan melko tuntematon vielä TuKKK:ssa. Lisäksi siitä käytävä keskustelu on lähes olematonta. Esimerkiksi toimielimistä ainostaan Julkaisutoimikunnassa on OA-julkaisemisesta keskusteltu erikseen, kun taas muissa toimielimissä (Tutkimuksen arvioinnin toimikunta TAT ja Tutkimus- ja jatkokoulutustoimikunta TuJa) siitä ei ole missään vaiheessa käyty keskustelua. Myöskään ATK-palveluiden, viestinnän tai kirjasto-tietopalvelun johtajien mukaan OA-julkaisemisesta ei ole käyty koulun tasolla keskustelua. Heistä ainoastaan kirjasto-tietopalvelun johtaja muisteli tulosneuvotteluissa maininneensa TuKKK:n rehtorille open archives – verkoistoista sekä siihen liittyen Doria-palvelusta, mutta mitään palavereja esim. Dspacesta tai Doriasta muuten ei TuKKK:n puitteissa ole pidetty. Kirjasto-tietopalvelu kuitenkin haluaa seurata kehitystä OA-julkaisemisen saralla lähettämällä mm. julkaisuasioista vastaavan kirjastoamanuenssinsa OA-julkaisemista pohtiviin seminaareihin ja keskustelutilaisuuksiin.

TAT:n puheenjohtajan ja sihteerin mukaan OA-julkaiseminen ei ole ollut milloinkaan työryhmän esityslistalla, laitoksilta ei ole ehdotettu OA-foorumeita mukaan koulun journal-listaukseen, eikä sen suhteen ole annettu mitään kannanottoja tai ohjeistuksia. TAT:n puheenjohtajan mukaan työryhmässä on lähdetty siitä, ettei sen toisaalta pidäkään puuttua siihen, missä tutkimustietoa julkaistaan, vaan se on jokaisen tutkijan omassa harkinnassa. Toisaalta TAT:n puheenjohtaja kuitenkin myöntää sen tosiasian, että TuKKK:n tutkimuspisteytys (joka on TAT:n laatima) saattaa ainakin epäsuorasti vaikuttaa TuKKK:n tutkijoiden julkaisukäyttäytymiseen. TuJan puheenjohtajan ja sihteerin mukaan OA-julkaisemisesta ei toimikunnassa ole erikseen puhuttu mitään, eikä mitään kannanottoja sen suhteen ole tehty. Puheenjohtajan mukaan asialistalla on

ollut monia paljon akuutimpiakin aiheita ja koska OA-julkaiseminen ei ole saanut osakseen mitään ”valtavaa innostuneisuutta tutkija-kollegoiden keskuudessa” ovat keskustelut OA-foorumeista jääneet ainakin toistaiseksi. Sihteerin mukaan keskustelun herättäminen paitsi OA-julkaisemisesta kuin myös yleisemmin niistä julkaisufoorumeista, jotka ovat TuKKK:lle tarkoituksenmukaisia, on ensiarvoisen tärkeää. Keskustelua julkaisufoorumeista yleisellä tasolla TuJassa on käytykin varsin laajasti. Puheenjohtajan mukaan TuJa pyrkii yleisellä tasolla signaloimaan julkaisemisen tärkeyttä ja sitä, että kaikilla tutkijoilla tähtäin olisi pitkällä jänteellä arvostetuissa kansainvälisissä joulleissa.

Vaikka näiden kahden toimielimen (TAT ja TuJa) kuin ei myöskään haastattelemieni tukipalveluiden henkilökunnan mukaan tietoisuus OA-julkaisemisesta TuKKK:ssa ollut suurta, yleinen asenneilmasto OA-julkaisemista kohtaan oli kuitenkin melko positiivinen. Esimerkiksi TAT:n puheenjohtaja ja sihteeri molemmat mainitsivat, että työryhmälle OA-foorumi on lähtökohtaisesti yhtä hyvä siinä missä mikä tahansa muukin foorumi, mikäli sillä vain on ISBN- tai ISSN-numero. Sihteerin mukaan suhtautuminen OA-julkaisemiseen on pyritty pitämään mahdollisimman neutraalina: julkaisun arvo mitataan muilla tekijöillä kuin pelkästään sillä, minkälainen julkaisufoorumi on.

Ainoa toimielin, joka oli ottanut jopa virallisesti kantaa OA-julkaisemiseen ja oli myös käynyt siitä keskustelua oli Julkaisutoimikunta. Julkaisutoimikunnan sihteerin mukaan mm. Helsingin yliopiston rehtorin antamasta tallennusvelvoitepäätöksestä on keskusteltu. Lisäksi OA-julkaiseminen on ollut keskustelun aiheena julkaisemiseen liittyvien yhteistyökuvioiden puitteissa. TuKKK:n Julkaisutoimikunta on vuoden 2008 syksyn aikana, konsortion myötä, käynyt keskusteluita yhteistyön kehittämisestä Turun yliopiston ja Åbo akademin julkaisusarjoista vastaavien henkilöiden kanssa tarkoituksena kehittää julkaisuiden markkinointia, viestintää ja näkyvyyttä, tekijöitä jotka ovat läheisesti yhteydessä myös OA-julkaisemisen periaatteiden kanssa. Puheenjohtajan ja

sihteerin mukaan Julkaisutoimikunta suhtautuu erittäin positiivisesti tieteellisen tiedon avoimeen saatavuuteen ja onkin tehnyt päätöksen tehdä asiasta TuKKK:n tiede- ja opetusneuvostolle kirjelmän, jossa kerrotaan Julkaisutoimikunnan periaatteellinen kanta suhteessa OA-julkaisemiseen ja pyydetään tiede- ja opetusneuvostolta kannanottoa asian suhteen sekä toimintaohjeita ja käytännön asioiden selvittämistä. Kirjelmä on tarkoitus jättää tiede- ja opetusneuvostolle vuoden 2008 lopulla.

Vaikka Julkaisutoimikunta on toiminut OA-julkaisemisen suhteen jonkinlaisena edelläkävijänä TuKKK:ssa ehkä jo toimenkuvansakin puolesta, ei se kuitenkaan koe olevansa kykeneväinen yksin olemaan vastuussa siitä, että esimerkiksi TuKKK:n julkaisusarja jatkossa olisi OA-kriteerit täyttävä tai että koko koulun tasolla voitaisiin tehdä mitään vastaavaa tallennusvelvoitepäätöstä kuin Helsingin yliopistolla on tehty. Julkaisutoimikunnan puheenjohtajan mukaan päätökset suuntaan tai toiseen tapahtuvat muualla. Se, mitä Julkaisutoimikunta voi tehdä, on se, että se voi suositella mukaanlähtöä ja tuoda esille asioita, joista kannattaa keskustella ennen lopullisia päätöksiä.

5.3.2. TuKKK ja OPM:n suositukset – nyt ja tulevaisuudessa

OPM:n antamat suositukset tieteellisen tiedon vapaasta saatavuudesta olivat haastattelemilleni toiminelinten ja tukipalveluiden henkilöille yhtä tuntemattomia, kuin ne olivat olleet laitostenkin henkilökunnalle. Sinällään suosituksissa olevat näkökohdat eivät kuitenkaan aiheuta vastustusta. Nykyisin TuKKK:ssa ei ole julkaisuarkistoja, jotka täyttäisivät kaikki avoimille julkaisuarkistoille asetetut kriteerit. Kuitenkin jonkinlainen julkaisuarkiston aihio on olemassa TuKKK:n elektronisen julkaisusarjan ja julkaisurekisterin muodossa. Toista suosituksissa esiin nostettua asiaa, OA-foorumeista informoiminen ja niissä julkaisemisen suosittelu, ei ole toistaiseksi toteutettu mitenkään. Tulevaisuudessa luonteva ”media” näistä asioista tiedottamiselle voisivat olla ainakin Tutkimus- ja

jatkokoulutustoimikunnan järjestämät jatko-opintopäivät, joissa julkaisemista on käsitelty yleisemmin.

Ainoastaan kirjasto-tietopalvelun johtaja oli tietoinen OPM:n antamista suosituksista tieteellisen tiedon vapaasta saatavuudesta. Muutoin ne olivat melko tuntemattomia. Se, millä tavoin OPM:n suosituksissa esiin nostetut näkökohdat nykyisellään toteutuvat TuKKK:ssa, on melko vähäistä. Puhuttaessa avoimista julkaisuarkistoista sanan varsinaisessa merkityksessä (avoimesti ja vapaasti saatavilla oleva referoitujen rinnakkaisjulkaisuiden foorumi, joka on OAI-yhteensopiva), voidaan todeta, että sellaista ei TuKKK:ssa ole käytössä (poikkeuksena kuitenkin ehkä kansantaloustieteen ACE ja tietojärjestelmätieteen TUCS tietyin varauksin (eivät esim. sisällä lopullisia artikkeleita)). Nykyisellään TuKKK:ssa tapahtuvaa tutkimustietoa arkistoidaan julkaisurekisteriin (jota käsittelin jo luvussa 5.2.1) sekä TuKKK:n omaan julkaisusarjaan. Lisäksi opinnäytetyöt löytyvät TuKKK:n kirjastojärjestelmän, Valpurin, kautta. Tutkimuksellisesti arvokkaampi näistä kahdesta jälkimmäisestä on kuitenkin TuKKK:n julkaisusarja, johon keskityn seuraavassa.

TuKKK:n julkaisusarjassa ilmestyy tällä hetkellä yhdeksän sarjaa. Sarja A sisältää väitöskirjat ja muut työt, joilla on tieteellinen arvo. A-sarjaan tulevista käsikirjoituksista pyydetään myös Julkaisutoimikunnan ulkopuolisen asiantuntijan kirjallinen lausunto. Sarja B, johon kuuluvat erityisesti opetustarkoitukseen suunnatut julkaisut. Sarja C, johon kuuluvat työt, joilla katsotaan aiheensa perusteella olevan julkaisemista puoltavia erityis-syitä. Sarja D joka sisältää lisensointitutkimukset sekä sarja Keskustelua ja raportteja (KR), johon kuuluvat tieteelliset tutkimusraportit ja puheenvuorot tai muokatut pro gradu -työt. Lisäksi sarjoista A, C, D ja KR ilmestyy myös elektroninen versio.

<https://intranet.tse.fi/Tutkimus/Käsikirjoitusohje2007.pdf>

Julkaisusarjaan tulevat käsikirjoitukset käyvät läpi Julkaisutoimikunnan jäsenten arvosteluprosessin, ja mikäli kaikki puoltavat käsikirjoituksen julkaisemista, se saa julkaisuluvan. Väitöskirjat käyvät läpi oman arviointiprosessinsa. Elektroniset julkaisut talletetaan kokonaisuudessaan Julkaisutoimikunnan sihteerin toimesta TuKKK:n julkaisutietokantaan ja niihin tehdään linkit myös TuKKK:n kirjasto-tietopalvelun kirjastojärjestelmästä. Ne löytyvät myös TuKKK:n nettisivujen kautta. Elektronisten kokotekstiversioiden käytölle ei ole haluttu asettaa mitään rajoituksia. Ainoastaan muuttaminen ja muokkaaminen on estetty. Tekijä säilyttää tekijänoikeutensa julkaisuun täydellisenä ja voi näin ollen rinnakkaisjulkaisusta saman tutkimuksen myös muilla foorumeilla.

Tällä hetkellä elektronisten julkaisuiden pitkäaikaissäilytyksestä ei vastaa kukaan muuten kuin ATK-keskus varmuuskopioin. Tällä hetkellä julkaisutoimikunnassa ollaan pitkäaikaissäilytyksen suhteen melko odotavalla kannalla, sillä kansallista yhteistä säilytysalustaa (Dspace tai jokin muu) ei vielä laajalla rintamalla ole otettu käyttöön ja Julkaisutoimikunnassa halutaan odottaa mahdollisia yhteistyökuvioita sen ja muidenkin teknisiin yksityiskohtiin liittyvien asioiden suhteen. Toistaiseksi TuKKK:n julkaisusarja ei myöskään ole OAI-yhteensopiva, joten sinne talletetut julkaisut eivät löydy yleisten hakupalveluiden kautta muuta kuin osittain mm. googlen kautta. Myös tällä rintamalla odotetaan mahdollisia yhteistyökuvioita ja kansallisen version käyttöönottoa ja kokemuksia siitä.

Tällä hetkellä TuKKK:n julkaisusarjan suosio on ollut Julkaisutoimikunnan puheenjohtajan ja sihteerin mukaan hiipumaan päin. Julkaisutoimikunta koettaa kuitenkin erilaisilla toimilla saada nostetuksi julkaisusarjan profiilia. Esimerkiksi tavoitteena on saada nuoria tutkijoita julkaisemaan enemmän TuKKK:n omassa sarjassa. Myös TuJassa on alettu kiinnittää huomiota TuKKK:n julkaisusarjan profiilin nostamiseen. TuJan puheenjohtajan mukaan kevään 2008 aikana toimikunnassa käytiin keskustelua varsinkin KR-sarjasta ja sen tulevaisuudesta. TuKKK:n KR-sarjan kanssa kilpailee muita julkaisuforumivaihtoehtoja ja etenemistapoja, joihin nuoria tutkijoita

on tarkoituksenmukaista kannustaa. Julkaisu-ura on nykyään luonteva aloittaa kansainvälisissä konferensseissa, jotka tarjoavat samalla mahdollisuuden saada jatko-opiskelijan oppimisprosessia edesauttavaa ohjausta sekä luoda kontakteja muihin samasta aihepiiristä kiinnostuneisiin. Toimintaympäristön tuomista haasteista huolimatta TuJassa nähtiin tarpeelliseksi TuKKK:n KR-sarjan säilyttäminen ja sen toimivuuteen panostaminen. Erityisesti KR-sarjan näkyvyydessä nähtiin paljon kehittämisen varaa sekä julkaisuprosessia haluttiin kehittää niin, että kirjoittajan saamassa palautteessa ja julkaisujen valintakriteereissä painottuu sisällön laatu; KR-sarjan julkaisujen tulisi edetä mahdollisimman ripeästi ja sujuvasti kansainvälisiin jurnaleihin.

Julkaisutoimikunnan puheenjohtajan mukaan julkaisusarjan suosion hiipumisen taustalla on myös sen kotimaisuus: TuKKK:n painotus kansainvälisiin julkaisuihin ei edesauta julkaisusarjan suosiota. Myöskään TuKKK:n tutkimuspisteytys ei kannusta julkaisemaan korkeakoulun omassa julkaisusarjassa (A-sarjan julkaisuista (väitöskirjoja lukuunottamatta joista saa 10 tutkimuspistettä) saa 4 pistettä, muista julkaisuista 1-2 pistettä). Myös näkyvyyden kannalta julkaisusarja ei houkuttele julkaisemaan. Julkaisutoimikunnan puheenjohtajan mukaan ongelma on tällä hetkellä julkaisutoiminnan ja viestinnän rajapinnassa, eikä ongelma ole niinkään julkaisusarjassa sinänsä. Julkaisusarjan selkeänä vahvuutena puheenjohtaja kuitenkin näkee sen, että ylipäätään on olemassa TuKKK:n oma sarja, joka mahdollistaa aloittelevienkin tutkijoiden pääsyn julkaisuprosessiin. Kirjoittajan ei siis tarvitse olla kokenut tutkijakonkari saadakseen äänensä kuuluville. TuKKK:n julkaisusarjan kaltaista julkaisuforumia ei hänen mukaansa ole kaikissa korkeakouluissa

Yksi keino julkaisusarjan näkyvyyden lisäämisessä olisi hyödyntää OA-julkaisemisen toimintaperiaatteita ja käytäntöjä. Tämä on huomattu myös Julkaisutoimikunnassa. Julkaisutoimikunta suhtautuukin avoimen positiivisesti ajatukseen OA-julkaisemisesta ja on ottanut jo joitakin askelia siihen suuntaa, että OA-julkaiseminen ”hyväksyttäisiin” myös laajemmin

TuKKK:n sisällä sekä siihen, että TuKKK:n julkaisusarja voisi tulevaisuudessa toimia sen periaatteiden mukaisesti (toimista OA-asian edistämiseksi enemmän edellä luvussa 5.3.1.).

Nykyisellään siis OPM:n antamat suositukset siitä, että korkeakoulut, yhdessä tai erikseen, perustaisivat avoimet julkaisuarkistot, joihin tutkijat voisivat tallentaa julkaisuidensa rinnakkaiskopioid, ei toteudu. Kuitenkin tulevaisuuden kannalta näen, että jonkinlainen ”aiho” matkalla kattavaan, avoimeen julkaisuarkistoon olisi jo olemassa TuKKK:n julkaisusarjassa ja TuKKK:n julkaisurekisterissä. Tilanteessa, jossa on vielä selvityksen alaisena se, miten Turun yliopiston ja Turun kauppakorkeakoulun luoma konsortio tulee jatkossa vaikuttamaan kumpaisenkin korkeakoulun julkaisusarjoihin sekä ylipäättään koko tutkimuksesta tiedottamisen kulttuuriin, ei ole mahdollista tehdä mitään äkkinäisiä päätöksiä suuntaan tai toiseen. Myös yhteistyökuviot asian tiimoilta ovat vasta muotoutumassa.

Avoimen julkaisuarkiston hyödyt mm. julkaisuiden näkyvyyden edistämässä tunnustetaan kuitenkin yleisesti. Julkaisutoimikunta suhtautuu niihin positiivisesti ja mm. tiedotuksen johtajan mukaan OA-periaatteiden mukaan toimiva julkaisuarkisto lisäisi julkaisuiden näkyvyyttä ja avoimuutta. Tällä hetkellä tiedotuksen rooli on julkaisuiden tiedottamisessa varsin vähäinen, paljon on kiinni siitä, miten aktiivisesti julkaisun kirjoittaja itse toimii ja minkälainen julkaisun aihe on. Populäärimmissä julkaisuissa tiedotus on toiminut esim. lehdistön suuntaan, muutoin ei julkaisuista ole pahemmin mediaa tiedotettu. Poikkeuksena ovat A-sarjassa julkaistavat väitöskirjat. Niiden tiedottamisesta on tähänkin asti huolehdittu aktiivisesti. Tiedotuksen johtajan mukaan tällä hetkellä ei oikein kenelläkään ole kokonaiskuvaa TuKKK:ssa ilmestyvistä julkaisuista ja tutkimuksesta. Julkaisuarkiston perustaminen voisi hänen mukaansa auttaa paremman kokonaiskuvan saavuttamisessa.

OPM:n suosituksissa painotettiin myös sitä, että tutkijoita tulisi informoida avointen julkaisufoorumien eduista ja että heitä kannustettaisiin tallentamaan tutkimustensa rinnakkaiskopiot avoimiin elektronisiin julkaisuarkistoihin. Kysyessäni sitä, millä tavoin TAT ja TuJa ovat ottaneet tämän tiedotustyön tehtäväkseen ainostaan TuJa koki roolinsa julkaisuasioista tiedottamisessa keskeisenä. TuJan sihteerin mukaan julkaisuasioista tiedottaminen on otettu huomioon vuoden, parin välein järjestettävillä jatko-opintopäivillä (viimeksi 2.11.2007), jossa julkaiseminen on yhtenä vakioteemana. Esitysten perusviestinä on ollut motivointi laadukkaisiin referee-julkaisuihin ja kansainvälisiin julkaisemiseen. Puhujina on ollut niin kokeneita julkaisijoita, arvostettujen julkaisuiden toimitushenkilökuntaa kuin päätoimittajiakin. TuJan puheenjohtajan mukaan ensi keväänä olisi tarkoitus tässä samassa yhteydessä pitää myös koko henkilökunnalle suunnattu info- ja keskustelutilaisuus julkaisemisesta. Siellä todennäköisesti puheenjohtajan mukaan tullaan puhumaan myös jotain OA-julkaisemisesta. Näillä jo toiminnassa olevilla järjestelyillä on merkitystä pohdittaessa miten mahdollisesti tulevaisuudessa OA-julkaisemisesta tutkijoita ja muuta TuKKK:n henkilökuntaa informoidaan.

Kirjasto-tietopalvelun johtajan mukaan hänen yksikkönsä ei ole ottanut OA-julkaisemisen suhteen tiedottajan roolia, sillä hän ei katso OA-foorumeiden tällä hetkellä olevan kauppatieteiden allalla tarpeeksi korkeassa asemassa, jotta niiden käyttöä voitaisiin kirjasto-tietopalvelun puolesta jotenkin erikseen markkinoida. Kirjasto-tietopalvelun yksi keskeisimmistä tehtävistä on tukea tiedeyhteisössä tehtävää laadukasta tutkimustyötä ja koska nykyisellään OA-foorumit eivät vielä meritoi samalla tavalla kuin perinteisemmät julkaisufoorumit, jotka ovat tieteenalan sisällä arvostetuimpia, ei OA-foorumeiden ”jalustalle nostaminen” toteuttaisi tätä tehtävää. Tukea väittämilleen kirjasto-tietopalvelun johtaja haki tutkimuksesta, jonka TuKKK:n kirjasto-tietopalvelu teki yhteistyössä Tampereen yliopiston kirjaston kanssa. Tutkimuksen takoituksena oli tutkia sitä, miten hyvin väitöskirjojen lähdemateriaalina käytetyt aineistot olivat

saatavina kyseisten kirjastojen omista kokoelmista. Tutkimuksen yhtenä tuloksena oli se että OA-artikkeleita oli väitöskirjojen lähdeluetteloissa hyvin niukasti, vain yhden prosentin verran. Yhdeksi syyksi tälle tutkimuksessa nähtiin se, ettei OA-julkaiseminen ole vielä muodostunut luontevaksi julkaisutavaksi kauppatieteellisellä alalla. (Nygren et. al 2008, 10)

Nykyisellään siis OPM:n suosituksissa olleet näkökohdat eivät ole saaneet kovinkaan suurta vastakaikua TuKKK:ssa. Taustalla on varmasti se, että yleinen tietoisuus OA-julkaisemisesta on melko vähäistä ja sitä kohtaan tunnetaan jonkinasteista epäluuloa mm. sen suhteen, ettei niiden käyttämiä arviointiprosesseja tunneta tarpeeksi. Koska OA-julkaiseminen ei ole toistaiseksi saanut osakseen suurtakaan ”innostuneisuutta” tai vastakaikua TuKKK:n tutkijoiden keskuudessa, eikä sen koetan meritoivan tutkijoita kauppatieteellisellä tutkimusalalla siinä määrin kuin esim. luonnontieteiden puolella, sitä ei koeta ehkä myöskään niin tärkeäksi, että siitä pitäisi erikseen pitää erilaisia informaatio- tai keskustelutilaisuuksia. Toisaalta julkaisufoorumeista käyty keskustelu on muutoinkin vähäistä, yleinen kanta lienee, että jokainen tutkija päättää itse sen, missä tutkimuksensa julkaisee. Julkaisutoimikunta, jonka toimenkuvaan kuuluu TuKKK:n julkaisusarjaan kuuluvista julkaisuista huolehtiminen suhtautuu sen sijaan avoimen positiivisesti OA-julkaisemiseen ja sitä kautta myös yleisemmin tieteellisen tiedon vapaa saatavuus saa kannatusta osakseen.

6. Empiirisen aineiston tulkinta

Oman tutkimukseni tarkoitus oli kartoittaa ja kuvata Turun kauppakorkeakoulun OA-julkaisemisen kenttä ja siihen liittyvät tekijät. Miten hyvin OA-julkaisemisen kenttä tunnetaan melko pienessä, yhden tieteenalan tutkimusta harjoittavassa yliopistossa? Miten paljon OA-julkaisemista TuKKK:ssa tapahtuu ja minkälaisin eri muodoin? Mitä asenteita OA-julkaisemista kohtaan korkeakoululla on niin tutkijoiden kuin laitostenkin keskuudessa?

Tutkimukseni tarkoitus oli perehtyä myös käytäntöihin ja ohjeistukseen; onko laitoksilla ja oppiaineissa jotain yhteisesti sovittuja toimintaperiaatteita tai ohjeita, vai onko OA-julkaisemista ”säädelty” mitenkään? Ohjeitten ja toimintalinjojen kannalta tarkasteluun otin myös opetusministeriön antamat suositukset tieteellisen tutkimustiedon vapaasta saatavuudesta. Onko näitä suosituksia otettu TuKKK:n toiminnassa huomioon ja millä tavoin? Tutkimukseni tarkoitus on siis toimia TuKKK:n johdolle selvityksenä OA-julkaisemisen nykytilasta ja antaa mahdollisesti ohjeita tulevaisuuden varalle siitä, miten OA-julkaisemista voitaisiin koulussamme kehittää sekä miten OPM:n suosituksissa esiin tuodut näkökohdat voisivat paremmin toteutua Turun kauppakorkeakoulussa.

Analyysini tulosten tulkinnassa jaan aineiston käsittelyn siten, että ensimmäisessä luvussa 6.1. käsittelen OA-julkaisemisen yleisyyteen, sen tunnettavuuteen ja sen eri ilmenemismuotoihin liittyviä kysymyksiä Turun kauppakorkeakoulussa. Toisessa luvussa 6.2. käsittelen sitä, mitä asenteita OA-julkaisemista kohtaan Turun kauppakorkeakoululla on ja mitä toimintalinjauksia sen suhteen on tehty. Päästäkseni käsiksi asenteisiin suhteessa OA-julkaisemiseen kävin haastatteluissani ja kyselyissäni läpi myös niitä asenteita ja kriteereitä, joita TuKKK:ssa on sen suhteen, mikä julkaisufoorumi valitaan ylipäättään. Siksi myös nämä julkaisuforumivalintoihin liittyvät seikat tulevat tarkasteluun tässä luvussa.

Kolmannessa luvussa 6.3. käsitellen OPM:n suosituksissa esitettyjen toimenpidesuosituksen toteutusta Turun kauppakorkeakoulussa nyt ja tulevaisuudessa.

6.1. OA-julkaisemisen yleisyys Turun kauppakorkeakoulussa

Open access -julkaiseminen on kaiken kaikkiaan Turun kauppakorkeakoulussa melko vähäistä. Lisäksi sen piiriin kuuluvia asioita (mm. periaatteita, kriteereitä, erilaisia julkaisufoorumeita) tunnetaan hyvin vähän. Kymmenestä haastatellusta tutkijasta vain yksi oli harjoittanut OA-julkaisemista hyvin päämäärätietoisesti, kolme oli lähes tietämättään julkaissut OA-foorumeilla ja loput 6 haastateltua eivät olleet julkaisseet lainkaan OA-foorumeilla. Suurimmalle osalle tutkijahaastateltavista koko termi open access oli aivan uusi. Saman huomasivat myös Rowlands, Nicholas ja Huntingdon tutkimuksissaan. Heidän tutkimuksessaan jopa 34% 4000 tutkimukseen vastanneesta tutkijasta ei tiennyt mitään koko OA-toiminnasta ja 48% tiesi siitä vain hiukan. Myös itse julkaiseminen OA-foorumeilla oli vähäistä. Hämmästyttävää kyllä heidänkin tutkimuksessaan vain yksi kymmenestä kertoi julkaisseensa tietoisesti OA-foorumeilla. (Rowlands et al. 2004,1, 22-23 sekä Nicholas, Huntington, Rowlands 2005, 515)

TuKKK:n laitoshenkilökunnan puolella tietämys OA-julkaisemisesta oli yhtä hataraa kuin tutkijoidenkin keskuudessa. Syyksi sanottiin se, ettei laitoksilla juurikaan tunneta OA-kriteerit täyttäviä julkaisufoorumeita ja juuri ehkä siitä syystä OA-julkaisemista ei tapahdu. Myös aikaisimmista tutkimuksista saadut tulokset tukevat tätä. Swanin ja Brownin mukaan tärkeimmät syyt siihen, miksi tutkijat eivät ole OA-foorumeilla julkaisseet ovat ne, etteivät he tunne OA-julkaisemisen kenttää eivätkä osaa nimetä omalta tutkimusaltaan sopivia OA-foorumeita. (Swan & Brown 2005, 12) Poikkeuksen tästä tietämättömyden kaavasta tekivät TuKKK:ssa kuitenkin

yleisen taloustieteen laitoksen kaksi oppi-ainetta: kansantaloustiede ja tietojärjestelmätiede. Näiden oppiaineiden informantit osasivat mainita omalta alaltaan muutamia OA-foorumeita. Lisäksi näiden kyseisten oppiaineiden puolella on jo pidemmän aikaa ollut käytössä myös OA-kriteerit ainakin osittain täyttävä, yhteistyössä Turun yliopiston ja Åbo akademin kanssa toimiva julkaisuarkisto.

Myös haastattelemieni hallinto- ja tukipalveluiden henkilökunnan mukaan tietoisuus OA-julkaisemisesta on TuKKK:ssa melko vähäistä. Heidän mukaansa OA-julkaisemista ei TuKKK:ssa juurikaan tapahdu, sen kenttä tunnetaan huonosti eikä sen suhteen ei ole käyty mitään yhteisiä keskusteluita. Ainoastaan julkaisutoimikunnassa oli käyty laajempaa OA-julkaisemiseen liittyvää keskustelua.

Rowlandsin ja Nicholaksen tutkimus, joka tehtiin vain noin vuosi Rowlandsin ja kumppaneiden ensimmäisen tutkimuksen jälkeen osoitti, että tietämys OA-julkaisemisesta olisi noussut merkittävästi. Vuonna 2005 tehdyssä tutkimuksessa enää 19% vastaajista ei tiennyt mitään OA-julkaisemisesta. Lisäksi OA-foorumeilla julkaisseiden tutkijoiden määrä olisi noussut 11%:sta (2004) 29%:iin. (Rowlands & Nicholas 2005, 5, 28-30) Oma empiirinen aineistoni ei kuitenkaan vahvista tätä havaintoa. Laitosten henkilökunnalle tekemieni haastatteluiden informantit olivat osittain samoja kuin tutkijahaastattelussa olleet informantit. Vaikka tein laitosten henkilökunnan haastattelut kaksi vuotta tutkijahaastatteluiden jälkeen, en huomannut OA-tietoisuudessa tai -aktiivisuudessa mitään kasvua.

OA-julkaisemisen muodoista TuKKK:n tutkijat olivat hyödyntäneet vertaisarvioinnin läpikäyneitä vapaasti saatavilla olevia tieteellisiä lehtiä, tutkijoiden omilla verkkosivuilla esilläolevia tutkijan itsensä kirjoittamia tieteellisiä kokotekstiartikkeleita sekä tieteellisten instituutioiden perustamia omia avoimia julkaisuarkistoja. Avoimesti saatavilla olevien

julkaisuarkistojen kategoriaan kuuluvat myös tietojärjestelmätieteen julkaisuarkiston TUCS ja kansantaloustieteen julkaisuarkisto ACE. Varsinkin kansantaloustieteen puolella rinnakkaisjulkaisemista ACE-sarjassa jopa suositellaan aloitteleville tutkijoille.

Se, miksi juuri tietojärjestelmätiede sekä kansantaloustiede ovat TuKKK:ssa jonkinlaisina edelläkävijöinä OA-julkaisemisessa johtunee varmasti paljon oppiaineiden luonteesta. Tietojärjestelmätieteelle on oppiaineen epistemologisen luonteen takia luontevaa julkaista tutkimustuloksiaan sähköisesti ja tällä oppiaineella on siihen pitkät perinteet. Kansantaloustieteessä taas OA-julkaisemisella on muutoin hyvin positiivinen leima. Kansantaloustieteen alalla on jo jonkin aikaa toiminut muutamia OA-foorumeita, joiden suosio on ollut vakaassa nousussa mm. RePEc (Research Papers in Economics).

Hedlundin ja Roosin mukaan kauppakorkeakouluissa, joissa on monia eri oppiaineita ja laitoksia ja julkaisuluvan saaminen johonkin alalla arvostettuun lehteen voi viedä jopa vuosia, ovat esimerkiksi juuri RePEc:in kaltaiset working paper- tyyppisten tutkimusjulkaisuiden jakamiseen keskittyvät foorumit tulleet tieteenalan sisällä tärkeiksi. Working, discussion ja research paper -tyyppiset julkaisut mahdollistavat tutkimuksen näkyvyyden ja kommunikaation muiden tieteentekijöiden kanssa jo tutkimuksen varhaisissa vaiheissa. (Hedlund & Roos 2006, 146-147) Tätä seikkaa vahvistaisi osaltaan myös oman tutkimukseni aineisto. TuKKK:n kansantaloustieteen ja tietojärjestelmätieteen oppiaineiden julkaisusarjat sisältävät juuri discussion paper -tyyppistä materiaalia ja ne nähdään nimenomaan ensimmäisinä foorumeina julkaista. Tämän jälkeen, saatujen kommenttien perusteella, tutkijat voivat jatkojalostaa vielä artikkeleitaan ja julkaista ne mahdollisesti vielä muilla, arvostetummilla areenoilla.

Syitä sille, miksi näiden working paper -tyyppisten julkaisuiden OA-foorumit eivät muilla TuKKK:n laitoksilla ole yhtä keskeisessä asemassa

voidaan mielestäni varmasti hakea tekijöistä, jotka johtuvat tieteellisen tiedon tuottamisen sosiaalisista rakenteista kuin myös yksittäisen tutkijan henkilökohtaisista vaikuttimista. Hedlundin ja Roosin mukaan syitä siihen, miten OA-julkaiseminen kullakin tieteenalalla ja oppiaineessa omaksutaan ovat mm. korkeakoulun, tutkimuksen rahoittajien ja intressiryhmien toimintalinjaukset asian suhteen, tuottavuuteen liittyvät tekijät, kansainvälistyminen ja tieteenalojen välinen kilpailu, maantieteelliset tekijät, OA-foorumeiden saatavuus, tutkijalaitoksen toimintalinjaukset sen suhteen, miten OA-julkaisemiseen kannustetaan/ei kannusteta sekä tieteenalan tapa kommunikoida (mm. tapa omaksua uusia tekniikoita). Lisäksi tutkijan kannalta on Hedlundin ja Roosin mukaan huomioitava se, miten tärkeäksi he kokevat meritoitumisen omalla alallaan, miten nopeita julkaisukäytännöt ovat, henkilökohtaiset tavat kommunikoida ja omaksua teknisiä innovaatioita sekä tutkijan henkilökohtaiset arvot. (Hedlund & Roos 2006)

Oman tutkimukseni kannalta suurin syy siihen, ettei OA-julkaiseminen ole saanut tuulta siipiensä alle TuKKK:ssa, ehkä kansantaloustieteen ja tietojärjestelmätieteen oppiaineita lukuun ottamatta, on se, ettei TuKKK:ssa tunneta tarpeeksi hyvin erilaisia OA-foorumeita, niiden arvostuksen ei nähdä olevan kovinkaan korkealla ja tutkijat eivät meritoidu tiedeyhteisön silmissä niiden kautta. Myös Turjan (2005) mukaan OA-julkaisemisen tiellä on tieteen virkajärjestelmä ja siihen liittyvä tutkijoiden meritoituminen. Tieteellisen pätevyyden yhtenä arviointiperusteena pidetään sitä, minkälaisissa lehdissä tutkijan kirjoituksia julkaistaan. Tämä ajaa tutkijat julkaisemaan alansa arvostetuimmista lehdissä, joiden joukkoon OA-lehdet eivät vielä lukeudu. (Turja 2005, 39)

Myös Hedlundin ja Roosin mukaan kauppatieteellisen tutkimuksen Whitleyn luokittelun mukaisen keskinäisen riippuvuuden suuri määrä johtaa siihen, että tieteenalan tieteellisen kommunikaation tavat tulevat yhä kontrolloidummiksi, sitä mukaa kuin kilpailu kasvaa. Tästä syystä julkaiseminen korkealle arvostetuissa joulaleissa tulee entistä

tärkeämmäksi. Heidän mukaansa kauppakorkeakouluissa tutkimuksen arviointi ja tutkijoiden meritoituminen on keskittynyt yhä enenevässä määrin siihen, että tutkijat julkaisevat lehdissä, joiden impact factor-luku on korkea. (Hedlund & Roos 2006, 146-147) Tätä seikkaa tukee myös oman tutkimuksen aineisto. Julkaisuforumivalintoihin vaikuttivat eniten se, että pyrkimyksenä on julkaista kansainvälisesti arvostetuilla julkaisufoorumeilla, jotka myös meritoivat TuKKK:n tutkijoita eniten pelkästään jo TuKKK:n oman tutkimuksen laadunarvioinnin ”mittatikon”, tutkimuspisteytyksen asteikolla.

Tätä taustaa vasten luvussa 4 esittämäni hypoteesi siitä, että koska tutkijat haluavat meritoitua omalla tieteenalallaan, he haluavat julkaista oman tieteenalansa arvostetuimmissa (oppiaineen tradition määrittelemissä) ja laadukkaimmissa julkaisuissa ja se on myös vaikuttamassa hyvin voimakkaasti julkaisuforumivalintaan (ja myös asenteisiin niitä kohtaan, joista enemmän seuraavassa luvussa) pitää tutkimukseni perusteella paikkansa.

Myöskään koko korkeakoulun tasolla ei olla otettu kantaa OA-julkaisemisen puolesta tai vastaan. Tässä lienee myös yksi syy lisää siihen, miksi OA-julkaiseminen ei ole vallannut suurempaa jalansijaa TuKKK:ssa. Myös TuKKK:n maantieteellisellä sijainnilla on varmasti merkitystä. Nicholaksen ja Rowlandsin tutkimusten mukaan maantieteellisesti eniten OA-aktiivisuutta ilmeni Etelä-Amerikassa ja Aasiassa, vähiten Afrikassa, Länsi-Euroopassa ja Pohjois-Amerikassa. (Nicholas & Rowlands 2005, 179) Nicholaksen ja Rowlandsin mukaan tutkijan, joka ei ole kotoisin Länsi-Euroopasta tai Pohjois-Amerikasta on toistaiseksi vaikeampi saada julkaistuksi tutkimusraporttejaan arvostetuimmissa lehdissä. Tämän lisäksi muilla kuin länsimailla ei ole niin paljoa rahoitusta takaamassa sitä, että tutkimuslaitokset voisivat tilata arvostetuimpia ja samalla kalliimpia lehtiä. Tämän vuoksi toistaiseksi OA-foorumit ovatkin houkutelleet enemmän kirjoittajia mm. Aasiasta ja Etelä-Amerikasta (Rowlands & Nicholas 2005, 12)

6.2. Asenteet OA-julkaisemista kohtaan

Lähtiessäni selvittämään TuKKK:ssa vallitsevia asenteita suhteessa OA-julkaisemiseen jouduin OA-julkaisemisen kentän tuntemattomuuden vuoksi lähestymään asenteita sitä kautta, minkälaisia asioita tutkijat ja laitokset arvostavat valitessaan julkaisufoorumia ylipäätään. Näitä kriteereitä tarkastellessani yritin poimia niistä ne kriteerit, jotka olivat yhteisiä niille tutkijoille, jotka jo olivat OA-foorumeilla julkaisseet tai eivät olleet julkaisseet ja olivat näin ollen vaikuttamassa myös siihen, miten OA-julkaisemiseen suhtauduttiin niin tutkijoiden kuin heidän laitostensakin suunnalta.

Oman empiirisen aineistoni perusteella voidaan sanoa, että asenteissa OA-julkaisemiseen haastattelemani tutkijat voidaan jakaa kolmeen ryhmään: KYLLÄ-OA, EHKÄ-OA ja EI-OA. Ensimmäisen ryhmän KYLLÄ-OA muodostavat tutkijat, jotka ovat julkaisseet OA-foorumeilla ja jotka myös suhtautuivat siihen positiivisimmin. Myös Nicholas ja Rowlands tulivat siihen tulokseen, että ne tutkijat, jotka OA-julkaisemista olivat eniten harjoittaneet, myös suhtautuivat siihen positiivisimmin. (Nicholas & Rowlands 2005, 180 ja Rowlands et al. 2004, 23) Myös TuKKK:n laitosten henkilökunnalle ja tuki- ja hallintopalveluille tekemäni kyselyt ja haastattelut tukevat tätä teoriaa. Näistäkin tahoista ne, jotka siitä eniten tiesivät (mm. kansantaloustieteen oppiaine ja julkaisutoimikunta) myös suhtautuivat siihen positiivisimmin.

KYLLÄ-OA ryhmän tutkijoita yhdisti ehkä kaikkein eniten se, että he toivat haastatteluissa kaikkein selvimmän esille heillä olevan tutkimustyössään jonkinlainen ”missio” tai ”halu parantaa maailmaa”, kuten he asian itse ilmaisivat. Heidän tavoitteenaan oli tutkimustuloksillaan saavuttaa mahdollisimman paljon ihmisiä niin tutkimusyhteisön ulkopuolelta kuin tutkimusyhteisön sisäpuoleltakin ja jollakin tavoin muuttaa ja ravistella yleisiä käsityksiä. Myös Swanin ja Brownin tutkimusten mukaan edellä

olevat tekijät ovat päällimmäisenä niiden tutkijoiden mielissä, jotka OA-foorumeilla ovat julkaisseet. Tärkeimmäksi syyksi julkaista OA-foorumeilla mainitaan se, että niiden kautta julkaisu saa laajan lukijakunnan ja uuden tutkimustiedon rakentaminen vanhan tiedon päälle helpottuu. Heidän mukaansa jopa tutkijan uraan liittyvät tekijät tulevat vasta tämän motiivin jälkeen. (Swan & Brown 2005, 23) Lisäksi huomionarvoista on se, että kolme ryhmän KYLLÄ-OA tutkijoista oli joko kansantaloustieteen tai tietojärjestelmätieteen oppiaineiden tutkijoita, oppiaineiden, jotka tutkimukseni mukaan harjoittivat jo jossakin määrin OA-julkaisemista ja myös suhtautuivat siihen positiivisimmin.

Julkaisufoorumia valitessa yksi kriteeri, joka tuli esiin varsinkin TuKKK:n laitosten henkilökunnan haastatteluissa ja myös vaikutti siihen, miksi joissakin tapauksissa tutkijat olivat OA-foorumin julkaisupaikakseen valinneet oli se, että julkaisufoorumin julkaisupolitiikka sekä sisältö on sen suuntainen että julkaisulupaa hakevan artikkelin tutkimuksellinen lähestymistapa sekä aihe sopivat siihen. Tällä seikalla on suuri vaikutus siihen, saako artikkeli julkaisuluvan. Joissakin tapauksissa aiheen mukaisen julkaisufoorumin löytyminen oli jopa impact factoria yms. tärkeämpi tekijä, vaikka yleensä julkaisufoorumin laatuun vaikuttavat tekijät kohosivatkin tärkeimmiksi kriteereiksi valita julkaisufoorumi. Oikeanlaisen lukijakunnan löytyminen on myös Rowlandsin, Nicholaksen ja Huntingdonin mukaan yksi tärkeimmistä julkaisuforumivalintaa määrittävistä tekijöistä. (Rowlands et al. 2004, 10) Yhteistä useimmille KYLLÄ-OA ryhmän tutkijoille olikin se, että heidän omat tutkimuskohteensa poikkesivat jonkin verran oppiaineen valtatutkimuksesta ja tässä kohdin OA-foorumit koettiin mielekkäämpinä vaihtoehtoinen perinteisimmille julkaisukanaville kuin muuten.

Ylivoimaisesti tärkeimmiksi kriteereiksi julkaisufoorumia valittaessa nousivat julkaisufoorumin laatuun liittyvät tekijät. Nämä kriteerit olivat myös OA-julkaisemista kohtaan hieman kriittisemmin suhtautuneiden haastattelemieni tutkijoiden ja muun TuKKK:n henkilökunnan mielipiteiden

taustalla. Myös Rowlandsin, Nicholaksen ja Huntingdonin tutkimuksissa laatuun liittyvät kriteerit nousivat keskeisiksi. Heidän mukaansa tutkija-kirjoittajat arvostavat julkaisufoorumia valitessaan varsin pitkälti niitä samoja tekijöitä, joita on arvostettu jo vuosisatojen ajan. (Rowlands et al. 2004, 1,10-12) Myös Rowlandsin ja Nicholaksen tutkimuksessa vuodelta 2005 tehtiin sama havainto varsinkin mitä tulee vertaisarvioinnin merkitykseen tutkijoille. Vertaisarviointi paitsi auttaa erottelemaan ”jyvät akanoista” informaatiotulvan edessä, myös auttaa varsinkin aloittelevia tutkijoita muokkaamaan ja parantamaan tekstejään. (Rowlands & Nicholas 2005, 4, 16-18) Tätä taustaa vasten luvussa 4 esittämäni hypoteesi siitä, että tutkijat meritoituakseen omalla tieteenalallaan, he haluavat julkaista oman tieteenalansa arvostetuimmissa ja laadukkaimmissa julkaisuissa mikä myös vaikuttaa hyvin voimakkaasti asenteisiin niitä kohtaan, pitää tutkimukseni perusteella paikkansa.

Tutkijoiden negatiivisempien mielipiteiden perusteella erottelin kaksi ryhmää: EHKÄ-OA ja EI-OA. Nämä ryhmät muodostuivat niistä tutkijoista, jotka eivät olleet OA-julkaisemista harjoittaneet, eivätkä näin ollen olleet tuttuja OA-julkaisemisen kanssa ja myös suhtautuivat siihen varauksellisemmin.

Ryhmän EI-OA kaksi tutkijaa olivat selkeästi sitä, mieltä, etteivät tule mahdollisesti koskaan julkaisemaankaan OA-foorumeilla niiden huonon arvostettavuuden takia. Ryhmän EHKÄ-OA tutkijat eivät halunneet pois sulkea aivan kokonaan tätäkään julkaisukanavaa, mutta asettivat sille tiettyjä ehtoja. Ennen kuin he voisivat julkaista OA-foorumeilla, olisi niiden julkaisuprosessin muistutettava enemmän perinteisten tiedejulkaisujen prosesseja ts. olisi niiden saavutettava omalla alallaan arvostettavuutta ja tunnettavuutta. Julkaisemisen OA-foorumeissa ei näin ollen nähty meritoivan tällä hetkellä halutulla tavalla. Myös Swanin ja Brownin tutkimuksessa tämä kriteeri nousi keskeiseksi niiden tutkijoiden kohdalla, jotka eivät OA-julkaisemista olleet harjoittaneet. (Swan & Brown 2005, 23 ja Swan & Brown 2004, 220)

Nicholas ja Rowlands huomasivat omissa tutkimuksissaan, että negatiivisempien mielipiteiden taustalla vaikuttivat useimmiten myös tietämättömyys sekä kokemattomuus OA-julkaisemisen eri muodoista. (Nicholas & Rowlands 2005, 180) Myös oma tutkimukseni tukee tätä tutkimustulosta. Nicholaksen ja Rowlandsin tutkimuksessa vanhemmat tutkijat suhtautuivat OA-julkaisemista kohtaan negatiivisimmin. Omassa tutkimuksessani en kuitenkaan voinut jaotella positiivisempia ja negatiivisempia mielipiteitä tutkijoiden iän perusteella, vaan esimerkiksi positiivisimmin OA:ta kohtaan suhtautuneiden tutkijoiden ryhmässä oli niin nuorempia kuin myös virkaiältään vanhempiakin tutkijoita.

Sen sijaan omassa tutkimusaineistossani positiivisempien ja negatiivisempien kannanottojen välillä oli eroteltavissa oppiainekohtaisia eroja. Hedlundin ja Roosin mukaan tutkijat toimivat oman oppiaineensa ja laitoksensa luomassa sosiaalisessa kontekstissa, jolloin myös laitosten asenteilla OA-julkaisemiseen on vaikutusta niin tutkijan ratkaisuihin julkaisufoorumia valittaessa kuin myös itse asenteisiin. (Hedlund & Roos 2007) Ryhmien EHKÄ-OA ja EI-OA tutkijat olivat muiden kuin kansantaloustieteen tai tietojärjestelmätieteen oppiaineiden tutkijoita.

Asenteissa OA:ta kohtaan ei ole kuitenkaan olemassa mitään TuKKK:n yleistä, kaikkia laitoksia koskevaa yhteistä politiikkaa. Syitä tälle voidaan hakea jokaisen laitoksen ja oppiaineen omista kulttuurellisista lähtökohdista käsin. TuKKK:ssa oppiaineet itse määrittelevät sen, miten suhtautuvat kuhunkin julkaisufoorumiin. Niissä oppiaineissa, joissa OA-julkaisemisen kenttää aletaan pikku hiljaa tuntea paremmin ja paremmin ja muutamat OA-foorumit ovat alkaneet jo kerätä tarvittavaa arvostusta pidetään julkaisemista OA-foorumeilla joissakin tapauksissa jopa suositeltavana. Taljan ja Fryn mukaan siinä missä tieteenala on määrittävä tekijä muodostettaessa yliopiston hallintoa, koulutusta ja mainetta, on kuitenkin erikoistumisalan kulttuurisella identiteetillä jopa suurempi merkitys siihen

miten tieteellisen tiedon kommunikaatiotavat muotoutuvat. (Fry & Talja 2004, 28)

Toisaalta julkaisufoorumin valintaan liittyvät tekijät koetaan TuKKK:n tutkijoiden ja laitosten keskuudessa kuitenkin niin henkilökohtaisina, ettei näissä asioissa voida tehdä edes suppean erikoistumisalan sisäisiä toimintalinjauksia. Tässä kohdin mielestäni suurin julkaisufoorumivalintoja määrittävä tekijä on tutkijoiden henkilökohtaisiin kokemuksiin nojautuminen. Samankaltaiseen päätelmään on tultu myös useasti ennenkin (mm. Swan & Brown 2005, 62). Julkaisufoorumivalinta on lähinnä tutkijan omista käsistä ja häntä ohjaavat informaalisti niin kollegoiden suositukset ja aikaisemmat kokemukset kuin myös tutkimuksen aihe.

Vaikka julkaisufoorumivalinta koetaan TuKKK:n tutkijoiden ja laitosten kuin myös eri toimielinten keskuudessa hyvin tutkijakeskeisenä, eikä mitään varsinaisia ohjeistuksia sen suhteen haluta antaa (toisaalta vanhemmat tutkijat eivät mitään ohjeistuksia myöskään kaipaa), voidaan kuitenkin sanoa, että epävirallisena ohjenuorana julkaisemiselle pidetään sitä, että tutkijat pyrkivät ensisijaisesti julkaisemaan kansainvälisesti arvostetuissa referoiduissa jurnaaleissa. Tätä linjausta noudattelevat myös TuKKK:ssa käytössä olevat tutkimuspisteetykset, joiden perusteella toimintamäärärahoja jaetaan. Toimintamäärärahojen määrän määräytyessä sen mukaan, missä kunkin laitoksen tutkijat ovat julkaisseet ei voi olla vaikuttamatta mielipiteisiin siitä, mitkä ovat hyviä ja suositeltavia julkaisufoorumeita. Tätä tukee myös Fryn ja Taljan (2004) tutkimustulos, jonka mukaan paitsi tieteenalojen väliset eroavaisuudet, myös maineen tavoittelu ja erilaiset palkitsemiskulttuurit ovat erittäin tärkeitä tutkittaessa tieteenalojen välisiä julkaisemiskäytäntöjä. (Fry & Talja 2004, 22-23)

Sinällään se, mitä asenteita tutkijoilla tai laitoksilla on suhteessa OA-julkaisemiseen ei ole riippuvainen TuKKK:n tutkimuspisteetyksestä, koska se ei arvota julkaisuja sen mukaan ovatko ne OA-periaatteiden mukaan toimivia vai ei. Kuitenkin nykyisellään OA-foorumit eivät ole tutkimuspisteetyksessä parhaiten tutkimuspisteitä saavien julkaisujen

joukossa ja tästä syystä sen ei nähdä ottavan kantaa OA-julkaisemisen puolesta. Tutkimuspisteytysjärjestelmä ei näin ollen myöskään tällä hetkellä meritoi niitä tutkijoita, jotka OA-foorumeilla julkaisevat.

Lisäksi, kuten edellä on todettukin, OA-julkaisemisen kenttää tunnetaan kuitenkin niin tutkijoiden kuin myös laitosten johtajien, vastuuopettajien sekä hallinto- ja tukipalveluiden keskuudessa huonosti. Lisäksi OA-foorumeiden koetaan vielä suurelta osin olevan kaukana siitä julkaisufoorumeiden eliitistä, jossa TuKKK:n tutkijat ja laitokset pääsääntöisesti haluavat julkaista, saadakseen arvostusta mainetta tutkijayhteisönsä kontekstissa. Nämä kaksi syytä vaikuttavat myös hyvin vahvasti siihen, miksei mitään yleisiä toimintalinjoja OA-julkaisemisen suhteen TuKKK:n sisällä ole tehty.

Rowlandsin, Nicholaksen ja Huntingdonin tutkimuksen mukaan suhtautuminen OA-julkaisemiseen on yleisellä tasolla kuitenkin positiivista julkaisuprosessin molemmissa päissä (niin kirjoittajana kuin lukijana, Rowlands, et al. 2004, 23). Tämä sopii myös omaan empiiriseen aineistooni, sillä mitään jyrkkiä mielipiteitä sitä vastaan ei esitetty kenenkään haastatellun toimesta. Ideana OA:n hyödyt tunnustetaan, mutta niin kauan kuin sen foorumit eivät vielä meritoi tutkijoita ja laitoksia samalla tavoin kuin perinteisemmät kanavat, sen käyttöä ei voida laajalla mittakaavalla alkaa viemään eteenpäin.

6.3. OPM:n suosituksissa esiin nostetut seikat TuKKK:ssa

Se, miten OPM:n suositukset on TuKKK:ssa otettu huomioon, oli hyvin yksiselitteistä: ei mitenkään. Yksikään kyselyyni vastanneesta henkilöstä ei ollut edes koskaan kuullutkaan ko. suosituksista. Useimmat siis saivat ensi kosketuksensa ko. suosituksiin kyselyni kautta. Ylipäätään erilaisten

suositusten perimmäisenä tarkoituksena onkin toimia vain suuntaa antavina, hyvää tahtoa osoittavina suuntaviivoina tulevalle kehitykselle. Tätä taustaa vasten TuKKK:n ei toisaalta ole pakkokaan noudattaa suosituksia kirjaimellisesti. Suositusten kannalta on kuitenkin suotuisaa, että sinänsä niissä esiin nostetut seikat eivät nostaneet kenenkään kyselyyni vastanneen henkilön mielissä mitään suurta vastarintaa. OPM:n suosituksissa esiin nostettiin hyvin keskeisesti kaksi tekijää: Toisaalta tutkijoita tulisi informoida avointen julkaisufoorumien eduista ja kannustaa heitä tallentamaan tutkimustensa rinnakkaiskopioiden avoimiin elektronisiin julkaisuarkistoihin, toisaalta korkeakouluja kehoitetaan perustamaan joko yksin tai yhteistyössä OA-kriteerit täyttäviä julkaisuarkistoja.

Se, miten nämä kaksi eri seikkaa nykyisellään TuKKK:ssa toteutuvat on varsin vähäistä. Useassa kommentissa ongelmana nähtiin lähinnä se, ettei OA-foorumien tason uskota olevan niin hyvä, että ne voitaisiin nostaa niin keskeiseen asemaan julkaisufoorumeita mietittäessä kuin mitä opetusministeriön suositukset ehkä edellyttävät. Lisäksi OA-foorumeita ei tunneta TuKKK:n sisällä tarpeeksi, jotta niistä voitaisiin edes muita kollegoja tiedottaa.

Myös tietynlainen ylhäältä tuleva opastus asiassa koetaan epämiellyttäväksi. Mitä tulee OA-julkaisemisesta tiedottamiseen ja sen käytön suosittamiseen ei toimiin TuKKK:ssa ole ryhdytty, koska julkaisufoorumivalinnat nähdään ensisijaisesti jokaisen tutkijan omina henkilökohtaisina valintoina. Näin ollen mihinkään laajamittaiseen suostutteluun saati pakottamiseen ei tässä asiassa haluta ryhtyä. Poikkeuksen kaavasta on tehnyt kuitenkin kansantaloustieteen oppiaine, joka ainakin osittain suosittelee varsinkin nuorempia tutkijoita julkaisemaan OA-periaatteiden mukaisesti toimivassa ACE-julkaisuarkistossaan.

Toisaalta informoiminen julkaisufoorumeista on ylipäätään hyvin hajanaista. Julkaisufoorumeista keskustellaan lähinnä oppiaineiden

seminaareissa ja epävirallisemmista keskusteluissa tutkimuksen ohjaajien kanssa. Se, ettei OA-foorumeita ole mitenkään erityisesti ”mainostettu” ei ole siis niinkään OA-julkaisemisen ”vika” vaan vakiintuneet toimintamallit julkaisufoorumeista tiedottamiseen ylipäätään puuttuvat.

Ainoa taho, joka koki julkaisufoorumeista tiedottamisen keskeiseksi roolikseen oli Tutkimus- ja jatkokoulutus toimikunta TuJa. Julkaisuasioista tiedottaminen on otettu huomioon vuoden, parin välein järjestettävillä jatko-opintopäivillä, jossa julkaiseminen on yhtenä vakioteemana. Jatkossa olisi tarkoitus pitää myös koko henkilökunnalle suunnattu info- ja keskustelutilaisuus julkaisemisesta jossa mahdollisesti puhutaan myös jotain OA-julkaisemisesta.

Sitä, miten muissa Suomen yliopistoissa ja korkeakouluissa on OA-julkaisemista markkinoitu, ei ole tutkittu. Yksittäisiä tapauksia on tietooni tullut mm. Helsingin ruotsinkielisen kauppakorkeakoulun Hankenin osalta. Siellä on parhaillaan käynnissä Dhanken-projekti, jonka tiimoilta OA-julkaisemisesta on kirjoitettu Hanken Internet -verkkolehteen.

Lisäksi Helsingin yliopistossa ollaan tehty suositus, jonka mukaan tutkijoiden tulisi suosia avointa julkaisupolitiikkaa harjoittavia julkaisufoorumeita. Muutoin vastuu tiedotustoiminnasta lepää pitkälti Suomen FinnOA:n harteilla. Se pyrkii omalla toiminnallaan, mm. erilaisin seminaarein, viestittämään tietoisuutta OA-asioista. Se, miten suosittuja FinnOA:n pitämät seminaarit yms. ovat itse tutkijoiden tai muun tutkimustatekevän henkilöstön mielestä, on kyseenalaista. Oman havaintoni mukaan suurin osa viime aikoina pidettyjen OA-julkaisemiseen liittyvien seminaarien osallistujista on ollut kirjastojen tai julkaisujen kustantajien edustajia, jotka jo lähtökohtaisesti tietävät OA-asioista keskivertotutkijaa enemmän.

Myöskään toista OPM:n suosituksissa keskeiseen rooliin nostettua seikkaa, avoimia julkaisuarkistoja, ei TuKKK:ssa ole toteutettu. TuKKK:ssa on tällä hetkellä käytössä ainoastaan julkaisurekisteri, johon syötetään julkaisutiedot laitosten tutkijoiden ja opettajien tekemistä tutkimuksista tai julkaisuista. TuKKK:n julkaisurekisteri on kuitenkin luonteeltaan nimenomaan rekisteri. Tietokannan sisään voi tallentaa ainoastaan abstraktin, ei kokotekstiä. Koska rekisterin kautta kerätään tiedot kunkin laitoksen kohdalta tutkimuspisteystyistä varten ja näiden tutkimuspisteiden avulla määritetään kullekin laitokselle tulevien toimintamäärärahojen suuruus, rekisterin ylläpidon luulisi olevan aktiivista. Näin ei kuitenkaan ole kaikilla laitoksilla. Kattavin rekisteri on niillä laitoksilla, joissa rekisterin ylläpito on keskitetty yksin käsiin, muutoin, ollakseen kattava, rekisterin ylläpito on nykyisellään liiaksi riippuvainen tutkijoiden omasta aktiivisuudesta.

Toiminta-ajatukseltaan lähimpänä OA-periaatteiden mukaan toimivaa avointa julkaisuarkistoa on kuitenkin TuKKK:n julkaisusarjan sähköinen julkaisuarkisto. Sen sisältämät vertaisarvioinnin läpikäyneet julkaisut (väitöskirjat sekä muutamat TuKKK:n omat julkaisusarjat) ovat kokoteksteinä avoimesti saatavilla. Se ei sisältönsä osalta voi kuitenkaan mitenkään toimia kattavana esittelyareenana TuKKK:ssa tapahtuvasta tutkimustoiminnasta. Myöskään tekniseltä toteutukseltaan se ei ole OAI-yhteensopiva.

Vastaavankaltainen tilanne on hyvin tyypillinen suurimmassa osassa suomalaisista yliopistoista. Hedlundin ja Roosin mukaan vain harvalla suomalaisella korkeakoululla tai tutkimuslaitoksella on OAI-yhteensopiva julkaisuarkisto. Heidän mukaansa julkaisuarkistoja käytetään lähinnä korkeakoulujen väitöskirjojen ja muiden tutkimusraporttien esille tuontiin (Hedlund & Roos 2006) aivan kuten TuKKK:ssakin.

TuKKK:n julkaisusarjasta vastaava taho, julkaisutoimikunta, suhtautuu kuitenkin avoimen positiivisesti ajatukseen OA-julkaisemisesta ja on ottanut

jo joitakin askelia siihen suuntaa, että OA-julkaiseminen ”hyväksyttäisiin” myös laajemmin TuKKK:n sisällä sekä siihen, että TuKKK:n julkaisusarja voisi tulevaisuudessa toimia sen periaatteiden mukaisesti.

Yksittäisten oppiaineiden kohdalla kansantaloustieteen ja tietojärjestelmätieteen oppiaineet ovat toimineet myös julkaisuarkistojen perustamisessa jonkinlaisina edelläkävijöinä TuKKK:ssa. Ne molemmat ovat osallisina yhteistyössä Turun yliopiston ja Åbo akademin kanssa perustettujen julkaisuarkistojen ACE:n ja TUCS:n toiminnassa. Kuitenkin nämäkään eivät kata kaikkea tutkimustietoa kyseisiltä laitoksilta vaan sisältävät lähinnä vain discussion paper –tyyppistä materiaalia. Kansantaloustieteen puolella arkiston käyttöä jopa suositellaan, tietojärjestelmätieteen puolella sen arvoa ei pidetä kovinkaa suurena.

Pelkkä julkaisuarkiston perustaminen ei kuitenkaan ole myöskään OPM:n suositusten perimmäinen tarkoitus. Toimivan julkaisuarkiston perustamiseksi sinne olisi myös saatava sisältöä, eli julkaisuja, jotta sen arvostus ja houkuttelevuus nousisi. Tätä taustaa vasten suurin este täysimittaisen rinnakkaisjulkaisemisen ja TuKKK:n avoimen julkaisuarkiston tiellä näyttäisi tutkijoiden ja laitosten henkilökunnan mielestä olevan tekijänoikeuksiin liittyvät seikat. Kommenteissa nousi esiin huoli siitä, miten huonosti suuret, perinteiset kustantajat olisivat loppupeleissä valmiita antamaan tutkijoille oikeuden julkaista tutkimuksensa myös muilla, avoimilla areenoilla ja johtaisiko kustantajien ”nihkeys” rinnakkaisjulkaisemista kohtaan siihen, että vain tarpeeksi vanhat artikkelit voitaisiin tallentaa keskustelun kohteena oleviin avoimiin julkaisuarkistoihin.

Davisin ja Conollyn tutkimusten mukaan syyt, mikseivät eritoten taloustieteilijät olleet halunneet käyttää tutkimuksen kohteena ollutta julkaisuarkistoa liittyivät juuri tekijänoikeuksiin (sen seikan ohella, ettei julkaisuarkiston laadusta voitu mennä takuuseen). (Davis & Connolly 2007,

14) Myös OPM:n suosituksissa tieteellisen tutkimuksen avoimen saatavuuden yleistymisen yhdeksi esteeksi on lueteltu tekijänoikeuskysymykset (Avoimen tieteellisen julkaisutoiminnan työryhmän muistio 2005, 23).

Tietoa kustantajien tekijänoikeuksiin liittyvistä linjauksista löytyy sivustolta <http://www.sherpa.ac.uk/romeo>. Sivuston mukaan oletus siitä, etteivät kustantajat luovuta artikkeleita tallennettaviksi johonkin toiseen julkaisuarkistoon, on hyvin yleinen, mutta väärä. Sherpa-sivuston ylläpitäjien mukaan 414 kustantajasta 69 sallii artikkelin tallennuksen muihin kuin kustantajan omaan julkaisuarkistoon tietyin rajoituksin. Nämä ko. kustantajat kattavat 1334 eri lehteä. Marjut Salokanteleen mukaan Suomessa tilanne on tällä hetkellä se, ettei tekijänoikeuslaissa ole riittävästi otettu huomioon tutkimuksen ja opetuksen tarpeita. Esimerkiksi Suomen tekijänoikeuslaki kieltää digitaalisen aineiston kopioimisen myös yksityiseen käyttöön, jos kopioitava aineisto/teos on esimerkiksi julkaistu internetissä ilman oikeudenhaltijan lupaa tai jos tekniset suojauskeinot tai digitaaliset tekijänoikeushallinnan tiedot on poistettu ilman oikeudenhaltijan antamaa lupaa. On sanomattakin selvää, että yksittäisen tutkijan, saati kansalaisen, on mahdoton tietää, millä ehdoilla alkuperäinen artikkeli on internettiin päivitetty (Salokannel 2008b, 3). Epävirallisesti Suomen FinnOA:n puheenjohtajan Bo-Christer Björkin mukaan kuitenkin hänen tietoonsa ei ole tullut yhtään tapausta, jossa kustantaja olisi aloittanut oikeusprosessin tutkijoita vastaan, heidän laitettuaan teoksensa yleiseen nettijakeluun vastoin copyrightpykälää. Hänen mukaansa kustantajat kyllä ymmärtävät minkälaisen vastalausemylläkin tällainen toiminta nostaisi ko. lehden lukijoiden, toimituskunnan yms. keskuudessa. (Björk, 2008)

Toinen seikka, joka TuKKK:ssa tutkijoita ja laitosten henkilökuntaa mietitytti avointen julkaisuarkistojen perustamisessa oli niiden tuottaman lisätyön tarve. Esitin neljännessä luvussa hypoteesin siitä, että mikäli käytännöt julkaisuiden tallentamisesta ovat jo nyt muotoutuneet, vaikkakin kyseessä ei vielä olisikaan OA-julkaisuarkisto sanan varsinaisessa

merkityksessä, ei sellaisen perustaminen tulevaisuudessa vaatisi suuria ponnisteluja tehtävänjaollisesti. Tutkimukseni perusteella tämä hypoteesi ei pidä paikkansa.

Vaikka nykyisellään julkaisurekisterin tai julkaisutoimikunnan ylläpitämän julkaisuarkiston ylläpito ei tuota suurtakaan hankaluutta ja käytännöt niiden suhteen ovat melkoisen vakiintuneet, ei esim. julkaisuiden tallentaminen edes yksinkertaiseen luettelomuotoon ole kaikilla laitoksilla itsestäänselvyys. Lisäksi varsinaisen avoimen julkaisuarkiston luominen teettää varsinkin alkuvaiheessa paljon työtä esimerkiksi sen suhteen, että kustantajilta on kysyttävä lupa rinnakkaistallentamiseen. Arkiston ylläpitäjän on myös laadittava toimiva ja tutkijaystävällinen tallennusjärjestelmä ja varustettava tallennettava aineisto tarvittavalla metadatalalla.

Käyntiin saattamisen jälkeenkin työmäärä on suuri. Julkaisuarkiston ylläpitäjän on huolehdittava mm. julkaisujen pitkäaikaissäilytyksestä ja julkaisujen teknisten formaattien muutoksista. Ylläpitäjien on myös annettava tekijänoikeuksiin liittyvää neuvontaa ja apua teknisissä asioissa (Salokannel, 2008a). Avoimen julkaisuarkiston käyntiin saattamisen tuoman lisätyön jakaminen nykyisen tehtävänjaon puitteissa TuKKK:ssa ei tule onnistumaan yksinkertaisesti. Esimerkiksi atk-keskuksen aktiivisempi mukaantulo on välttämätöntä asianmukaisen teknisen tuen saamiseksi. Myös atk-keskuksen tuoma asiantuntijuus pohdittaessa sitä, minkälaisiin tekniisiin ratkaisuihin julkaisuarkiston perustamisessa päädytään, on ensiarvoisen tärkeää.

Avoimen julkaisuarkiston perustamiseen suhtauduttiin kuitenkin yleisesti hyvin positiivisesti. Avointen julkaisuarkistojen perustamisen puolesta puhuisi TuKKK:ssa se, että ko. arkiston avulla laitosten ja oppiaineiden tutkijat kuin myös opiskelijat tietäisivät helpommin toistensa tutkimuksista ja julkaisuista. Avoin julkaisuarkisto toisi myös ehkä helpotusta siihen, että

nykyisin kenelläkään ei TuKKK:ssa tunnu olevan kattavaa kokonaiskäsitystä TuKKK:ssa tapahtuvasta tutkimustoiminnasta tai julkaisutoiminnasta. Tutkijat eivät ehkä tarpeeksi ole vielä ymmärtäneet tutkimustensa ”markkinoinnin” tärkeyttä paitsi omalle uralleen myös koko korkeakoulun maineelle, vaikkakin mm. tutkimuspisteiden suhteen ollaan hyvin tietoisia. Esimerkiksi ainoastaan tutkijat, jotka OA-julkaisemista olivat harjoittaneet, kokivat niiden foorumien kautta saavansa tarpeeksi laajan ja kansainvälisen lukijakunnan sekä yhteiskunnallista vaikuttavuutta, muutoin tutkimuksen kansainvälisen näkyvyyden edistämistä ei nähty julkaisuarkiston perustamista puoltavaksi tekijäksi. Lisäksi muut julkaisuista vastaavat tahot, Julkaisutoimikunta etunenässä, ovat toistaiseksi ehkä liikaa keskittyneet julkaisuiden tieteellisen arvon puntarointiin, eikä markkinointiin ole kiinnitetty tarpeeksi huomiota. Lisäksi julkaisuiden kustantamiseen liittyvät asiat hoidetaan muiden töiden ohella, jolloin julkaisuiden markkinoinnille ei jää niiden vaatimaa aikaa.

7. Keskustelua, päätelmiä ja toimenpide-ehdotuksia

Oman tutkimukseni tarkoituksena on ollut tutkia miten hyvin OA-julkaisemisen kenttä tunnetaan melko pienessä, kauppatieteellisen alan tutkimusta harjoittavassa korkeakoulussa Turun kauppakorkeakoulussa? Tutkimukseni tarkoituksena on ollut selvittää miten hyvin OA-julkaisemista TuKKK:ssa tunnetaan, miten paljon OA-julkaisemista TuKKK:ssa tapahtuu ja minkälaisin eri muodoin? Lisäksi selvityksen alaiseksi tuli se, mitkä ovat asenteet OA-julkaisemista kohtaan niin tutkijoiden, kuin laajemmin koko korkeakoulun sisällä?

Tutkimukseni tarkoituksena on ollut selvittää myös ohjeistuksia OA-julkaisemisen taustalla: onko laitoksilla ja oppiaineissa jotain yhteisesti sovittuja toimintaperiaatteita tai ohjeita, vai onko OA-julkaisemista ”säädelty” mitenkään? Ohjeitten ja toimintalinjausten kannalta otin tutkimuksessani tarkasteluun myös sen, miten opetusministeriön suositukset avoimen tieteellisen tiedon edellytysten parantamiseksi Suomessa toteutuvat TuKKK:ssa? Onko näitä suosituksia otettu huomioon TuKKK:n toiminnassa ja millä tavoin?

Samalla tutkimukseni tarkoituksena on ollut toimia selvityksenä OA-julkaisemisen nykytilasta TuKKK:n johdolle, hallitukselle, eri yksiköille ja toimijoille. Tutkimukseni avulla pyrin antamaan myös joitakin ohjeita siitä, miten opetusministeriön suosituksissa esiin nostetut seikat voisivat toteutua jatkossa paremmin TuKKK:ssa.

Tutkimukseni osoitti, että OA-julkaisemisen kenttä on vielä melko tuntematon, eikä sitä juurikaan tapahdu TuKKK:ssa. Suurimmat syyt sille ovat se, ettei OA-foorumeita tunneta tarpeeksi hyvin, niiden arvostettavuus ei ole kauppatieteellisellä allalla vielä tarpeeksi hyvä houkutelakseen tutkijoita julkaisemaan niissä, eivätkä ne toistaiseksi vielä meritoi tutkijoita

samalla tavoin kuin joillakin muilla tieteenaloilla. Myös aikaisempi tutkimus tukee tätä tulosta. Rowlandsin, Nicholaksen ja Huntingdonin tutkimuksissa 34 % 4000 haastatellusta tutkijasta ei tiennyt OA-julkaisemisesta mitään ja 48% tiesi siitä vain hyvin vähän. (Rowlands et al. 2004,1, 22-23 sekä Nicholas, Huntington, Rowlands 2005, 515) Swanin ja Brownin tutkimuksissa tämä tietämättömyys ylipäättään OA-julkaisemisen kenttää kohtaan sekä se, etteivät tukijat osaa nimetä omalta tutkimusalaltaan sopivia OA-foorumeita johti siihen, ettei OA-julkaisemista käytetä tieteellisen tiedon julkaisemisessa juurikaan hyväksi. (Swan & Brown 2005, 12)

Yllä kuvatun kaltainen tilanne on hyvin tyypillinen erityisesti juuri kauppatieteellisen alan tutkimuslaitoksissa, joihin myös TuKKK kuuluu. Oman tutkimukseni tulokset siis vahvistavat myös Hedlundin ja Roosin tutkimusten tuloksia siitä, että kauppatieteellisen tieteenalan tieteellisen kommunikaation tavat ovat tulleet yhä kontrolloidummiksi, sitä mukaa kuin kilpailu on kasvanut. Tästä syystä julkaiseminen korkealle arvostetuissa joulnealeissa on kauppatieteellisellä alalla tullut entistä tärkeämmäksi. Heidän mukaansa kauppakorkeakouluissa tutkimuksen arviointi ja tutkijoiden meritoituminen on keskittynyt yhä enenevässä määrin siihen, että tutkijat julkaisevat lehdissä, joiden impact factor-luku on korkea. (Hedlund & Roos 2006, 146-147)

Tästä ”yleisestä kaavasta” poikkeuksen tekivät kuitenkin TuKKK:n kansantaloustieteen ja tietojärjestelmätieteen oppiaineet, joiden tutkijoista osa oli harjoittanut hyvin aktiivisestikin OA-julkaisemista ja jotka olivat myös perustaneet OA-periaatteiden mukaisesti toimivia discussion paper-tyyppisten julkaisuiden julkaisuarkistoja. Mielestäni tämä poikkeavuus johtuu siitä, että varsinkin kansantaloustieteen allalla on ollut jo jonkin aikaa olemassa varsin hyviksi havaittuja OA-julkaisufoorumeita, joiden toimintaperiaatteet ovat tulleet oppiaineen sisällä tutuiksi ja jotka ovat jo alkaneet nauttia jonkin asteista arvostustakin oppiaineen sisällä.

Tietojärjestelmätieteen puolella taasen sähköinen julkaiseminen on luontevaa jo oppiaineen episteemisen luonteen takia.

Tutkimukseni valossa näyttäisikin siltä, että keskittymällä working, discussion ja research paper- tyyppisten tutkimusjulkaisuiden jakamiseen, OA-julkaisemisella voisi olla tällä hetkellä (ennen kuin se on alkanut saavuttaa laajempaa tunnettavuutta ja arvostettavuutta) eniten annettavaa kauppatieteelliselle allalle. Working, discussion ja research paper - tyyppiset julkaisut mahdollistavat tutkimuksen näkyvyyden ja kommunikaation muiden tieteenekijöiden kanssa jo tutkimuksen varhaisissa vaiheissa. Ne toisivat helpotusta myös kauppatieteellisellä alalla vallitsevaan yleiseen ongelmaan, jossa julkaisuluvan saaminen johonkin alalla arvostettuun lehteen voi viedä jopa vuosia. Myös Hedlundin ja Roosin tutkimusten perusteella voisi vetää tämän tyyppisiä johtopäätöksiä.

Vaikka OA-julkaiseminen ei olekaan vielä TuKKK:ssa saavuttanut laajempaa tunnettavuutta, ei asenteissa OA-julkaisemista kohtaan tutkimukseni mukaan löytynyt mitään suurta vastahakoisuutta. Ne, jotka tunsivat käsitteen OA suhtautuivat siihen myötämielisemmin kuin ne, jotka eivät OA-julkaisemisen kenttää entuudestaan tunteneet, mutta mm. OA:n ansiot tutkimustiedon laajemman levikin edesauttajana tunnustettiin laajemminkin. Tältä osin tutkimukseni vahvistaa aikaisempaa aiheesta tehtyä tutkimusta. Mm. Nicholas ja Rowlands tulivat siihen tulokseen, että ne tutkijat, jotka OA-julkaisemista olivat eniten harjoittaneet, myös suhtautuivat siihen positiivisimmin. (Nicholas & Rowlands 2005, 180 ja Rowlands et al. 2004, 23) Rowlandsin et al. mukaan suhtautuminen OA-julkaisemiseen on yleisellä tasolla positiivista julkaisuprosessin molemmissa päissä. (Rowlands, et al. 2004, 23)

OA-julkaisemisen kentän tuntemattomuus sekä se, ettei sitä arvosteta samalla tavoin kuin perinteisempiä tiedejulkaisemisen foorumeita

meritoidakseen tutkijoita ja laitoksia, aiheuttaa tutkimukseni mukaan myös sen, ettei TuKKK:lla ole olemassa mitään yhteistä toimenpideohjelmaa sen suhteen, miten OA-foorumeihin pitäisi suhtautua. Tämä aiheuttaa myös sen, ettei OA-foorumeita markkinoida mitenkään erityisesti TuKKK:n tutkijoille, kuten opetusministeriön suosituksissa asetetaan tavoitteeksi. Muutoinkin OPM:n suositukset olivat TuKKK:n koko henkilökunnalle melko tuntemattomia, eikä niiden asettamia tavoitteita näin ollen ole otettu mukaan yleiseen keskusteluun saati toteutettu.

Se, ettei suosituksissa ehdotettuja kohtia ole otettu huomioon TuKKK:ssa johtuu myös siitä, että julkaisuforumivalinnat nähdään loppujen lopuksi tutkijoiden henkilökohtaisina valintoina, joihin ei haluta kovinkaan paljota vaikuttaa. Näin ollen perinteistenkin julkaisuforumien suhteen ei ole olemassa mitään TuKKK:n yhteistä tiukkaa ”ohjesääntöä”, vaan jokainen tutkija valitsee foorumin tieteenalan käytäntöjen, omien henkilökohtaisten ja tutkimuksen aiheen mukaisten linjausten mukaan. Toki taustalla ovat vaikuttamassa tutkijan meritoitumiseen ja tieteelliseen palkitsemiskulttuuriin liittyvät tekijät, kuten TuKKK:n oma tutkimuspistetyys. Tämä vahvistaa myös Fryn ja Taljan (2004) tutkimustuloksia, joiden mukaan paitsi tieteenalojen väliset eroavaisuudet, myös maineen tavoittelu ja erilaiset palkitsemiskulttuurit ovat erittäin tärkeitä tutkittaessa tieteenalojen välisiä julkaisemiskäytäntöjä. (Fry & Talja 2004, 22-23)

Tieteellisen tiedon välittämiseen liittyvät, jo satoja vuosia pystyssä olleet rakennelmat, tuntuvat pitävän pintansa hyvin nykyäänkin. OA-julkaiseminen ei ainakaan vielä ole pystynyt kokonaan horjuttamaan kauppatieteellisen alan tiedon välittämisen tapoja. Niin kauan kuin perinteisemmät tavat takaavat tutkijoille ja heidän laitoksilleen akateemisen meritoitumisen, ei ”pussillisella uusilla konsteilla” päihitetä vanhoja, vakiintuneita toimintamalleja. Tutkimukseni mukaan OPM:n antamien suositusten kaltaiset, ns. ylhäältä päin tulevat ohjeet kohtaavat normaaliin, ruohonjuuritasolla tutkimusta tekevään tiedeyhteisöön jalkautuessaan

haasteita, jotka pitkälti liittyvät tieteelliseen palkitsemiseen ja meritoitumiseen. Mikäli OA-julkaisemisen haluttaisiin saavan enemmän jalansijaa kauppatieteellisellä alalla, tarvittaisiin rohkeita suunnan näyttäjiä, tieteenalan sisällä jo jonkin asteiseen asemaan nousseita tutkijoita tai yhteisöjä, jotka alkaisivat toteuttaa OA-julkaisemisen periaatteita. Koko kauppatieteellisen alan tutkimusta tarkastellessa, TuKKK on pieni tekijä, joten yksinään se ei voi suuntaa muuttaa, mutta mukana muutoksessa sekin voi olla.

Mikäli TuKKK:n organisaation puitteissa halutaan toteuttaa OPM:n suosituksissa esiin nostettuja tekijöitä näkisin tärkeäksi ensinnäkin nostaa yleistä tietoisuutta OA-julkaisemisen peruseriaatteista ja sen eri foorumeista. Myös jonkin asteista koko korkeakoulun tasoista keskustelua OA-julkaisemisesta kaivataan, jotta se voitaisiin laitoksilla nähdä yhtenä vaihtoehtona perinteisen tiedekustantamisen mallien rinnalla. Keskustelun herättelijän rooli sopii mielestäni hyvin niin TuKKK:n kirjasto-tietopalvelulle kuin julkaisutoimikunnallekin. Nämä kaksi tahoja voisivat yhteistyössä esimerkiksi kutsua TuKKK:lle luennoitsijoita arvostetuimpien OA-foorumeiden taustajoukoista, tutkijoita, jotka ovat OA-julkaisemista jo laajalla rintamalla harjoittaneet ja FinnOA:n henkilöitä kertomaan myös siitä, mistä OA-julkaisemisesta on pohjimmiltaan kyse.

Luonteva keskustelunaloitusfoorumi voisivat olla Tutkimus- ja jatkokoulutustoimikunnan järjestämät keskustelu- ja infotilaisuudet, joissa puhutaan julkaisemisesta yleisestikin. Myös jatkokoulutuspäivät voisivat toimia tällaisina ”päänavausfoorumeina”. Paitsi hyvin yleisellä tasolla myös jokaiselle oppi-aineelle erikseen olisi löydettävä foorumi, jossa yksityiskohtaisemmin kerrottaisiin juuri ko. oppi-aineelle keskeisistä OA-foorumeista. Luonteva foorumi voisivat olla oppiaineiden seminaarit tai erilaiset luennoitsijavierailut. Tällaisen ”ruohonjuuritasolla” tapahtuvan tiedottamisen arvo on myös siinä, että kaikenlainen liian suoraviivainen ”ohjaaminen” ylhäältä päin julkaisuforumivalinnoissa koetaan epämiellyttävänä. Hedelmällisintä OA-julkaisemisen kannalta olisikin,

mikäli OA-julkaisemisesta tiedottaminen tapahtuisi mahdollisimman paljon lähellä tutkijoiden tutuinta toimintaympäristöä.

Mielestäni OA-foorumeita voitaisiin markkinoida parhaiten sellaisten tutkimusten julkaisuareenoina, jotka eivät noudattele oman oppiaineensa valtaväyliä. Perinteiset, kansainväliset referoidut jurnaalit eivät välttämättä sovellu kaikille tutkimusaiheille lainkaan: julkaisufoorumin on oltava ennen kaikkea sellainen, että työ saisi julkaisuluvan ja sen kautta olisi saavutettavissa tutkimuksen aiheen kannalta ”oikeanlainen” lukijakunta. OA-foorumeista tapahtuva tiedottaminen voitaisiin ainakin aluksi suunnata niille laitoksille, joissa aiheiden ja tutkimusmetodien kannalta tutkimusten diversiteetti on suurinta.

OA-foorumeista käytävän tiedotuskampanjan yhdeksi kohteeksi olisi saatava myös tutkimuksen arvioinnin toimikunta, joka päättää viime kädessä siitä, mitkä julkaisufoorumit TuKKK:n tutkimuspisteityksessä huomioidaan, millä foorumilla julkaisemisesta ”palkitaan” ja mitä arvostetaan. Mikäli OA-foorumeiden käyttöä halutaan edesauttaa, olisi tutkimuspisteityksessä myös löydyttävä näitä ko. foorumeita ja niissä julkaisemiseen olisi myös kannustettava antamalla niissä julkaisemisesta pisteitä. Laitoksilla seurataan journal-listoja erittäin tarkkaan, mikäli sinne saataisiin enemmän OA-foorumeita, myös niiden (OA-foorumeiden) käyttö lisääntyisi.

TuKKK:n oman tai vaihtoehtoisesti yhteistyössä muiden korkeakoulujen kanssa perustettavan avoimen julkaisuarkiston suhteen TuKKK:ssa kannattaa seurata hyvin aktiivisesti mitä muissa Suomen yliopistoissa, korkeakouluissa ja ammattikorkeakouluissa (jotka ovat yliopistomaailmaa aktiivisemmin ottaneet avointen julkaisuarkistojen perustamisen asiakseen) tapahtuu. Tilanteessa, jossa on vielä selvityksen alaisena se, miten muissa Suomen yliopistoissa julkaisuarkistojen suhteen toimitaan (mm. miten rinnakkaisjulkaiseminen niissä etenee ja mitä teknisiä ratkaisuja otetaan

käyttöön) ei ole mahdollista tehdä mitään äkkinäisiä päätöksiä suuntaan tai toiseen. Myös yhteistyökuviot asian tiimoilta ovat vasta muotoutumassa. Toisaalta kokemuksia julkaisuarkiston luonnista saadaan myös TuKKK:n sisältä, ACE- ja TUCS-julkaisuarkistojen kautta. Jatkon kannalta erilaisista päällekkäisistä systeemeistä tutkimustiedon arkistoinnissa tulisi kuitenkin luopua ja keskittyä mieluiten vain yhteen järjestelmään, jolloin välttyään mm. tekemästä samoja asioita useampaan kertaan.

Toistaiseksi aktiivisimmin julkaisuarkistojen luomista on TuKKK:ssa pohdittu julkaisutoimikunnassa ja näenkin sen kaikkein luontevimpana foorumina asian jatkokehittämiseksi. Julkaisutoimikuntakaan ei kuitenkaan voi yksin tehdä päätöksiä edes sen suhteen, perustetaanko TuKKK:un oma avoin julkaisuarkisto TuKKK:n tutkijoiden rinnakkaisjulkaisemisen areenaksi, vaan se voi ainoastaan suositella mukaanlähtöä ja tuoda esille asioita, joista kannattaa keskustella ennen lopullisia päätöksiä. Pelkkä julkaisuarkiston perustaminen ei kuitenkaan sinällään riitä, vaan siihen on myös saatava sisältöä. Sisällön saamiseksi ensiarvoisen tärkeää on ensinnäkin tiedottaa TuKKK:n tutkijoita OA-julkaisemiseen liittyvistä periaatteista. Lisäksi mahdollisimman hyvän, kattavan ja näkyvän avoimen julkaisuarkiston perustamiseksi tarvitaan yhteistyötä julkaisutoimikunnan, korkeakoulun tutkijoiden ja laitostenkin kuin myös TuKKK:n tutkimuksen puitteita luovien toimijoiden (kuten tutkimuksen arvioinnin toimikunta, tutkimus- ja jatkokoulutustoimikunta, kirjasto-tietopalvelu, atk-keskus ja viestintä) kesken.

8. Lähteet

- Aboa center for economics kotisivut <http://www.ace-economics.fi/> Luettu 25.9.2008
- Avoimen tieteellisen julkaisutoiminnan työryhmän muistio. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2005:8
- Björk, B-C. (2006) Open Access –keskustelu kiihtyy myös Suomessa. *Tieteessä tapahtuu* 1/2006. Saatavilla osoitteessa <http://www.tieteessatapahtuu.fi/0106/bjork.pdf> Luettu 2.9.2008
- Davis, P. M. and Connolly, M. J. L. (2007) Institutional repositories: Evaluating the reasons for non-use of Cornell University’s installation of DSpace. *D-Lib Magazine* 2007; vol 13(3/4)
- Eskola, J. & Suoranta, J. (2001) Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino
- Fry, J. and Talja, S. (2004) The Cultural Shaping of Scholarly Communication: Explaining E-journal Use Within and Across Academic Fields. *Proceedings of the 67th ASIS&T Annual Meeting* vol 41 2004: 20-30.
- Hirsjärvi, S & Hurme, H (1985) Teemahaastattelu. Helsinki: Kyriiri Oy.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. (2001) Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.
- Hedlund, T. and Roos, A. (2007) Open Access publishing as a discipline specific way of scientific communication: the case of biomedical research in Finland. In *Advances in Library Administration and Organization* (Ed. Edward D. Garten et al.) Emerald Group Publishing 2007 Saatavilla osoitteessa http://books.google.fi/books?id=oXeJlPIAvQC&printsec=frontcover&sig=ACfU3U0znNnoWLBHY35gedA2GL7HsK0--w&source=gbs_ViewAPI#PPA113.M1 Luettu 28.8.2008
- Hedlund, T. and Roos, A. (2006) Open access publishing in Finland: Discipline specific publishing patterns in biomedicine and economics. ELPUB 2006. In *Digital Spectrum: Integrating Technology and Culture - Proceedings of the 10th International Conference on Electronic Publishing held in Bansko, Bulgaria 14-16 June 2006* / Edited by: Bob Martens, Milena Dobрева, 2006, pp. 145-154 Saatavilla osoitteessa http://elpub.scix.net/cgi-bin/works/Show?231_elpub2006 Luettu 27.8.2008
- Hiidenmaa, P. (2008) Rahoittajat ja tiedon julkisuus *Esitys Open access tekijänoikeusseminaarissa Helsingissä 10.10.2008*. Esitysten materiaali saatavissa osoitteessa: <http://www.openaccess.fi/info/tekijanoikeusseminaaari.html> Luettu 27.10.2008
- Ilva, J. (2008) Julkaisuarkistot: mitä, missä, miten? *Tietolinja* 1/2008 Saatavilla osoitteessa <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe200804301289> Luettu 27.8.2008
- Julkaisutoimikunnan käsikirjoitusohjeet <https://intranet.tse.fi/Tutkimus/Käsikirjoitusohje2007.pdf> Luettu 7.10.2008
- Kling, R. and McKim G. (2000) Not Just a Matter of Time: Field Differences and the Shaping of Electronic Media in Supporting Scientific Communication. *Journal of the American Society for Information Sciences* vol. 51(14)2000:1306-1320.
- Lawrence, S. (2001) Free online availability sustantially increases a paper’s impact. *Nature*, 31 May 2001. Saatavilla osoitteessa <http://www.nature.com/nature/debates/e-access/Articles/lawrence.html> Luettu 2.9.2008

- Nicholas, D. , Huntington, P. and Rowlands, I. (2005) Open access journal publishing: the views of some of the world's senior authors. *Journal of Documentation* vol 61(4) 2005: 497-519.
- Nicholas, D. and Rowlands, I. (2005) Open access publishing: The evidence from the authors. *The Journal of Academic Librarianship*, vol. 31(3) 2005: 179-181.
- Nygren, U., Iivonen, M., Valtari, A. ja Heikkilä, T. (2008) Palveleeko kirjaston kokoelma väitöskirjatutkimusta? – lähdeanalyysillä kokoelmat näkyviksi. *Signum* 40 (1) 2008: 5-17.
- Peltonen, J. (2007) Verkkajulkaisun käytäntöjä: Pohjoismaisen Nordbib-kyselyn tuloksia. *Tietolinja* 2/2007 Saatavilla osoitteessa <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe20072118> Luettu 27.8.2008
- Poynder, R. (2004) Ten Years after. Saatavilla osoitteessa <http://www.infoday.com/it/oct04/poynder.shtml> Luettu 28.8.2008
- Roos, Annikki (2004) FinnOa levittää OpenAccess-tietoisuutta Suomessa. *Signum* 37(2004):1, 4-5.
- Rowlands, I., Nicholas, D. (2005) New Journal Publishing Models: An International Survey of Senior Researchers. Saatavilla osoitteessa: http://www.ucl.ac.uk/ciber/pa_stm_final_report.pdf Luettu 9.10.2008
- Rowlands, I., Nicholas, D. & Huntingdon, P. (2004) Scholarly Communication in the Digital Environment: What Do Authors Want? Findings of an International Survey of Author Opinion: Project Report. Saatavilla osoitteessa: <http://www.ucl.ac.uk/ciber/ciber-pa-report.pdf> Luettu 9.10.2008
- Salokannel, M. (2008a) Helsingin yliopiston kanta open access julkaisemiseen ja avoimeen saatavuuteen. *Esitys Open access tekijänoikeusseminaarissa Helsingissä 10.10.2008*. Esitysten materiaali saatavissa osoitteessa: <http://www.openaccess.fi/info/tekijanoikeusseminaaari.html> Luettu 27.10.2008
- Salokannel, M. (2008b) University of Helsinki Opens Its Research Vaults: a Few Words on Open Access and the New Research Environment in Finland. *Sciecom info* 2 (2008). Saatavilla osoitteessa <http://www.sciecom.org/ojs/index.php/sciecominfo/article/viewFile/653/447> Luettu 27.10.2008
- Stenius, K. (2003) Journal Impact Factor – Mittari joka vahvistaa tutkimusmaailman hierarkiaa. *Tieteessä tapahtuu* 7/2003. Saatavilla osoitteessa <http://www.tsv.fi/ttapaht/037/stenius.pdf> Luettu 3.9.2008
- Suber, P. (2005) Open Access Overview. Focusing on open access to peer-reviewed research articles and their preprints. Saatavilla osoitteessa <http://www.earlham.edu/~peters/fos/overview.htm> Luettu 1.9.2008
- Suber, P. (2003) Removing the Barriers to Research. An Introduction to Open Access for Librarians. Saatavilla osoitteessa: <http://www.earlham.edu/~peters/writing/acrl.htm> Luettu 29.10.2008
- Swan, A. and Brown, S. (2004) Authors and open access publishing. *Learned publishing* vol. 60 (17) 2004: 219-224.
- Swan, A & Brown, S. (2005) Open Access Self-Archiving: An Author Study. Saatavilla osoitteessa [http://www.keyperspectives.co.uk/openaccessarchive/reports/Open%20Access%20II%20\(author%20survey%20on%20self%20archiving\)%202005.pdf](http://www.keyperspectives.co.uk/openaccessarchive/reports/Open%20Access%20II%20(author%20survey%20on%20self%20archiving)%202005.pdf) Luettu 2.9.2008
- Thomas, C. and McDonald, R. H. (2007) Measuring and comparing participation patterns in digital repositories: Repositories by the numbers, Part 1. *D-Lib Magazine* 2007; vol 13(9/19).

Turku Centre for Computer Science kotisivut <http://www.tucs.fi/research/> Luettu 25.9.2008

Turun kauppakorkeakoulun tieto- ja viestintästrategia 2006-2010. Saatavilla osoitteessa www.intranet.tse.fi Luettu 4.11.2008

Tutkimusjulkaisujen avoin saatavuus Helsingin yliopistossa, Rehtorin päätös 126/2008

Turja, T. (2005) Tieteellisten julkaisujen avoin saatavuus: haaste poliittiselle arvioinnille. *Tieteessä tapahtuu* 8/2005. Saatavilla osoitteessa <http://www.tieteessatapahtuu.fi/0805/turja.pdf> Luettu 2.9.2008

Turun kauppakorkeakoulun Hallituksen hyväksymä tutkimuspisteytyskriteeristö 2005. Saatavilla TuKKK:n intranetissä osoitteessa http://intranet/Tutkimuspisteet/Tutkimuspisteytys_kriteerit_2005.doc Luettu 5.9.2008

Turun kauppakorkeakoulun Tutkimuksen arvioinnin toimikunnan muistio listan laatimisprosessista, lehtien valintakriteereistä sekä listan hyödyntämisestä 2.11.2006. Saatavilla TuKKK:n intranetissä osoitteessa http://intranet/Tutkimuspisteet/muistio_journallista_2006.doc Luettu 5.9.2008

Turun kauppakorkeakoulun www-sivut www.tse.fi

Turun yliopiston ja Turun kauppakorkeakoulun konsortion www-sivut www.konsortio.fi

Wells, A. (1999) Exploring the Development of the Independent, Electronic, Scholarly Journal. Saatavilla osoitteessa <http://panizzi.shef.ac.uk/elecdis/edl0001/index.html> Luettu 2.9.2008

Whitley, R. (1984) *The intellectual and social organization of the sciences*. Oxford: Clarendon Press.

Willis, J. (1995) Bringing the Gap Between Traditional and Electronic Scholarly Publishing. Saatavilla osoitteessa <http://www.coe.uh.edu/~brobin/Educom95/EducomJW/index.html> Luettu 2.9.2008

Haastattelut:

Björk, B-C. (2008) Suomen OA-toimikunnan (FinnOA) puheenjohtaja. Sähköposti 25.9.2008

Tutkijahaastattelut huhti-toukokuu 2006. Haastattelunauhat tutkimuksen tekijän hallussa

Laitoksille osoitetut sähköpostikyselyt 19.8.2008 ja 12.9.2008. Sähköpostivastausmateriaali tutkimuksen tekijän hallussa

Hallinto- ja tukipalveluiden henkilökunnan haastattelut syksyllä 2008. Muistiinpanot tutkimuksen tekijän hallussa

9. Liitteet

LIITE 1 Haastattelukysymykset tutkijoille

Haastateltavan nimi, ikä ja oppi-aine sekä ammatti

Oman työn kuvaus ajankäytöllisesti, tutkimusta/opetusta muuta?

Koska tullut Turun kauppakorkeakoulun palvelukseen?

Koska olet aloittanut opiskelun ja missä?

Milloin olet tehnyt yksin tai ryhmässä ensimmäiset tutkimuksesi/julkaisusi?

Kuinka paljon julkaiset vuosittain? (noin-luku, mielellään jaoteltuna esim. artikkelit, monografiat, konferenssijulkaisut tai muut tieteelliset kirjoitukset)

Millä eri julkaisufoorumeilla olet julkaissut?

KRITEERIT

Mitkä ovat kriteerisi valitessasi julkaisufoorumia?

Vaikuttavako valintaasi:

- Tukkk:n tutkimuspisteet
- meritoituminen omalla alalla
- se, että julkaisufoorumi saavuttaa mahdollisimman suuren yleisön vai juuri "oikeanlaisen" asialle vihkiytyneen lukijakunnan?
- julkaisufoorumin infrastruktuuri (esim. abstraktipalvelu toimii hyvin)
- referoinnin nopeus
- julkaisufoorumin toimituskunnan koostumus (asiantuntijuus, korkea profiili)
- julkaisun impact factor
- julkaisun (lehden) hinta
- se, että julkaisu on saatavilla elektronisesti
- se, että julkaisusta on olemassa myös paperiversio
- se, että oma artikkeli on helppo saada julkaisussa "läpi"
- rahoittaja/tutkimusryhmän mielipiteet
- oppiaineen mielipiteet

Ovatko nämä kriteerit muuttuneet jotenkin siitä, kun vasta aloittelit tutkijanuraasi?

Oletko julkaissut tai aikeissa julkaista open access foorumeilla (foorumit: 1) vertaisarvioinnin läpikäyneet vapaasti saatavilla olevat tieteelliset lehdet, 2) tutkijoiden omilla verkkosivuilla esilläolevat tutkijan itsensä kirjoittamat tieteelliset kokotekstiaartikkelit, 3) tieteellisten instituutioiden perustamat omat avoimet julkaisuarkistot joissa "rinnakkaisjulkaisutaan" perinteisissä tiedejulkaisemisen kanavissa ilmestyneitä tutkimuksia yleisön saataville sekä 4) tietyn aihealueen ympärille keskittyneet sähköiset arkistot)?

ASENTEET

Jos kyllä: mitkä olivat ne tekijät, jotka vaikuttivat siihen, että päätit julkaista OA-julkaisussa/mitkä ovat ne tekijät, jotka houkuttelisivat julkaisemaan OA-foorumeissa?

Minkälaista materiaalia olet julkaissut/olet ajatellut julkaista OA-foorumeilla? (Esim. konferenssijulkaisuja/työpapereita/referoituja artikkeleita)

Mitä open access foorumeita/julkaisuja tiedät omalla tieteenalallasi olevan?

Mitä mieltä olet niistä? Entä mitä mieltä niistä on oma oppi-aineesi?

Miten uskot niiden vaikuttavan tulevaisuudessa tieteellisen tiedon välitykseen? Esim. vaikuttavako ne siten, että tukijat tulevat julkaisemaan enemmän? Vaikuttavako ne mielestäsi siihen minkä tasoista materiaalia tullaan jatkossa julkaisemaan? Katoavatko paperisessa muodossa olevat julkaisut tulevaisuudessa kokonaan?

Jos olet julkaissut OA-foorumeilla, haluaisitko käyttää niitä enemmän kuin nyt? Miksi / Miksi et?

Mihin pyrit julkaistessasi?

- oman tutkijanuran suhteen?
- suhteessa muihin (opiskelijat/oma oppiaine/oma laitos/muut tutkijat)

Mitä suunnitelmia sinulla on urasi suhteen? Oletko jo saavuttanut "kaiken", vai vasta matkalla sinne?

Kiitos!☺

LIITE 2 Sähköpostikysely laitosten amanuensseille ja koulutus- ja tutkimussihteereille

Hei! (s-posti lähetetty 19.8.2008)

Olen virkavapaalla Turun kauppakorkeakoulun kirjastoamanuenssin virasta suorittamassa opintojani loppuun. Tarkoitukseni on tehdä pro gradu-työni open access -julkaisemisesta pienessä tiedeyhteisössä casena Turun kauppakorkeakoulu. "Open access" -tieteellisen julkaisun avoin saatavuus tarkoittaa sitä, että julkaisu on kenen tahansa luettavissa internetistä ilmaiseksi ja esteettömästi. Yleensä julkaisun tekijä säilyttää melko täydellisen tekijänoikeuden ja voi julkaista materiaalin myös muualla. Open access-kriteerinä on myös se, että tieteellinen tutkimus on luettavissa kokonaisuudessaan, ns.kokotekstimuodossa.

Opetusministeriö asetti 22.9.2004 työryhmän, jonka tehtäväksi annettiin laatia suositukset avoimen tieteellisen julkaisutoiminnan (open access) edistämiseksi Suomessa. Suositukset tuli tarkoittaa erityisesti tutkimuksen rahoittajille, tutkimusta suorittaville organisaatioille ja tieteellistä julkaisutoimintaa harjoittaville tahoille. Ko. työryhmä suositteli, että:

1) Korkeakoulut ja tutkimuslaitokset, yksittäin tai yhteistyössä, pystyttävät tarvittavat avoimet elektroniset julkaisuarkistot, joihin tutkijat voivat tallentaa julkaisujensa rinnakkaiskopiot, jotta ne olisivat vapaasti verkossa käytettävissä sekä

2) Suosittavat tutkijoilleen tutkimusten julkaisemista avoimissa tiedelehdissä, silloin kun heidän tieteenalallaan on valittavissa perinteisiin tilausmaksullisiin lehtiin verrattuna vähintään samantasoisia avoimia tieteellisiä lehtiä.

Lisäksi työryhmä suositti, että tutkijoita informoidaan sekä avointen tiedeverkkolehtien että avointen elektronisten julkaisuarkistojen tarjoamista eduista.

Oma mielenkiintoni kohdistuu siihen, miten suositusten näkökohdat tulevat esiin Turun kauppakorkeakoulun eri laitoksilla ja yksiköissä. Seuraavassa muutama kysymys koskien omien laitosten julkaisurekistereitä/-arkistojen sekä sitä, millä tavoin laitoksellanne erijulkaisufoorumeista opettajia/tutkijoita/jatko-opiskelijoita informoidaan. Olisin hyvin kiitollinen, mikäli antaisitte tutkimukselleni hetkisen muiden töiden ohella :-). Vastaukset pyydän toimittamaan allekirjoittaneelle viimeistään perjantaina 29.8. Joihinkin vastauksiin riittävät vai "kyllä/ei" tyyppiset vastaukset, joihinkin toivon pidempiä ja perusteellisempia vastauksia.

1) Onko yksikössänne julkaisurekisteri/-arkisto, johon yksikkönne tutkijat/opettajat itse tai laitokset henkilökunta tallentavat tutkijoiden/opettajien julkaisemat tieteelliset artikkelit? Jos vastaus on ei, voitte siirtyä kohtaan 1.6

1.1) Jos kyllä, onko tuo julkaisurekisteri/-arkisto sellainen, että se on avoimesti kaikkien saatavilla? Missä muodossa julkaisu on siihen tallennettu? Ovatko siinä vain viitteet itse julkaisuun vai myös julkaisujen kokotekstit saatavilla helposti ns. yhdellä napin painalluksella?

1.2) Miten julkaisurekisterin/-arkiston löydettävyyden on hoidettu? Löytääkö sinne helposti esim. laitokset/yksikön omilta kotisivuilta? Tai jonkin hakukoneen kautta?

1.3) Miten julkaisurekisterin/-arkiston julkaisujen pitkäaikaissäilytys on hoidettu?

1.4) Miten julkaisurekisterin/-arkiston ylläpito ylipäätään on hoidettu? Kuka hoitaa tietojen syöttämisen, tekijänoikeuksiin liittyvät asiat yms. käytännön asiat?

1.5) Mitä hyviä/huonoja puolia nykyisenkaltaisessa järjestelyssä on? Mm. Onko järjestelmä toimiva? Onko sen ylläpito vaivatonta? Onko rekisteristä ollut hyötyä laitoksen näkyvyydelle/tutkijoiden tai opettajien näkyvyydelle?

1.6) Jos julkaisurekisteri/-arkistoa ei ole, onko sellaisen perustamisesta ollut puhetta? Mitkä olisivat argumentit sen perustamisen puolesta/vastaan?

2) Miten laitoksellanne informoidaan uusia opettajia/tutkijoita/jatko-opiskelijoita oppiaineen keskeisistä julkaisufoorumeista?

2.1) Ovatko julkaisuasiat esillä oppiaineiden omissa tutkimusseminaareissa? Osaatteko sanoa, missä määrin näissä

"tiedotustapahtumissa" on otettu käsittelyyn myös open access -kriteerit täyttävät julkaisufoorumit?

2.2) Osaatteko sanoa, mikä on oppiaineen yleinen kanta suhteessa näihin Open access-julkaisufoorumeihin tai kanta julkaisufoorumeihin

ylipäätään? Onko olemassa mitään "yleistä kantaa"? Entä yhteisesti sovittuja toimintaperiaatteita tai ohjeita (tyyliin: oppiaineessamme julkaistaan vain kansainvälisesti arvostetuilla areenoilla)?

2.3) Osaatteko luetella joitakin open access-kriteerit täyttäviä julkaisufoorumeita oman oppiaineen alalta?

Kiitokset osallistumisesta! :-)

LIITE 3 Sähköpostikysely laitosten johtajille, vastuopettajille ja jatko-opinnoista vastaaville ohjaajille

Hyvä vastaanottaja! (s-posti lähetetty 12.9.2008)

Olen virkavapaalla Turun kauppakorkeakoulun kirjastoamanuenssin virasta suorittamassa pintojani loppuun. Teen pro gradu -työni open access -julkaisemisesta Turun kauppakorkeakoulussa. "Open access" (OA) -tieteellisen julkaisun avoin saatavuus tarkoittaa sitä, että julkaisu on kenen tahansa luettavissa internetistä ilmaiseksi ja esteettömästi. Yleensä julkaisun tekijä säilyttää melko täydellisen tekijänoikeuden ja voi julkaista materiaalin myös muualla. Open access -kriteerinä on myös se, että tieteellinen tutkimus on luettavissa kokonaisuudessaan, ns. kokoteksti muodossa.

Opetusministeriö asetti 22.9.2004 työryhmän, jonka tehtäväksi annettiin laatia suositukset avoimen tieteellisen julkaisutoiminnan (open access) edistämiseksi Suomessa. Suositukset tuli tarkoittaa erityisesti tutkimuksen rahoittajille, tutkimusta suorittaville organisaatioille ja tieteellistä julkaisutoimintaa harjoittaville tahoille. Ko. työryhmä suositteli, että:

1) Korkeakoulut ja tutkimuslaitokset, yksittäin tai yhteistyössä, pystyttävät tarvittavat avoimet elektroniset julkaisuarkistot, joihin tutkijat voivat tallentaa julkaisujensa rinnakkaiskopiot, jotta ne olisivat vapaasti verkossa käytettävissä sekä

2) Suosittavat tutkijoilleen tutkimusten julkaisemista avoimissa tiedelehdissä, silloin kun heidän tieteenalallaan on valittavissa perinteisiin tilausmaksullisiin lehtiin verrattuna vähintään samantasoisia avoimia tieteellisiä lehtiä.

Lisäksi työryhmä suositti, että tutkijoita informoidaan sekä avointen tiedeverkkolehden että avointen elektronisten julkaisuarkistojen tarjoamista eduista.

Oma mielenkiintoni kohdistuukin siihen, miten suositusten näkökohdat tulevat esiin Turun kauppakorkeakoulun laitoksilla.

Seuraavassa muutama kysymys siitä, millä tavoin laitoksellanne suhtaudutaan erilaisiin julkaisufoorumeihin, miten niiden "markkinointi" toteutuu sekä miten opetusministeriön antamat suositukset ovat toteutuneet TuKKK:sa.

Olisin hyvin kiitollinen, mikäli antaisitte tutkimukselleni hetkisen muuten töidenne ohella :-)

Vastaukset pyydän toimittamaan allekirjoittaneelle viimeistään perjantaina 19.9.

KYSYMYKSET

1) Onko laitoksellanne olemassa jotakin yhteisesti sovittua linjaa tai toimintaohjeistusta sen suhteen, millä julkaisuareenoilla tutkijoiden olisi suositeltavaa julkaista?

1.1) Millä kriteereillä laitoksellanne valitaan ne julkaisufoorumit, joissa on suositeltavaa julkaista?

1.2) Miten näistä kriteereistä tai suositeltavista julkaisufoorumeista tiedotetaan tutkijoille ja jatko-opiskelijoille?

2) Miten OA-julkaiseminen suhteutuu yllämainittuihin laitoksen mahdollisiin ohjeistuksiin suositeltavista julkaisufoorumeista?

2.1) Onko laitoksellanne jotain yleistä kantaa OA-julkaisemista kohtaan?

3) Miten laitoksellanne on otettu huomioon opetusministeriön suositukset OA-julkaisemisesta?

3.1) Onko laitoksellanne jo nyt tai suunnitelmassa perustaa suositusten mukainen avoin julkaisuarkisto?

3.2) Suositatko tutkijoita julkaisemaan tutkimuksiaan avoimissa tiedelehdissä?

3.3) Onko tutkijoita informoitu avointen tiedelehtien ja julkaisuarkistojen tarjoamista eduista? Jos on, niin miten?

4) Osaatteko mainita omalta tutkimusalaltanne OA-kriteerit täyttäviä julkaisufoorumeita?

Kiitokset osallistumisesta! :-)